

ΠΛΑΤΩΝ

ἜΤΟΣ Α΄.

31 ΜΑΡΤΙΟΥ 1879

ΤΕΥΧΟΣ ΣΤ΄.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΑ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΤΩ ΣΧΟΛΕΙΩ ΤΑΞΕΩΣ

(συνίχ. ἐδ. Τεύχ. Ε' σ. 156)

γ') Ἡ μετὰ τὸ τέλος τῆς διδασκαλίας τάξις.

Τὸν καιρὸν τοῦ τέλους τῆς διδασκαλίας ἐν σχολείῳ πολλῶν διδασκάλων σημαίνει ὁ ἐπιστάτης διὰ τοῦ κώδωνος. Ὁ δὲ διδάσκαλος πρέπει νὰ φιλοτιμηθῆται νὰ περαίνῃ ἐν καιρῷ τὴν διδασκαλίαν, χωρὶς νὰ ὑπομιμνήσκωσιν αὐτὸν οἱ παῖδες.

Ὅπως ἡ πρῶτὴ διδασκαλία ἄρχεται μετὰ προσευχῆς, οὕτω καὶ ἡ μεταμεσημβρινὴ τελευτᾷ μετὰ προσευχῆς. Καὶ κατὰ ταύτην τηρεῖται ἡ κατὰ τὴν πρῶτὴν περιγραφείσα τάξις. Συνήθως προσευχὴ ἔστω, πρῶτον τρις τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, ἢ ἄσμά τι ἱερόν· ἔπειτα τὸ « Κύριε, ὁ τὸ πατέρα σου Πνεῦμα κτλ. » καὶ τέλος πάλιν τρις τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

Μετὰ τὴν προσευχὴν ἀνίστανται οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν βιβλίων, λαμβάνει ἕκαστος τοὺς πῖλους καὶ τοὺς σάκκους καὶ πᾶν ἄλλο τῶν ἐπὶ τοῦ βιβρίου τοῦ καθιζόντων, καὶ διανέμει αὐτὰ ἐν τάξει. Οἱ λαμβάνοντες πρέπει νὰ εὐχαριστῶσι τοὺς διανέμοντας.

Ἄφου ὁ διδάσκαλος βεβαιωθῆ ὅτι πάντες εἰσὶν ἔτοιμοι, καλεῖται νὰ ἐξέρχονται ἐκ τῶν βάθρων, πρῶτον οἱ τοῦ Α' βάθρου. Οὗτοι ἐξερχόμενοι κατὰ τάξιν παρατάσσονται ἀνά δύο ἐνδοθεν τῆς θύρας ἐν τῷ διαδρόμῳ. Μετὰ τούτους ἐξέρχονται καὶ παρατάσσονται ὀπισθεν αὐτῶν οἱ τοῦ Β' βάθρου, καὶ οὕτως ἐφεξῆς πάντες. Μετὰ τοῦτο ἄρχεται ἡ ἐκ τῆς αἰθούσης ἐξοδος.

Ἄπερχόμενοι πρέπει νὰ ἀποχαιρετίζωσι τὸν διδάσκαλον προσκλίνοντες ἔμπροσθεν αὐτοῦ.

Ἄν πρέπη τινὲς νὰ κρατηθῶσιν ὀπίσω χάριν τιμωρίας, συνεξέρχονται καὶ οὗτοι τῶν βάθρων μετὰ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ παρατάσσονται παρά τινα πλευρὰν τῆς αἰθούσης.

Ὁ δὲ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ καταλείπη τὴν αἰθουσαν τῆς διδασκαλίας, πρὶν ἐξέλθωσι πάντες οἱ μαθηταί. Ἐν γένει δὲν πρέπει νὰ συγχωρῇ εἰς τινὰς μαθητὰς νὰ διαμένωσι μόνον ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς διδασκαλίας.

δ') Ἡ μεταξὺ τῶν μαθημάτων τάξις.

Μετὰ πᾶσαν ὥραν διδασκαλίας γίνεται διάλειμμα 10—15 λεπτῶν. Κατὰ τοῦτο ἐξέρχονται οἱ μαθηταί ἐκ τῶν αἰθουσῶν καὶ περιφέρονται ἐν τῇ αὐλῇ. Τὸ διάλειμμα τοῦτο ἔχει σκοπὸν, ἓνα μὲν, νὰ ἀναπαυθῶσιν ἐπὶ μικρὸν οἱ μαθηταί καὶ οἱ διδάσκαλοι, ἄλλον δὲ, νὰ ἀνακαινισθῇ ἐν τούτῳ ὁ ἐν τῇ αἰθούσῃ διαφθαρεὶς ἀήρ, ἀνοιγομένων τῶν παραθύρων.

Τοῦ διαλείμματος τὰ 5 λεπτὰ λαμβάνονται ἐκ τοῦ προηγουμένου μαθήματος, τὰ δὲ ἄλλα 5 ἢ 10 ἐκ τοῦ ἀκολουθοῦ. Δηλαδή 5 λεπτὰ πρὸ τοῦ τέλους τῆς ὥρας σημαίνει ὁ κώδων, καὶ ἐν τούτῳ ἄρχεται ἡ ἐξοδος καθ' ὃν προεῖρηται τρόπον.

Κατὰ τὸ διάλειμμα πρέπει πάντες οἱ μαθηταί ἀνεξαιρέτως νὰ ἐξέρχονται. Κώλυσις τῆς ἐξόδου ὡς τιμωρία δὲν συγχωρεῖται.

Ἄρχομένης τῆς ἐξόδου, εἰς ἡ πλείονες τῶν πρεσβυτέρων καὶ δραστηριωτέρων παιδῶν, ἐπὶ τοῦτο τεταγμένοι, ὁρμῶσι πρὸς τὰ παράθυρα καὶ ἀνοίγουσιν αὐτά.

Οἱ παῖδες ἐξεληθόντες περιφέρονται ἐν τῇ αὐλῇ συντεταγμένοι, ὅπως εἶχον κατὰ τὴν ἐξοδὸν· παρίσταται δὲ καθ' ὅλον τὸ διάλειμμα καὶ ὁ διδάσκαλος ἢ οἱ διδάσκαλοι.

Οἱ ἔχοντες χρεῖαν, σημαίνουσι τοῦτο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξοδὸν δι' ἀνατάσεως τῆς χειρός. Ὁ δὲ διδάσκαλος δίδει τὴν ἀδειαν φροντίζων ὅπως μὴ πολλοὶ συγχρόνως ἀπέρχονται, καὶ ὅπως οἱ ἀπερχόμενοι ταχέως ἐπανέρχονται.

Εἰς τοὺς ζητοῦντας ἀδειαν περὶ τὸ τέλος τοῦ διαλείμματος, ἢ πρέπει νὰ μὴ δίδεται, ἢ μετὰ τιμωρίας.

Περιφερόμενοι ἐν τῇ αὐλῇ καλὸν εἶναι νὰ ψάλλωσιν ἄσμά τι κατάλληλον πρὸς τὴν ὥραν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Μετὰ τὰ 10 ἢ 15 λεπτὰ πάλιν σημαίνει ὁ κώδων τὴν εἴσοδον καὶ εὐθὺς εἰσάγει αὐτοὺς ὁ διδάσκαλος· ἀποθέτουσιν οὗτοι παρερχόμενοι τοὺς πῖλους εἰς τὴν οἰκίαν θέσιν καὶ καθίζουσιν ἐπὶ τῶν βάθρων κατὰ τὴν προεῖρημένην τάξιν. Τὰ παράθυρα κλείονται εὐθὺς ὑπὸ τῶν ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων.

Ἄν ἦναι πρὸς ψύχος, δύναται νὰ γείνη ἡ ἐξοδος μετὰ τὴν Β' ὥραν ἐν τούτοις καὶ μετὰ τὴν Α' ὥραν γίνεται τὸ διάλειμμα ἐν τῇ αἰθούσῃ, καθ' ὃ ἀνίστανται οἱ μαθηταί καὶ κάμνουσιν ἐν τῇ θέσει τῶν τινὰς σωματικὰς κινήσεις, προδεικνύοντες τοῦ διδασκάλου, ἢ ἐξέρχονται ἐκ τῶν βάθρων καὶ βαδίζουσιν ἐν τάξει ἐν τοῖς διαδρόμοις τῆς αἰθούσης, ψάλλοντες καὶ ἄσμά τι. Ἐν τούτῳ δύναται νὰ ἀνοιχθῶσι τὰ παράθυρα ἀκινδύνως. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν παντάπασιν δὲν συγχωρῇ ὁ καιρὸς τὴν ἐξοδὸν.

Εἰς τὸν διδάσκαλον ἀπόκειται νὰ κρίνῃ περὶ ψύχους καὶ καύσωνος καὶ νὰ ὀρίσῃ ἂν οἱ μαθηταί ἐξερχόμενοι πρέπει νὰ λάβωσι καὶ φορέσωσι τοὺς πῖλους ἢ τοὺς ἐπενδύτας τῶν.

Ἄν μέλλῃ διδάσκαλός τις νὰ διαδεχθῇ ἄλλον, ὀφείλει ὁ διαδεχόμενος νὰ ἦναι παρὼν 5 λεπτὰ πρὸ τῆς ὥρας, καὶ κατὰ τὸ διάλειμμα ἔξω γίνεσθαι ἢ πρὸς τὸν καιρὸν καὶ ἢ παραλαβῆ τῶν παιδῶν.

ΣΗ. ΜΟΡΑΙΤΗΣ.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ.

Ὁ Κ. Εὐστράτιος Κεχαγιᾶς, ἀνὴρ εὐπαιδευτος, ἰδίᾳ ἐν Γερμανίᾳ περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἀσχοληθεὶς, ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» (Τομ. Γ' Τεύχ. Α') παιδαγωγικὰς μελέτας. Ἐν ταύταις προτίθεται νὰ φωτίσῃ τὴν ἡμετέραν Κυβέρνησιν, μὴ πλανηθεῖσα ἐπιτρέψῃ εἰς τὸ συσταθὲν καὶ εἰς

τὰ συσταθησόμενα Διδακταλεῖα τὴν εἰσαγωγὴν ἀτυχούς καὶ βλαβεροῦ παιδευτικοῦ συστήματος· διότι πάντα τὰ τῶν ξένων δὲν εἶναι καλὰ καὶ ἀξιωμακτὰ. Πρὸς τοῦτο συνοψίζω τὰ ἐν Γερμανίᾳ ἐπικρατοῦντα παιδαγωγικὰ συστήματα εἰς δύο, τὸ Ἐμπειρικὸν καὶ τὸ Ψυχολογικόν, ἐκείνου μὲν ἀποφαίνει ἀντιπροσώπους τὸν **Kehr** καὶ τὸν **Dittes**, τούτου δὲ θεμελιωτὰς μὲν τοὺς εὐκλεεῖς ἡμῶν προγόνους καὶ μάλιστα Σωκράτην, Πλάτωνα, Ἀριστοτέλην, Ξενοφῶντα καὶ τὸν Χριστιανισμόν, ἰδρυτὴν δὲ τὸν τελευταῖον φιλόσοφον Ἐρβάρτον, τελειωτὰς δὲ τοὺς διευθυντὰς διδασκαλείων καὶ καθηγητὰς τῆς φιλοσοφίας **T. Ziller** καὶ **Stoy**. Καὶ προῖόν ἀναπτύσσει ἐκάτερον σύστημα, καὶ τὸ μὲν Ἐμπειρικὸν ἀποφαίνει οὐδενὸς ἄξιον, τὸ δὲ Ψυχολογικὸν τὸ μόνον ὑγιαῖνον.

Πρὸς ταῦτα ἔχων πολλὰ καὶ σπουδαῖα νὰ ἀντίπω, ὑπολαμβάνω ἐμαυτὸν καὶ δικαιούμενον καὶ ὀφείλοντα νὰ ἐκθέσω τὰς ἀντιλογίας μου· διότι πολλὰ καὶ οὐσιώδη, ἅτινα ἀποδίδει εἰς τὸ Ἐμπειρικὸν σύστημα καὶ φέγει, ἐγὼ ἀσπάζομαι καὶ ἐφήρμοσα καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἐμοῦ διευθυνόμενον Παιδαγωγεῖον, καὶ εἰσὶν εἰσηγμένα καὶ εἰς τὸ πρότυπον τῆς Κυβερνήσεως· ἤξυρῶ δὲ ὅτι τοιαύτας ἰδέας, οἶαι αἰ τοῦ **K. Κεχαγιά**, καὶ ἄλλοι τινὲς κυοφοροῦσι, καὶ πειρῶνται νὰ δώσωσιν εἰς αὐτὰς σάρκα καὶ ὄσῃ ὥστε δὲν εἶναι ἀνάξιον τοῦ κόπου νὰ φωτίσῃ τις τοὺς περὶ τὰ παιδαγωγικὰ ἀσχολουμένους πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα. Θὰ μᾶς συγχωρήσῃ δὲ, δὲν ἀμφιβάλλω, ὁ **K. Κεχαγιά**, καθ' ἃ αὐτὸς ὑψηλεῖται, νὰ ἀφήσωμεν καὶ ἡμεῖς κατὰ μέρος τὸ πρὸς χάριν, καὶ νὰ ἀσπασθῶμεν τὸ τῆς ἀληθείας χάριν λέγειν.

Κατὰ πρῶτον θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ ὁ **K. Κεχαγιά** νὰ κάμωμεν μικρὰν διόρθωσιν τῶν ὄρων «*ψυχολογικὸν καὶ ἐμπειρικὸν*», καὶ νὰ ὑποκαταστήσωμεν εἰς ἐκεῖνον μὲν τὸν «*φιλοσοφικόν*», εἰς τοῦτον δὲ τὸν «*πρακτικόν*». Δικαιούμεθα δὲ τοῦτο, καθ' ὅσον τοὺς μὲν θεμελιωτὰς τοῦ ψυχολογικοῦ καλουμένου συστήματος Σωκράτην καὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην οὐδεὶς ὀνομάζει ψυχολόγους, ἀλλὰ φιλοσόφους· οὐδὲ δύναται τις νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι, ὅπου λέγουσι περὶ παιδείας, ἐκεῖ μόνον ψυχολογοῦσι καὶ ὄχι ὅτι ἐν γένει φιλοσοφοῦσι. Τὸν δὲ **Herbart** καὶ **Ziller** καὶ **Stoy** καὶ αὐτὸς ὁ **K. Κεχαγιά** ὀνομάζει φιλοσόφους. Οἱ δὲ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἐμπειρικοῦ συστήματος **Dittes** καὶ **Kehr** εἶναι πρακτικοὶ ἄνθρωποι, διδάσκοντες ἐν σχολείοις, εἶναι ἐκτελεσταὶ παιδαγωγικῶν ἀρχῶν, ἅς, ἔστω, δὲν ἔθεσαν αὐτοί, ἀλλ' ἠσπᾶσθησαν, εἶναι ἐκτελεσταὶ κυβερνητικῶν νόμων, οὓς ὀφείλουσι νὰ ἐκτελῶσι καλοῦς κακοῦς, εἶναι λοιπὸν πρακτικοὶ ἄνθρωποι, ἐμπειρικοὶ δὲ κατ' ἐκείνα, καθ' ἃ οἱ μὲν φιλοσοφοῦντες παιδαγωγικοὶ καὶ τὰ κυβερνητικὰ διατάγματα σιγῶσιν, ὡς ἀνάξια ἑαυτῶν ἢ ἀδιάφορα, αὐ-

τοὶ δὲ ἀναγκάζονται νὰ ρυθμίζωσι ταῦτα δυνάμει τῆς κεκτημένης πείρας πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς πραγματικότητος, καὶ οὐδόλως παράδοξον ἂν πρὸς ἄλλας ἀπαιτήσεις ἄλλως ρυθμίζουσι ταῦτα ἢ, ἔστω, καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς.

Οὕτω λοιπὸν ἔχομεν δύο παιδαγωγικὰ συστήματα ἀπέναντι ἀλλήλων τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ πρακτικόν. Οὕτω δὲ αἴρεται καὶ τὸ αἷτιον τῆς ἀνακριθείας, εἰς ἣν ὑπέπεσον ὁ **K. Κεχαγιά**, παραλιπὼν πλείστους ἄλλους παιδαγωγικοὺς ἄνδρας τῆς Γερμανίας, **Palmer**, **Disterweg**, **Raumer**, καὶ τοὺς ἐτι παλαιότερους **Dinter**, **Niemayer**, **Schleiermacher**, **Pestalotzi** κτλ. διότι εἰς μὲν τὸ ἐμπειρικὸν σύστημα δὲν δύναται νὰ τοὺς κατατάξῃ, εἰς δὲ τὸ ψυχολογικὸν του βεβαίως δὲν στέργει, διότι θὰ τοῦ ἐτάρασσον τοὺς κύκλους. Ἦδη ὅμως δυνάμεθα πάντα νὰ οἰκονομήσωμεν, κατατάσσοντες τοὺς μὲν εἰς τὸ πρακτικόν, τοὺς δὲ εἰς τὸ φιλοσοφικόν, τινὰς δὲ ἴσως εἰς ἀμφοτέρω.

Τούτων τεθέντων, ἅς ἴδωμεν ἂν τὰ δύο ταῦτα συστήματα εἰσὶ πάντῃ ἀλλήλων διάφορα, ὡς ἰσχυρίζεται ὁ **K. Κεχαγιά**, καὶ τί διαφέρουσιν.

Ἄν τῶντι ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐπιστήμη, ἔχει χρῆαν τῶν λειτουργῶν αὐτῆς, ἀνδρῶν ἐπιστημόνων, οἵτινες θὰ ὀρίσωσι τὸν τελικὸν σκοπὸν τῆς παιδείας τοῦ ἀνθρώπου ἐν γένει, οἵτινες θὰ ψυχολογήσωσιν ἀφ' ἐνὸς ἐπὶ τοῦ παιδός, καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἀνεύρωσι ποῖα εἶδη παιδευμάτων ὑπάρχουσι, καὶ ποῖαν παιδαγωγικὴν ἀξίαν ἔχει ἕκαστον, καὶ ἔπειτα θὰ ὀρίσωσι πρὸς ποῖας τῆς ψυχῆς ἐκφάνσεις ποῖα παιδεύματα καὶ πῶς καὶ πότε προσφερόμενα εὐαρμοστοῦσι κτλ. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις δῆλον ὅτι ἔχουσιν ὑπ' ὄψιν τὸν ἄνθρωπον ἐν γένει, τὸν παῖδα ἐν γένει, οὐχὶ τοὺς ἀνθρώπους ἢ τοὺς παῖδας τοῦ δεῖνος ἔθνους, τῆς δεῖνος πόλεως, τοῦ δεῖνος σχολείου, καὶ προϋποτίθεται ἡ ὑπαρξίς πάντων τῶν μέσων τῆς παιδαγωγήσεως, ὅσα ἀπαιτεῖ ἕκαστον τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα, καὶ ἡ ἐκ τοῦ μέσου ἄρσις πάντων τῶν προσκομμάτων, ὅσα ἡ σχολία πραγματικότης παρεμβάλλει.

Ἄλλ' ἡ παιδαγωγικὴ εἶναι ἐν τούτοις καὶ ἡ τέχνη τοῦ παιδαγωγεῖν, τοῦ παραλαμβάνειν πράγματι παῖδας καὶ ἄγειν αὐτούς, ἡ τέχνη τοῦ πράττειν. Ἐνταῦθα τὰ πράγματα ἀλλοιοῦνται· ἐνταῦθα πρόκειται περὶ παίδων ὀρισμένου ἔθνους, ὀρισμένης πόλεως, ὀρισμένης τάξεως πολιτῶν· ἐνταῦθα ἔχει νὰ ἀντιπαλαίσῃ τις πρὸς ἰδιοτροπίας καὶ ἕξεις ἀτομικάς, πρὸς παιδευτικὰ ὄργανα ἀτελῆ καὶ δύσχρηστα, πρὸς πενίαν δῆμων, πρὸς πενίαν πολιτῶν, πρὸς κακοκαιρίας, πρὸς κακοτοπίας, πρὸς πληθῶραν μαθητῶν, πρὸς ἀτάκτους φοιτήσεις, πρὸς ἀσθενείας κτλ. Εἰς τὰ τοιαῦτα οἱ φιλοσο-

φουίντες οὔτε στέργουσιν οὔτε δύνανται νὰ κατέλθωσι. Καταλείπεται ἄρα τὸ στάδιον τοῦτο εἰς ἄνδρας πρακτικούς, οἵτινες, μὴ δυνάμενοι αὐτοὶ νὰ φιλοσοφῶσιν, ἀποδέχονται τὰς παιδαγωγικὰς ἀρχὰς ἄλλων, καὶ ταύτας προσπαθοῦσι νὰ ἐφαρμόσωσιν εἰς τὰ σχολεῖά των, καθ' ὅσον εἶναι ἐκτελεσταί, ἐπιπροσθέτοντες τὰ μικρὰ καὶ ταπεινὰ ἐκεῖνα, περὶ ὧν οἱ φιλοσοφούντες δὲν ἤξιωσαν νὰ δογματίσωσιν, ἢ μεταρρυθμίζοντες τὰ ἐκείνων, καθ' ὅσον ἀναγκάζονται ὑπὸ τῆς πραγματικότητος. Τὴν ἀνάγκην τῶν προσθηκῶν καὶ τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων, θὰ ἠσθάνετο καὶ ὁ Κ. Κεχαγιαῖς, ἂν ἐπεχειρεῖ τὰς παιδαγωγικὰς του θεωρίας νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ τότε ἄσμενος θὰ ἀνεδίφα καὶ τὸν **Kehr** καὶ τὸν **Bohrmann** καὶ ἄλλους πρακτικούς. Ἄλλ' ἀφοῦ, μιμητὴς τοῦ **Rousseau**, **il ne met point la main à l'oeuvre, mais à la plume**, καὶ ἂν ἤθελε ποτε εὐτυχῆσαι νὰ ἴδῃ τὸ παιδαγωγικὸν του σύστημα γινόμενον ἀποδεκτόν, θὰ ἐλάμβανε τὴν λύπην νὰ βλέπῃ αὐτὸ καθ' ἑκάστην ἀλλοιούμενον, παραμορφούμενον ὑπὸ τῶν πρακτικῶν ἀνδρῶν παρὰ πᾶσαν τὴν ἀγαθὴν αὐτῶν βούλησιν.

Ἄλλ' ἐν Γερμανίᾳ δὲν ὑπάρχει ἐν φιλοσοφικῶν σύστημα παιδαγωγίας. Σχεδὸν ἕκαστος περιπλόμενος ἐνικυτὸς φέρει καὶ νέον εἰς φῶς. Ταῦτα δὲ οὕτω πολλὰ καὶ διάφορα ἀλλήλων ὄντα δὲν δύνανται νὰ εἶναι πάντα πάντως ὀρθά, ἀλλ' ἢ ἐν μὲν τούτων ὀρθόν, τὰ δὲ ἄλλα ἀπόβλητα, ἢ μᾶλλον, ἕκαστον τούτων μετέχει ὀρθῶν καὶ ἐσφαλμένων. Διὸ αἱ Γερμανικαὶ κυβερνήσεις δὲν σπεύδουσιν εὐθὺς ἕκαστον παιδαγωγικὸν σύστημα, ἅμα ἐμφανιζόμενον νὰ υἰοθετήσωσιν, ὅπως συμβαίνει παρ' ἡμῖν μετὰ τὰς μῦδας, ἀλλὰ περιμένουσιν, ἀφοῦ πρότερον κριθῆ, καθαρισθῆ, διορθωθῆ καὶ σαφηνισθῆ ἐπιστημονικῶς, νὰ δοκιμασθῆ καὶ πρακτικῶς, ἂν εἶναι ἐκτελεστόν, καὶ ποίους καρποὺς ἀποφέρει. Καὶ τότε οὕτως ἔχον γίνεται ἀποδεκτόν καὶ ἐπιβάλλεται διὰ νόμου εἰς ὅλον τὸ κράτος. Οἱ πρακτικοὶ λοιπὸν ἄνδρες εἶναι ἐκτελεσταὶ ἐκείνων τῶν παιδαγωγικῶν ἀρχῶν, αἵτινες διὰ νόμου ἐγένοντο ἀποδεκταί.

Τούτων οὕτως ἐχόντων περιεμένομεν παρὰ τοῦ Κ. Κεχαγιαῖ, ἀντὶ νὰ προσπαθῆ διὰ λόγων νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι τὸ παιδαγωγικὸν σύστημα τοῦ **Ziller** εἶναι ἄριστον, ὅπερ πρὸς στιγμὴν συγχωροῦμεν καὶ ἡμεῖς, μᾶλλον νὰ μᾶς εἴπη πόσαι καὶ ποῖαι Γερμανικαὶ κυβερνήσεις ἠσπάσθησαν αὐτὸ καὶ πόσα καὶ ποῖα σχολεῖα λειτουργοῦσι κατὰ τὸ σύστημα τοῦτο. Ἄν δὲ δὲν ἔχει νὰ μᾶς ἀναφέρῃ πλέον τῶν δύο ἢ τριῶν σχολείων, αὐτῶν δὲ τῶν προτύπων, τῶν διευθυνομένων ὑπὸ τοῦ **Ziller** καὶ τοῦ **Stoy**, ἅτινα ὁ Κ. Κεχαγιαῖς ὀνομάζει διδασκαλεῖα, Κυβέρνησιν δὲ οὐδεμίαν, ὑπολείπεται νὰ

μᾶς διδάξῃ, διατὶ τάχα οἱ Γερμανοὶ οἱ τόσον πεφωτισμένοι, οἱ τόσον προοδευτικοί, οἱ γινώσκοντες τὰ τῶν ξένων κάλλιον ἢ οὔτοι τὰ ἑαυτῶν τασούτον τυφλώττουςι, πρὸς τὰ πλεονεκτήματα παιδαγωγικοῦ συστήματος ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἑτῶν ἐμφανισθέντος, καὶ ποίους λόγους ἔχομεν νὰ θέλωμεν ἡμεῖς νὰ προτεροῦμεν ἐκείνων, παρορώντες μὲν τὰ παρ' ἐκείνοις καθεστῶτα, ὡς Κρονίων ἔζοντα, ἀποδεχόμενοι δὲ τὰ ὑπ' ἐκείνων ἀπόβλητα;

Βλέπομεν λοιπὸν ὅτι τὰ δύο συστήματα τὸ φιλοσοφικὸν καὶ τὸ πρακτικὸν εἰσὶ πράγματι διάφορα ἀλλήλων, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄσχετα, ἀλλὰ τὸ μὲν πρακτικὸν πάντως προϋποθέτει τὸ φιλοσοφικὸν καὶ πάντοτε ἀποβλέπει πρὸς ἐκεῖνο· τὸ δὲ φιλοσοφικὸν χρῆζει τοῦ πρακτικοῦ. Ὅταν δὲ λέγωμεν ὅτι πρακτικὸν ἀποβλέπει πρὸς τὸ φιλοσοφικόν, ἐννοοῦμεν ἐκεῖνο τὸ φιλοσοφικόν, ὅπερ ἐδοκιμάσθη καὶ ἐνεκρίθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, αἵτινες, ἐννοεῖται, δὲν ἐνεργοῦσιν αὐθαιρέτως, ἀλλὰ μετὰ ἀκριβῆ βάσανον παρὰ τῶν ἐπαίωντων. Ὅτι δὲ δὲν λαμβάνει ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ φιλοσοφικὸν τοῦ **Ziller**, εἰς τοῦτο πταίουσιν αἱ Κυβερνήσεις, αἵτινες δὲν κυδῶκσαν ἀκόμη νὰ ἐπιβάλωσι αὐτὸ διὰ τῶν ἀρμοδίων νόμων καὶ διαταγμάτων.

Ἐγὼ καὶ αὐτὸς ἐν ἀρχῇ ἠκροάσθην παρὰ τῷ Κ. **Ziller** καὶ ἐγνώρισά καὶ τὸ πρότυπόν του καὶ ἐδίδαξα μάλιστα ἐν ἑαυτῷ χρόνον τινα. Ἄλλ' ὁ Κ. **Ziller** κατορθώνει νὰ συμβιβάζῃ ἐν ἑαυτῷ δύο ἄλλως ἀσυμβίβαστα πράγματα. Ἐνθεν μὲν φαντάζεται ὅτι εὑρε τὸ μόνον ὀρθὸν ἐν τῷ κόσμῳ παιδαγωγικὸν σύστημα, καὶ μετὰ καταφρονήσεως ὀμιλεῖ περὶ παντὸς ἄλλου· ἐνθεν δὲ λίαν πεφροντισμένως ἀπάγει τοὺς ὀμιλητὰς αὐτοῦ ἀπὸ τῆς γνώσεως παντὸς ἄλλου συστήματος, φοβούμενος μὴ μολυνθῶσι καὶ ἀποσκιρτήσωσιν ἀπ' αὐτοῦ· ἐν ᾧ, ἂν τῷ ὄντι ἦτο τὸ σύστημα αὐτοῦ τὸ ἀληθέστατον, ἔπρεπεν αὐτὸς νὰ παρορμᾷ εἰς γνῶσιν καὶ ἄλλων διαφορῶν, ἵνα καθορώντες τὰ ἄτοπα τῶν ἄλλων, ἔτι μᾶλλον ἐνισχύωνται εἰς τὴν περὶ τοῦ ἰδίου πεποίθησιν. Ὡστε δὲν εἶναι διόλου θαυμαστόν, ἂν καὶ ὁ Κ. Κεχαγιαῖς, περικεκαλυμμένος ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀχλύος παρὰ τοῦ Κ. **Ziller**, οὔτε γνωρίζει ἂν ὑπάρχει ἐν Γερμανίᾳ ἄλλο παιδαγωγικὸν σύστημα παρὰ τὸ τοῦ Κ. **Ziller**, (καθὰ τοῦλάχιστον μᾶς ἐμφανίζεται ἐν τῇ διατριβῇ του) οὔτε ἐφοίτησέ ποτε εἰς δημοτικὸν σχολεῖον, ἵνα ἴδῃ ἐκεῖ ἂν κατορθουταί τι ἄξιον τῶν δαπανῶν καὶ τῶν προσδοκῶν τῶν Γερμανικῶν κυβερνήσεων καὶ τοῦ Γερμανικοῦ λαοῦ· καὶ ταῦτα ἐν ᾧ χρόνῳ ἀρέσκονται οἱ Γερμανοὶ νὰ ἀνακηρύττωσιν ὅτι ὀφείλουσιν εἰς τὰ δημοτικά των σχολεῖα τὰς τελευταίας νίκας καὶ τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν!

Τοιοῦτον γνωρίσας τὸν Κ. **Ziller** καὶ τὸ σύστημα αὐτοῦ, διενοούμην ἔτι ἢ ἐμὴ ἀποστολὴ δὲν ἦτο κυρίως νὰ μάθω ἐν φιλοσοφικῶν σύστημα

ἔστω καὶ τὸ ἄριστον, ἀλλὰ γὰρ γνωρίσω ἐκείνα τὰ σχολεῖα ἅτινα ἐκλείσαν τὸν Γερμανικὸν λαόν, τὰς παιδαγωγικὰς ἀρχάς, ἐφ' ὧν στηρίζονται, τὸν σκοπὸν, ὃν ἐπιδιώκουσι, τὰ μέσα καὶ ὄργανα, δι' ὧν φθάνουσιν εἰς τὸν σκοπὸν, τὰς περιστάσεις ἐν αἷς διατελοῦσι, καὶ ἐξ ὧν ἐξαρτᾶται ἡ εὐδωσίς αὐτῶν κτλ.

Τοιαῦτα διανοηθεὶς, χαίρειν εἰπὼν τῷ K. Ziller, προσεκολλήθην πρὸς ἄλλον καθηγητὴν, ὅστις ἐπηγγέλλετο νὰ ἀσκή τοὺς ὁμιλητὰς του εἰς τὸ διδάσκειν ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἀνθούτων σχολείων τῆς πόλεως Λειψίας, οὐχὶ ἐν ἰδίῳ φυτωρίῳ. Ἐφρόνου δὲ ἀείποτε τόσον ταπεινὰ περὶ ἑμαυτοῦ καὶ περὶ τῆς πατρίδος μου, ὥστε οὐδέποτε διενοήθην νὰ ἐφεύρω καὶ εἰσαγάγω τι σοφώτερον τῶν παρὰ Γερμανοῖς, μόνον προσεπάθουν ὅσον ἡδυνάμην, νὰ ἀνευρίσκω ποῖαι περιστάσεις εἰσὶν κοιναὶ παρ' ἡμῖν τε καὶ τοῖς Γερμανοῖς καὶ ποῖαι ἴδιαι, καὶ περὶ μὲν τῶν κοινῶν ἐπίστευον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἀνάγκη νεωτερισμοῦ τινος, περὶ δὲ τῶν ἰδίων προσέβαλλον ἑμαυτῷ τὸ ἐξῆς πρόβλημα· ἂν τοιαῦται περιστάσεις παρὰ τοῖς Γερμανοῖς τοιαῦτα ἀπαιτοῦσι μέτρα πρακτικά, αἱ τοιαῦται περιστάσεις παρ' ἡμῖν ὁποῖα πρακτικὰ ἀπαιτοῦσι μέτρα; Καὶ λύων τὸ πρόβλημα τοῦτο, ὅπως ἡδυνάμην, ἀκούων καὶ τὴν γνώμην καὶ ἄλλων σαφωτέρων καὶ ἐμπειροτέρων ἐμοῦ, ἐρρύθμισα οὕτω πᾶσαν παιδαγωγικὴν καὶ διδασκαλικὴν μου ἐνέργειαν ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἐκ Γερμανίας ἐπιστροφὴν μου.

Τοσαῦτα περὶ τῆς σχέσεως καὶ τῆς χρησιμότητος ἑκατέρου τῶν συστημάτων.

Τώρα ἂς θεωρήσωμεν τὴν ἀξίαν τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος τοῦ K. Κεχαγιά, καὶ ἂν τὸ ἐμπειρικὸν εἶναι τοιοῦτον ὅποιον τὸ χαρακτηρίζει.

Ἐν ἀρχῇ ἀπαντῶμεν μίαν κατηγορίαν τῶν ἐμπειρικῶν, ὅτι τὰ μεθοδικὰ τῶν βιβλία ὑποκρύπτουσι πλείστας ὀλισθιακὰς καὶ λοιπὰς ψευδεῖς ἠρησκευτικὰς ἰδέας, καὶ ταλανίζεται ἡ πατρὶς ἡμῶν ὅτι τοιαῦται ἰδέαι εἰσάγονται εἰς αὐτὴν διὰ τῆς καρπώσεως τῶν βιβλίων τούτων. Κατ' ἀρχὰς μᾶς ἐφάνη τῷ ὄντι ἐπιθετικὸς ὁ K. Κεχαγιάς, ἀλλ' ἀκριβέστερον σκεφθέντες εἶδομεν ὅτι εὐρέθη εἰς κατάστασιν ἀμύνης. Διότι ὅλος ὁ κόσμος ἤξεύρει ὅτι ὁ χριστιανισμὸς οὐδέποτε ἠνωχλήθη ὑπὸ τῶν ἐμπειρικῶν, πολλάκις ὅμως ὑπὸ φιλοσόφων καὶ ψυχολόγων.

Προῖων ὁ K. Κεχαγιάς θέτει τέσσαρα τὰ οὐσιωδέστατα ζητήματα ἐν παντὶ συστήματι, καὶ δὴ καὶ ἐν τῷ ἑαυτοῦ, ἵνα ἐπὶ αὐτῶν δεῖξῃ τὴν διαφορὰν τῶν δύο συστημάτων· τὰ θέτει δὲ κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν·

α. Πρώτη διδασκαλία.

β'. Ἐπεξεργασία τοῦ διδασκτέου.

γ'. Σκοπὸς τῆς παιδείας.

δ'. Ἡ πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς παιδείας ἀγούσα ὁδός.

Ἐνταῦθα ἀποροῦμεν ἐπὶ τῇ ἀνεπισημονικῇ διατάξει ἐπιστημονικῆς πραγματείας. Διότι δῆλον ὅτι πρῶτον ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθῇ περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας καὶ περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγούσης ὁδοῦ, καὶ ἔπειτα περὶ τῆς πρώτης ὡς καὶ περὶ τῆς τελευταίας διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ διδασκτέου· ἢ μήπως ἡ πρώτη διδασκαλία δὲν ἔχει τὸν αὐτὸν σκοπὸν τῆς παιδείας καὶ δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπη πρὸς αὐτόν; Ἄς μείνωμεν ἐν τῇ ἀπορίᾳ προσωρινῶς· ἴσως προχωροῦντες εὕρομεν πόρον τινά.

Λοιπὸν περὶ πρώτης διδασκαλίας κατὰ τὸ ἐμπειρικὸν σύστημα ὄντος τοῦ λόγου, ὁ K. Κεχαγιάς ἀναφέρει γνώμην τοῦ Kehr ὅτι «Μεμονωμένη» ἐποπτικὴ διδασκαλία (Anschauungsunterricht, τοῦθ' ὅπερ ἡμεῖς ὠνομάσαμεν πραγματογνωσίαν) δὲν ἀρμόζει τῇ παιδικῇ φύσει, οὐδὲ τῷ σκοπῷ «ἐπομένως τῆς πρώτης διδασκαλίας.» Ταύτην δέχεται ὡς ὀρθὴν «Ἄλλ'» ἐν τῇ ἐφαρμογῇ, λέγει, ἐγένετο ἐπιλήσιμων ταύτης τῆς ἀληθείας· διότι «προτείνει ὡς ἀφετηρίαν τῆς πρώτης διδασκαλίας παρακατιῶν 47 κανονικὰς λέξεις (Normalwoerter) οἷον ἰχθύον, ὠρολόγιον, πῖλον κτλ. . . .» «Εἰς τοιαύτην ἀνακολουθίαν ἐμπίπτει ἢ μὴ ὑπὸ τῆς θεωρίας καθοδηγούμενη πείρα!» Ἐπειτα ἐκθέτει ὁ K. Κεχαγιάς πῶς γίνεται ἡ διδασκαλία π. χ. ἐπὶ τοῦ ὠρολογίου. «Ἀφοῦ πρῶτον τὰ διάφορα μέρη τοῦ ὠρολογίου, ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν, ποῖον κτλ. ἀναπτυχθῶσι κατ' ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ὑπὸ τῶν παιδίων, ὁ διδάσκαλος ἰχνογραφεῖ ὠρολόγιόν τι ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἀπαιτῶν, ἵνα πάντες οἱ παῖδες ἀπομιμηθῶσι τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἀθρακίου αὐτῶν. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐνασχολοῦνται οἱ παῖδες εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς λέξεως ταύτης, πρῶτον εἰς συλλαβὰς καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς φθόγγους, ἐξ ὧν ἐκάστη συλλαβὴ σύγκειται. Τούτου δὲ τελεσθέντος μεταβαίνουσιν οἱ παῖδες εἰς τὴν γραφὴν τῆς ὅλης λέξεως. Εἶτα ἢ εἰς ἢ δύο παῖδες κατὰ διαδοχὴν συνθέτουσιν ἐπὶ καταλλήλου πίνακος τὴν ἐν λόγῳ λέξιν, λαμβάνοντες ἐκ κιβωτίου τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸν σκοπὸν γράμματα, ἅτινα εἰσὶ προσκεκολλημένα ἐπὶ ξυλίνων τετραγώνων σανίδων λεπτῶν ἢ χαρτίνων.»

Ὁ Kehr λέγει· «Ἐπειδὴ ὅμως μὲ τὰ στοιχεῖα τοῦ διανοεῖσθαι ἔχουσι στενὴν ἀλληλουχίαν τὰ στοιχεῖα τοῦ λέγειν, πρέπει ἡ πραγματογνωσία ἐν τῷ κατωτάτῳ τμήματι νὰ τεθῇ εἰς ὀργανικὴν σύνδεσιν μὲ τὸ σύνολον τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας· διότι μεμονωμένη πραγματογνωσία δὲν ἀρμόζει κτλ.» Τοῦτο λοιπὸν τὸ ὅποιον λέγει, κατὰ γράμμα καὶ ἐκτελεῖ ὁ Kehr, καθὰ αὐτὸς ὁ K. Κεχαγιάς μᾶς ἔδειξε· διότι μετὰ τῆς

πραγματογνωσίας συνδέονται προφορά ἢ ἀπαγγελία, ἀνάγνωσις καὶ γραφή, ἄρα τὸ σύνολον τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας. Τὴν ἀνακαλουθίαν δὲν τὴν βλέπομεν ἴσως καθὼ ἐμπειρικοὶ καὶ ἡμεῖς.

Διὰ τὴν τοιαύτην διδασκαλίαν (οἷα ἢ ἐπὶ τοῦ ὄρολογίου) ταλα- νίζει τὸν παιδα ὁ Κ. Κεχαγιᾶς· «Ὁ παῖς ἐνεκα τοιαύτης διδασκα- λίας ὑποβάλλεται ὑπὸ τὸ βᾶρος πληθύος συγχρόνων καὶ ἀκαταλήπτων ἡχῶν καὶ τόπου παραστάσεων· ἐτι δὲ καὶ ἐκδιάζεται νὰ ἀπομιμηται τὰ τεχνικὰ ἐκεῖνα σημεῖα, ἀνευ προηγουμένης βαθμιαίας αὐτῶν ἀντιλή- φεως, παρακολουθῶν τὴν βαθμιαίαν αὐτῶν οἷον ὀργανικὴν μέρψωσιν. Τὴν πληθὺν δὲ ταύτην τῶν ποικίλων καὶ ξένων τούτων παραστάσεων, οὐδὲν τι ἔμμονον δυναμένων εἰκότως νὰ παραγάγωσιν, ἄτε στερουμένων ἐνόητος ψυχολογικῆς καὶ ἀλληλουχίας, ἐξαναγκάζεται ἡ μνήμη τοῦ ταλαιπώρου παιδὸς ἐναγωνίως νὰ τηρῇ ἐν ἑαυτῇ· καὶ ἰδοὺ τίθεται ὁ πρῶ- τος θεμέλιος τοῦ μηχανικοῦ οἰκοδομήματος λίθος.»

Πλὴν τῶν ταλαιπωριῶν ὁμολογοῦμεν ὅτι μόλις καταλαμβάνομεν ἄλλο τι. Μᾶς φαίνεται ὅτι ψέγει ὅτι αἱ τοιαῦται ποικίλαι καὶ ξένοι παρα- στάσεις οὐδὲν ἔμμονον δύναται νὰ παραγάγωσιν· ἀλλ' εὐθὺς ἐν τῇ ἐπι- ούσῃ παραγράφῳ ψέγει ἴσα ἴσα τὴν παράθεσιν μονίμων ἐνοιῶν εἰς τὸν παιδα. «Διότι ζῆ κυρίως ἐν φαντασιῶδει τινι κόσμῳ, καὶ ἂν παραστα- θῶσιν αὐτῷ πρόορως μόνιμοι ἐννοιαί, ὡς τοῦτο πράττει ὁ ἐμπειρισμός, δὲν ἀντιλαμβάνονται αὐτῶν. . . . . Ἐν τῷ ψυχολογικῷ συστήματι ἄντι νὰ ἄρχεται ἡ πρώτη διδασκαλία ἀπὸ τῆς ἐποπτικῆς, ἐν ἣ παρα- τίθενται τῷ παιδί μόνιμοι ἐννοιαί, ὅπερ ἐπιβλαβές, ἄρχεται ἐκ παι- δαγωγικῶν παραμυθίων. . . . Διότι διὰ τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας παρ- εχομένων τῷ παιδί μόνιμων ἐνοιῶν, ἀποξηραίνεται ἡ πλουσία πηγῆ, ἐξ ἧς πᾶσαι αἱ εὐγενεῖς ὀρέξεις τοῦ ἀνθρώπου μέλλουσι ν' ἀπορρῶσιν, ἢ φαντασία δηλονότι· ἐν ᾧ διὰ τῶν παιδαγωγικῶν παραμυθίων ὑπο- τρέφεται αὕτη καὶ βαθμιαίως ὁ παῖς παρασκευάζεται ἵνα μετὰ ταῦτα εὐχερῶς ἀντιλαμβάνηται καὶ κατανοῇ μόνιμοις ἐνοιῶσις.»

Ἦδη κλίνομεν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι εἰς τὸν Κ. Κεχαγιᾶν δὲν ἀρέσκου- σιν αἱ μόνιμοι, αἱ εὐκρινεῖς ἐννοιαί κατὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν. Ἀλλά, μέγα θαῦμα! μετὰ δύο σελίδας ἀφοῦ ἐκθέτει τὸν σκοπὸν τῆς παιδείας κατὰ τὸ ψυχολογικὸν τοῦ συστήμα, ἐπιφέρει· «Ὅπως δὲ εὐδωθῆ ὁ σκο- πὸς οὗτος, τὰ καθ' ἕκαστα μαθήματα διὰ τῆς συγκεντρωτικῆς μεθόδου (Concentration), περὶ ἧς ἐν τῇ ἐπομένῃ παραγράφῳ ἐκτιθέντες τὸ σχολικὸν πρόγραμμα βραχέα τινα ἀναφέρομεν, τὰ μαθήματα ἀνάγκη νὰ διδάσκωνται παιδαγωγικῶς. Ἀντὶ δηλονότι ἐκ τῶν γενικότητων ἀρ-

»χομένη ἡ διδασκαλία νὰ καταλήγῃ εἰς τὰς μερικότητας ἢ ἀτομικὰς ἐν- νοίας, τὸνναντίον ἐκ τῶν ἀτομικῶν διὰ τῆς ἐπακτικῆς μεθόδου τοῦ Σω- κράτους (Induction) ἀρχομένη νὰ καταλήγῃ εἰς γενικὰς ἐννοίας. Διότι μόνῃ ἢ πραγματικότης εἶναι ἡ σφαῖρα, ἐν ἣ ὁ παῖς κατὰ τὴν ἄρμο- δίαν ἡλικίαν δύναται νὰ πορίζηται, ἀσφαλεῖς, εὐκρινεῖς καὶ καθαράς ἐννοίας. Ἐνταῦθα φαίνεται τις ἀντίφασις πρὸς τὰ ἐν τῷ πρώτῳ κε- φαλαίῳ εἰρημένα, ἥτις ὅμως ἀντίφασις εἶναι δοκοῦσα, διότι ὁ λόγος ἐνταῦθα δὲν εἶναι περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας. » Πῶς, Κ. Κεχαγιᾶ, δὲν εἶναι περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας; Τὸ ἄρχεσθαι τὴν διδασκαλίαν καὶ ἡ πρώτη διδασκαλία διαφέρουσιν; ἢ διότι ὑμεῖς ἐμψχανεύθητε νὰ χωρίσητε ἐν τῇ ὑμετέρᾳ πραγματείᾳ τὸ περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας κεφάλαιον ἀπὸ τοῦ περὶ σκοποῦ τῆς παιδείας, καὶ τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ὁδοῦ, καὶ προστάξατε αὐτό, θέλετε σπουδαίως νὰ μᾶς πείσητε ὅπως καὶ ἐν τῇ διανοίᾳ μᾶς ἐξαίρεσωμεν αὐτό; Ἀλλ' ἄς δεχθῶμεν πρὸς χάριν σας ὅτι ἐνταῦθα, ἔνθα ὁμιλεῖτε περὶ τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας, δὲν πρόκειται περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας, τότε ἔπεται ὅτι ἡ πρώτη διδασκαλία ἢ οὐ- δὲνα ἔχει σκοπὸν, ἢ ἔχει ἄλλον τινα, καὶ ἐπειδὴ ἡ πρὸς αὐτὸν ὁδὸς εἶναι ἀκριβῶς ἀντίστροφος, ὡς μᾶς ἐδείξατε, δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι καὶ ὁ ἄλλος οὗτος σκοπός, ὁ τῆς πρώτης διδασκαλίας, θὰ εἶναι ἀκριβῶς ἀντίστροφος τοῦ τῆς πρώτης διδασκαλίας, ὃν μᾶς ἐξεθέσατε. Βαρὺ τῇ ἀλη- θείᾳ κατηγορήμα ψυχολογικοῦ συστήματος, συνεποῦς, ἀρμονικοῦ καλλιτε- χνηκοῦ! Ἴδοὺ λοιπὸν πῶς λύεται ἡ ἀπορία μᾶς, διατί ὁ Κ. Κεχαγιᾶς ἀνεπι- στημόνως διέταξε τὴν πραγματείαν του, προσεξαίρεσας τὰ περὶ τῆς πρώτης διδασκαλίας. Ἀλλ' ὅμως ἀκόμη ἀπορεῖται πῶς ἐννοίας θέλει ὁ Κ. Κεχαγιᾶς νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς παιδας κατὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν, εὐκρινεῖς καὶ μόνιμους, ἐκ τῆς πραγματικότητος εἰλημμένας, ἢ ἀσφαλεῖς καὶ σκοτεινάς. Ἡμεῖς, ἐκ τῆς ἀσαφοῦς καὶ σκοτεινῆς ἐννοίας, ἢν ὁ Κ. Κεχαγιᾶς μᾶς ἐνε- ποίησε περὶ τοῦ ζητήματος τούτου, εἰκάζομεν ὅτι μᾶλλον τὰς ἀσφαλεῖς καὶ σκοτεινάς ἐννοίας προτιμᾷ καὶ διὰ τοὺς παιδας.

Πολεμεῖ λοιπὸν, ὡς φαίνεται, τὸ ψυχολογικὸν σύστημα τοῦ Κ. Κεχα- γιᾶ τὴν πραγματογνωσίαν (Anschauungsunterricht), ἥτις προτίθεται νὰ ἀσκήσῃ τὸν παιδα εἰς τὸ γνωρίζειν, διανοεῖσθαι καὶ λέγειν ὀρθῶς περὶ πραγμάτων αἰσθητῶν καὶ προχείρων· διότι ἐμποιεῖ μόνιμους ἐννοίας. Ἀλλ' ἵνα μὴ μακρολογῶ θέτων τὰς περὶ τούτου γνώμας τοῦ Pestalotzi, Raumer, Disterweg, Niemayer, Palmer, καὶ ἀναριθμητῶν ἄλλων ἐπι- φωνῶν τε καὶ ἀφανῶν παιδαγωγικῶν, ἀρκούμαι ἀναφέρειν ὅσα ὁ ἰδρυτῆς τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος, ὁ Ἑρβαρτος, λέγει περὶ τούτου.

« Ἴνα ἐννοήσῃ τις τὴν σημασίαν τῆς ἀναλυτικῆς διδασκαλίας, πρέπει νὰ συλλογισθῇ, πῶς ἔχει ἡ πείρα τῶν παιδῶν. Εἶναι μὲν οὗτοι συνειθισμένοι νὰ περισκοποῦσι τὰ περιβάλλοντα αὐτοὺς ἀντικείμενα, ἀλλ' αἱ ἰσχυρόταται ἐντυπώσεις ἐπικρατοῦσι, καὶ τὸ κινητὸν εἶναι εἰς αὐτοὺς ἐπαγωγώτερον τοῦ ἡρεμοῦντος. Κατασχίζουσι καὶ καταστρέφουσι, χωρὶς πολὺ νὰ σκοτίζωνται περὶ τῆς ἀληθοῦς συναφείας τῶν αὐσιωδεστάτων μερῶν ὅλου τινός. Ἀδιαφοροῦντες περὶ τοῦ διατί καὶ πρὸς τί, μεταχειρίζονται ἕκαστον σκεῦος, χωρὶς νὰ ἀποβλέπωσιν εἰς τὸν σκοπὸν του, ἀλλ' ὅπως ἴσα ἴσα δύναται νὰ ὑπηρετῇ εἰς τὰς στιγμιαίας των διαθέσεις. Βλέπουσιν ὀξέως, ἀλλὰ δὲν παρατηροῦσιν ἢ ἀληθῆς φύσιν τῶν πραγμάτων δὲν τοὺς ἐμποδίζει νὰ παίξωσι μετὰ παντός κατὰ τὴν φαντασίαν των καὶ ἐν τούτῳ νὰ κάμνωσι νὰ ἰσχύῃ πᾶν ἀντὶ παντός. Δέχονται καθολικὰς ἐντυπώσεις ἀπὸ ὁμοίων πραγμάτων, ἀλλὰ δὲν διακρίνουσι τὰς ἐννοίας· τὸ ἀφηρημένον δὲν ἔρχεται ἀφ' ἑαυτοῦ εἰς τὰ διανοήματά των.

« Αὐταὶ καὶ τοιαῦται παρατηρήσεις δὲν ἐφαρμόζονται ὅμως ἐξ ἴσου ἐπὶ πάντας τοὺς παῖδας, ἀλλ' ὑπάρχουσι μεγάλαι διαφοραὶ τῶν ἀτόμων, καὶ μετὰ τῆς ἰδιοφυίας παιδός τινος ἄρχεται ἤδη ἡ μονομέρεια (die Einsseitigkeit).

« Τὸ πρῶτον λοιπόν, ὅπερ ἐντεῦθεν ἔπεται, εἶναι τοῦτο, ὅτι εἰς σχολεῖον, ἐν ᾧ πολλοὶ συνδιδάσκονται, ἐπιβάλλεται τὸ καθήκον εἰς τὸν διδάσκαλον νὰ ἐξισώσῃ αὐτοὺς, καὶ πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν νὰ ὑποβάλῃ εἰς ἐπεξεργασίαν τὸ πλῆθος τῶν ἐμπειριῶν, ἃς φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν. Ἀλλ' ὄχι μόνον ἡ ἐξίσωσις τῶν μαθητῶν, ὅσον ἐπιθυμητὴ καὶ ἀν εἶναι, ἐπιδιώκεται ἐναυθᾶ. Καὶ περὶ ἐνός ἑκάστου πρέπει νὰ ληφθῇ φροντίς, ὅπως ἡ διδασκαλία προσαρμοσθῇ εἰς τὰς παραστάσεις του. Αἱ συνδέσεις αὐταὶ (τῆς διδασκαλίας μετὰ τῶν κεκτημένων παραστάσεων) χρῆζουσιν, ὅπως αἱ παραστάσεις ἐκεῖναι μὴ μένωσιν ἀκατέργαστοι, ὅπως εὐρίσκονται. Τοῦτο ἔχουσι πρὸ πολλοῦ βεβαιώσει φιλοσοφοῦντες παιδαγωγικαί, ἐν ᾧ ὁ ἐκ μόνῃς τῆς πολυμαθείας ζήλος (der blos gelehrte Eifer) αἰεὶ ἐκ νέου τὸ παράγνωρίζει.

« Ὁ Νιμάϋερ ἐν τῷ ἀπανταχοῦ διαδομένῳ συγγράμματι του ἀρχίζει τὸ μέρος τὸ περὶ τῶν ἰδιαίτερων νόμων τῆς διδασκαλίας ἀπὸ τοῦ κεφαλαίου « *Peri tῆς πρώτης ἐξερέσεως τῆς προσοχῆς καὶ τοῦ συλλογισμοῦ διὰ διδασκαλίας, ἢ, περὶ τῶν διανοητικῶν ἀσκήσεων* » (von den Verstandesuebungen). » Αὐταὶ αἱ διανοητικαὶ ἀσκήσεις οὐδὲν ἄλλο εἰσὶν, ἢ ἡ πρώτη ἀναλυτικὴ διδασκαλία. Λέγει λοιπόν. »

« Ἀμα τις εὐρίσκει πρόσφορον εἰς τὴν ηλικίαν, εἰς τὴν υἰείαν καὶ εἰς τὰς δυνάμεις τῶν παιδῶν νὰ ἐπιχειρήσῃ μετ' αὐτῶν πράγματι διδασκαλίαν, εἰς ὠρισμένην τινα ὥραν προσηλωμένην, ἔπρεπεν ἡ πρώτη διδασκαλία, ἥτις, ἀν καὶ μετὰ πολλῶν μεταρρυθμίσεων θὰ ἠδύνατο νὰ παραταθῇ μέχρι τοῦ ἐννάτου καὶ δεκάτου ἔτους, καὶ ἔτι περαιτέρω, νὰ ἦναι ἡ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τοῦ κεφαλαίου δεδηλωμένη. Διὰ βραχείας ὀνομασίας δὲν δύναται νὰ δηλωθῇ καὶ διὰ τοῦτο ἰσως ἐν τοῖς πλείστοις προγράμμασι τῶν σχολείων, ὡς καὶ τῆς ἰδιωτικῆς διδασκαλίας, μάτην ζητεῖ τις αὐτήν. Ὅτι τέλος καὶ ἐν τοῖς δημοτικῶν σχολείοις ἐδόθη προσοχὴ εἰς τοῦτο, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὰς ἀθανάτους εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας παρέσχεν ὁ αἰδίδιμος Ῥοδόσιος. »

« Κατ' ἀρχὰς εἶναι ἀνάγκη αἰ ἀντιλήψεις τῶν περὶ τὰς πραγμάτων, καθ' ἃς αἱ ἰσχυρόταται ἐντυπώσεις ἐπικρατοῦσι, νὰ πλησιάζωσιν εἰς ἰσορροπίαν. »

« Ὁ Νιμάϋερ λέγει. » « Ἐν τῇ διδακτικῇ συνδιαλέξει (τοῦ διδασκάλου μετὰ τῶν μαθητῶν) ἃς ὁρμάται ὁ διδάσκαλος ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἄτινα ἀμέσως ἐνεργοῦσιν ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων τοῦ παιδός, καὶ ἃς ἀπαιτῇ νὰ λέγωσι τὰ ὀνόματα τῶν πραγμάτων τούτων. Μετὰ τοῦτο ἃς μεταβαινῇ εἰς ἀπόντα πράγματα τὰ ὅποια ὅμως ἔχουσιν ἰδεῖ ἢ αἰσθανθῇ, καὶ ἃς ἀσκή συγχρόνως τὴν φαντασίαν καὶ τὴν γλώσσαν αὐτῶν, ὀφείλοντων νὰ ἀπαριθμῶσιν ὅσα ἐξ αὐτῶν ἐνθυμοῦνται. Ἰλικὰ πρὸς τοῦτο ἔστωσαν, πᾶν ὅ τι εἶναι ἐν τῷ δωματίῳ—πᾶν ὅ τι παρατηρεῖται ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος—πᾶν ὅ τι ἀνήκει εἰς τροφήν, ἐνδυμασίαν, εὐζωίαν—πᾶν ὅ τι κατ' ἀγρούς, ἐν τῷ κήπῳ, ἐν τῇ αὐλῇ ὑπάρχει. » « Ἐξῶ, φυτὰ, καθ' ὅσον οἱ παῖδες τὰ γνωρίζουσι. » »

« Τὰ τούτοις ἐπόμενα εἰσὶν: Δήλωσις τῶν κυρίων μερῶν, εἰς ἃ διακρίνεται ἐν ὅλον, τῆς σχετικῆς θέσεως τῶν μερῶν τούτων, τῆς συναφείας αὐτῶν, καὶ τῆς κινήτοότητός των, ἀν αὐτὴ δύναται νὰ λάβῃ χώραν ἀνευ βλάβης. Πρὸς ταῦτα προσαρμόζονται τὰ εὐκολώτατα περὶ τῆς χρήσεως τῶν πραγμάτων μετὰ ὑπομνήσεων τοῦ πῶς δὲν πρέπει τις νὰ τὰ μεταχειρίζεται, ἵνα μὴ τὰ φθειρῇ, πῶς τις τοῦναντίον ὀφείλει νὰ τὰ φυλάττῃ καὶ νὰ τὰ λυπῆται. Πλῆθος, ἀριθμὸν, μέγεθος, σχῆμα, βάρος τῶν πραγμάτων, ἐπίσης δύναται τις ἐναυθᾶ ἤδη νὰ τὰ ἀναφέρῃ καὶ νὰ τὰ παραβάλλῃ.

« Τοῦτο ἀκόμη δὲν ἀρκεῖ, ἵνα προεβιάσῃ τις τὰς παραστάσεις εἰς βαθμὸν ἐναργείας, καὶ προπαρασκευάσῃ μέλλοντα ἀφηρημένα διανοήματα. Δι' ἀναζητήσεως τῶν γνωρισμάτων πρέπει νὰ ληφθῶσι πρῶτον τὰ κατηγορούμενα ἀπὸ τῶν πραγμάτων, ἔπειτα ἀντιστρόφως, νὰ δοθῶσι τὰ

»κατηγορούμενα, καὶ τὰ πράγματα νὰ καταταχθῶσιν οὕτω, ὅπως δύ-
 »νανται νὰ ὑπαχθῶσιν ὑπ' ἐκείνη. Ἐν τούτῳ συγκρίσεις, διακρίσεις, ἐνίοτε
 »ἀκριβέστεραι παρατηρήσεις θὰ ἐπέρχονται ἀφ' ἑαυτῶν. Παραμορφώσεις,
 »ἄς τυχὸν ἐπήγαγεν ἡ φαντασία τῶν παιδῶν τυγχάνουσι διορθώσεως,
 »γυνομένης ἐκάστωτε καταφυγῆς εἰς τὴν πειρὰν ὡς τὴν πηγὴν τῆς
 »γνώσεως.»

«Τὸ σπουδαιότατον ἐκ τῶν ὑπολειπομένων εἶναι ἡ ἔποψις μακροῦ τινος
 »χρονικοῦ διαστήματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνήκουσι τὰ πράγματα μετὰ
 »τῆς τεχνητῆς ἢ φυσικῆς αὐτῶν γενέσεως. Οὕτω ἐπιτυγχάνει τις ἰδίως ἐκεί-
 »νας τὰς προκαταρκτικὰς γνώσεις, αἵτινες, τοῦτο μὲν, εἰσχωροῦσιν εἰς
 »τὰ εὐκολώτατα τῆς τεχνολογίας,¹ τοῦτο δέ, ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν
 »μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων συγκοινωνίαν, ἐξ ὧν ὑπερώτερα προσφέρονται
 »προσάμματα (Anknuepfungspunkte) εἰς τὰ μαθήματα τῆς φυσικῆς
 »ἱστορίας καὶ τῆς γεωγραφίας. Ἄλλὰ καὶ διὰ τὴν ἱστορίαν, πρέπει νὰ
 »γίνῃ προπαρασκευῆ, γυνομένου λόγου περὶ χρόνων (ἂν καὶ ἄνευ ἀκριβε-
 »στέρου ὀρισμοῦ), καθ' οὓς τὰ τωρινὰ σκεῦη καὶ ἐργαλεῖα, αἱ σημερινὰ
 »τέχναι δὲν ἦσαν ἀκόμη γνωσταί, τὰ ὑλικά, ἅτινα ἔρχονται ἀπὸ με-
 »μακρυσμένων χωρῶν, ἀκόμη δὲν ὑπῆρχον.

«Καὶ ἂν δὲν παραχωροῦνται εἰς τὴν ἡδὴ περιγραφεῖσαν διδασκαλίαν
 »ἰδιαιτέροι ὥροι, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι πρέπει νὰ λείπῃ ἐντελῶς
 »διότι δύναται νὰ ἐγκαταπλεχθῇ εἰς διάφορα ἄλλα ἰδίως μάλιστα εἰς
 »τὴν ἐρμηνείαν τῶν παιδικῶν βιβλίων, ἧτις ἀνήκει εἰς τὰ πρῶτα μαθή-
 »ματα τῆς Γερμανικῆς². Ἄλλ' ὅ τι μετέρχεται τις ὡς πάροργον, κιν-
 »δυνεύει νὰ τυγχάνῃ ἀμελοῦς, ἢ τοῦλάχιστον ἀνεπαρκοῦς μεταχει-
 »ρίσεως». (Herbart, Umriss paedag. Vorlesungen § 111—116. Πρὸς
 καὶ Allgem. Paedagogik, Cap. 5, II).

Ἐν ᾧ τοιαῦτα δογματίζει ὁ θεμελιωτὴς τοῦ ψυχολογικοῦ συστήματος
 Ἐρβάρτος περὶ τῆς πραγματογνωσίας, πῶς κρίνει περὶ αὐτῆς ὁ ὁπαδὸς
 αὐτοῦ Κ. Κεχαγιᾶς, «Μετὰ τὴν πρώτην διδασκαλίαν, λέγει, ἧτις εἶναι
 »ἐποπτικῆ, ἡ ἐμπειρικὴ διδασκαλία, ἀφοῦ ἀποξηράνη τὴν εὐγενεστάτην
 »πηγὴν τοῦ παιδαγωγικοῦ πνεύματος, ἐξ ἧς μέλλουσιν αἱ εὐγενέσταται
 »καὶ ὑψίσται ν' ἀπορρεύσωσι τοῦ ἀνθρώπου ὀρέξεις, ἅγιι θαρραλέως τὸν
 »ταλαίπωρον παῖδα οἰοῖναι ἀτμοδρομικῶς, καὶ ἐγκαταλείπει αὐτὸν ἐν τῷ
 μέσῳ ἀκαταλήπτου κόσμου, ἐν ᾧ αἱ ἠθικαί, κοινωνικαί, θρησκευτικαὶ καὶ

¹ Τῆς περὶ τεχνῶν πραγματείας.

² Ὅ ἐστι, τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς, κτλ.

»πολιτικαὶ ἔννοιαι ὑπεράνω τῆς παιδικῆς κεῖνται συνειδήσεως. Ὁ δὲ
 »τάλας παῖς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀκατανοήτου τούτου κόσμου ἐννοιῶν καὶ
 »παραστάσεων, ἐκβιάζεται νὰ μνημονεύῃ πασῶν ἐκείνων τῶν ἐννοιῶν,
 »ἅτε ἀδυνάτου οὕσης πάσης ψυχολογικῆς ἀφομοιώσεως (Assimilation),
 »δι' ἧς μόνης προσκτᾶται ὁ ἄνθρωπος νέας ἐννοίας καὶ δὴ καὶ γνώσεις,
 »ἅτε τῶν ἐννοιῶν πάντη ἄλλοτρίων οὐσῶν τῶν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν παι-
 »δῶν προὑπαρχουσῶν.»

Πρὸς τί οἱ ταλανισμοὶ καὶ τὰ δεινολογήματα ταῦτα τὰ ἐνταῦθα τε
 καὶ πολλαχοῦ τῆς πραγματείας ταύτης; Ταῦτα ἀρμόζουσι μᾶλλον εἰς
 ῥητορικοὺς λόγους, προτιθεμένους νὰ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς καρδίας ἐμπα-
 θοῦς ὄχλου, οὐχὶ ἐπὶ τῆς νηφαλίου διανοίας ἐπιστημόνων.

Κατόπιν τούτων ἐρωτῶμεν, τίς εἶναι μᾶλλον Ἐρβάρτιανός, ὁ Kehr ἢ
 ὁ Κ. Κεχαγιᾶς;

Περὶ δὲ τοῦ σκοποῦ τῆς παιδείας λέγει ὁ Κ. Κεχαγιᾶς ὅτι ἐν τῷ ἐμ-
 πειρικῷ συστήματι τὰ διάφορα εἶδη τῶν μαθημάτων στοχάζονται ἕκαστον
 ἰδίου σκοποῦ· τελικὸς δὲ σκοπὸς πάντων εἶναι τὸ εἰδέειν. Διὸ ἐν αὐτῇ
 τὰ μαθήματα διδάσκονται ἀθυποστάτως ἄνευ τινὸς ἐνότητος καὶ ἀλ-
 ληλουχίας πρὸς ἄλληλα· καὶ ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας εἶναι, λέγει, λο-
 γικὸς, ἀρχομένης ἀπὸ τῶν γενικῶν ἐννοιῶν καὶ χωρούσης πρὸς τὰς ἀτο-
 μικὰς. Τῆς δὲ ψυχολογικῆς μεθόδου, λέγει, τελικὸς σκοπὸς εἶναι ἡ ἠθικὴ
 καὶ θρησκευτικὴ τοῦ χαρακτῆρος μόρφωσις. Πρὸς εὐδωσιν δὲ τοῦ σκοποῦ
 τούτου διὰ τῆς συγκεντρωτικῆς μεθόδου (Concentration) τὰ μαθήματα,
 λέγει, πρέπει νὰ διδάσκωνται παιδαγωγικῶς. Ἄς συμβουλευθῶμεν πά-
 λιν τὸν Ἐρβάρτον, ἵνα ἴδωμεν πῶς ἔχει τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἐνταῦθα θὰ μᾶς
 παράσχῃ τὴν συνδρομὴν του, ἂν καὶ δὲν καλούμεθα ὁπαδοὶ αὐτοῦ.

«Ἡ ἐπιδιώξις, λέγει, ἐπιστημονικῆς ἐνότητος παράγει συχνάκις τοὺς
 »φιλοσοφοῦντας εἰς τὸ νὰ θέλωσι διὰ τῆς βίας νὰ συνωθῶσιν ἐντὸς ἀλλή-
 »λων, ἢ νὰ παράγωσιν ἀπ' ἀλλήλων ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα φύσει ἴστανται
 »παρ' ἄλληλα οἷς πολλὰ. Ἀκόμη καὶ εἰς τοῦτο τὸ σφάλμα ἔχουσι παρα-
 »συρθῆτινες, ἐκ τοῦ ἐνιαίου τῆς γνώσεως νὰ πλάσωσιν ἐνιαῖον τῶν πραγ-
 »μάτων, καὶ τοῦτο ὁμοῦ μετ' ἐκείνου νὰ συναπαιτῶσι! . . . . .»

«Ἐκ τῆς φύσεως τοῦ πράγματος εἶναι ἀδύνατον νὰ προκύψῃ τὸ
 »ἐνιαῖον τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ ἴσα ἴσα διὰ τοῦτο, διότι πᾶν πρέ-
 »πει νὰ πηγάζῃ ἐκ τοῦ ἐνὸς συλλογισμοῦ τούτου· Ὁ παιδαγωγὸς ἀντι-
 »προσωπεύει παρὰ τῷ παιδί τὸν μέλλοντα ἄνδρα· ἐπομένως, οὓς τινὰς
 »σκοποὺς ὁ τρόφιμος ἐν τῷ μέλλοντι, ὡς ἡλικιωμένος, μέλλει νὰ
 »προθέσῃ ἑαυτῷ, τούτους ὀφείλει ὁ παιδαγωγὸς ἀπὸ τούτου νὰ θέσῃ

»εις τὰς ἐργασίας του· εἰς τούτους ὀφείλει ἐκ τῶν προτέρων νὰ παρα-
 »σκευάσῃ τὴν ἐσωτερικὴν εὐκολίαν. Δὲν τολμᾷ νὰ περιστείλῃ (ver-
 »kummern) τὴν ἐνέργειαν τοῦ μέλλοντος ἀνδρός, ἐπομένως νὰ προση-
 »λώσῃ (νὰ καρφώσῃ) αὐτὴν ἀπὸ τοῦδε εἰς τινα σημεία, ἀλλ' ἐπίσης οὐδὲ
 »νὰ ἐξασθενήσῃ αὐτὴν διὰ διασκορπίσεως. . . . . Ἄλλ' ὅσον μεγάλη
 »καὶ ὅσον μικρὰ καὶ ἂν εἶναι ἡ δυσκολία αὕτη, τοσοῦτον ὅμως εἶναι
 »φανερὸν, ὅτι· ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπίνῃ τάσει (Streben) εἶναι πολλαπλῆ, πρέ-
 »πει καὶ αἱ φροντίδες τῆς παιδεύσεως νὰ εἶναι πολλαπλαῖ. (Herbart
 »Allgem. Paedagogik, Cap. B'. I).

« Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου δὲν κεῖται ἐν τῇ γνώ-
 »σει ἀλλ' ἐν τῇ βουλήσει. Ἄλλ' ὅμως δὲν ὑπάρχει αὐθυπόστατος βουλη-
 »τικὴ δύναμις, ἀλλ' ἡ βούλησις εἶναι ἐρριζωμένη ἐν τῷ κύκλῳ τῶν δια-
 »νοημάτων· τουτέστιν, ὅχι μὲν ἐν ἐνὶ ἐκάστῳ τούτων, ὅσα τις γινώσκει,
 »ἀλλ' ἐν τῇ συναφείᾳ καὶ κοινῇ ἐνεργείᾳ τῶν παραστάσεων, ἃς ἕκαστος
 »κρέκνεται. (Herb. Vorlesungen § 58).

« Ὅστις πολὺ γινώσκει καὶ νοεῖ, οὗτος καὶ ἐπίσται πολὺ. . . . .

« Ὁ τελικὸς σκοπὸς τῆς διδασκαλίας κεῖται μὲν ἐν τῇ ἰδέᾳ τῆς ἀρε-
 »τῆς· ἀλλ' ὁ ἐγγυτέρω σκοπὸς, ὅστις πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ τελικοῦ πρέ-
 »πει ἰδίᾳ νὰ προτεθῇ τῇ διδασκαλίᾳ, δηλοῦται διὰ τῆς φράσεως πολ-
 »πλαπλότης τοῦ διαφέροντος (Vielseitigkeit des Interesse). Ἡ λέξις
 »διαφέρον δηλοῖ καθόλου τὸν τρόπον τῆς πνευματικῆς ἐνεργείας, ἣν ἡ δι-
 »δασκαλία πρέπει νὰ παραγάγῃ, ἀφοῦ ἐπὶ μόνου τοῦ εἰδέναι δὲν δύναται
 »νὰ ἀρκεσθῇ. Διότι τοῦτο ἐννοεῖ τις ὡς τι ταμίευμα, τὸ ὁποῖον θὰ ἡδύ-
 »νατο καὶ νὰ λείπῃ, χωρὶς διὰ τοῦτο ὁ ἀνθρώπος νὰ ἐγίνετο ἀλλοῖος.
 »Ὅς τις ὅμως τὸ γινωσκόμενον κατέχει καὶ ζητεῖ νὰ ἐπεκτείνῃ, οὗτος
 »διαφέρεται ὑπὲρ τούτου. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ πνευματικὴ αὕτη ἐνέργεια εἶναι
 »πολλαπλῆ, πρέπει νὰ προστεθῇ ὁ προσδιορισμὸς, ὅστις κεῖται ἐν τῇ λέ-
 »ξει πολλαπλότης.

« Ὅς πρὸς τὴν ἰδέαν τῆς ἀρετῆς ἔχομεν νὰ ὑπομνήσωμεν ὅτι ἡ πολλα-
 »πλότης τοῦ διαφέροντος, ὅπερ πρέπει νὰ γεννηθῇ ἡ διδασκαλία, δὲν εἶναι
 »μὲν ἀκόμη ἀρετῆ, ὅτι ὅμως τούναντιον, ὅσον μικροτέρα ἡ ἀρχικὴ
 »πνευματικὴ ἐνέργεια, τόσον ὀλιγότερον ἔχει τις νὰ προσδοκᾷ ἀρε-
 »τήν. Βλάκες ἀδύνατον νὰ εἶναι ἐνάρετοι. Πρέπει νὰ ἐξεγείρῃ τις τὰς κε-
 »φαλάς. (Herb. Vorles. § 62 καὶ 54). . . . .

« Πάντες πάντων πρέπει νὰ εἶναι ἐρασταί· ἕκαστος δὲ ἐνὸς ἐγκρατῆς
 »(Virtuose). Ἄλλ' ἐκάστη ἐγκράτεια εἶναι τι αὐθαίρετον· τούναντιον ἡ
 »πολλαπλῆ κατακωχιμότης (Empfaenglichkeit), ἣτις μόνον ἐκ πολλα-

»πλῶν ἐνάρξεων τῆς οἰκείας τάσεως (des eigenen Strebens) δύναται νὰ
 »γεννηθῇ, εἶναι ἔργον τῆς παιδεύσεως. Διὰ τοῦτο δρίζομεν πρῶτον μέρος
 »τοῦ παιδαγωγικοῦ σκοποῦ τὴν πολλαπλότητα τοῦ διαφέροντος, ἣτις
 »πρέπει νὰ διακρίνεται ἀπὸ τῆς καταχρήσεως αὐτῆς, ἀπὸ τῆς πολυπραγ-
 »μοσύνης (Vielseitigkeit). Καὶ ἐπειδὴ τὰ ἀντικείμενα τῆς βου-
 »λήσεως, ἐκάστη κλίσις (die einzelnen Rictungen), διαφέρουσιν ἡμᾶς
 »ὄχι πλέον ἢ μία τῆς ἄλλης, διὰ τοῦτο προσθέτομεν ἀκόμη τὸ κατηγο-
 »ρούμενον ἰσόρροπος πολλαπλότης (gleichschwebende Vielseitigkeit).
 »(Herb. Allgem Paedag. Cap. B'. II).

« Ἄν ἦτο ἡ πνευματικὴ ἐνέργεια μονοειδής, θὰ ἦτο ἀδιάφορον μὲ ποῖα
 »ἀντικείμενα ἐνασχολεῖ τὴν νεολαίαν ἢ διδασκαλία. Τὸ ἐναντίον ἐξάγε-
 »ται ἤδη ἐκ τῆς πείρας, ἣτις δεικνύει ὅτι τὰ προτερήματα τῶν ἀνθρώ-
 »πων εἰσι πολυειδῶς διάφορα. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία δὲν πρέπει νὰ εἶναι
 »οὔτω διάφορος, ὅπως τὰ προέχοντα προτερήματα, ὅπερ ἤδη ἐκ τούτου
 »γίνεται φανερόν, ὅτι τότε πᾶν ὅτι ἐν ἐκάστῳ τροφίμῳ ὀλιγότερον κι-
 »νεῖται, ἔπρεπε παρ' αὐτῷ ἐντελῶς νὰ παραμεληθῇ, καὶ ἴσως καὶ νὰ
 »καταπνιγῇ. Τούναντιον πρέπει ἡ διδασκαλία νὰ ἦναι πολλαπλῆ, καὶ
 »ἐν τῇ πολλαπλότητι ταύτῃ διὰ πολλοὺς κατὰ τοσοῦτον νὰ εἶναι ὁμοει-
 »δεις καθ' ὅσον δύναται νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ ἐξομαλύνῃ τὸ εἰς τὰς
 »πνευματικὰς τάσεις ἄνισον.» (Herb. Vorles. § 60).

Ἐκ τούτων πάντων τοῦτο συνάγεται, νομίζομεν, ὅτι κατὰ τὸν Ἑρ-
 »βαρτον τελικὸς μὲν σκοπὸς τῆς παιδείας εἶναι ἡ ἀρετῆ, ἡ μόρφωσις τοῦ
 »ἤθους (καὶ τίς ποτὲ ἠγνόησεν ἢ ἀνῆρσε τὸν σκοπὸν τοῦτον,) ὁ ἐγγυ-
 »τάτω ὅμως σκοπὸς, ὃν ὀφείλει νὰ προθέσῃ ἑαυτῇ ἡ διδασκαλία εἶναι ἡ
 »ἐξέγερσις πολλαπλοῦ καὶ ἰσορρόπου διαφέροντος, ὅπερ κατορθοῦται διὰ τοῦ
 »εἰδέναι, διὰ τοῦ μανθάνειν σαφῶς καὶ ἀκριβῶς τὸν κύκλον τῶν μαθημά-
 »των, ὅσα ἐκρίθησαν ἐπιτήδεια εἰς τὴν ἐξέγερσιν τοιοῦτου διαφέροντος. Τί
 »ἀμαρτάνουσι λοιπὸν οἱ πρακτικοὶ διδάσκαλοι τῆς Γερμανίας, ὅταν αἱ
 »Κυβερνήσεις, γνωρίζουσαι ἀναμφιβόλως τὸν ἑαυτῶν Ἑρβαρτον, δρίζωσι
 »τὸν κύκλον τῶν μαθημάτων, δι' ὧν θὰ ἐπιτευχθῇ ὁ Ἑρβαρτιανὸς ἐκεῖνος
 »σκοπός, ὃ τε τελικὸς καὶ ὁ ἐγγυτέρω, αὐτοὶ δὲ ἐκτελεστῇ τῶν κυβερ-
 »νατικῶν διατάξεων, ἐννοοῦσιν ὅτι πρὸ παντὸς ἄλλου πρέπει νὰ μανθά-
 »νωσιν οἱ παῖδες τὰ μαθήματα; Ἄλλὰ, λέγει, ὅτι θέτουσι τελικὸν σκο-
 »πὸν πάντων τὸ εἰδέναι. Ἡμεῖς λέγομεν ὅτι ἂν μὲν εἶναι ἀνεπιστήμονες
 »διδάσκαλοι, πολὺ ὀρθῶς ὠδηγήθησαν τοῦτο πρὸ πάντων, ἢ τοῦτο καὶ
 »μόνον νὰ ἐπιδιώκωσιν, δι' οὗ ἐπέρχονται οἱ εἰρημένοι σκοποί, καθὼς ἐν
 »τινι μύθῳ, ἀφοῦ δὲν δυνάμεθα νὰ διδάξωμεν τὸν ἵππον τὸν τελικὸν σκο-

πόν, ὀδηγοῦμεν αὐτὸν νὰ περιφέρηται μόνον κατὰ τὴν ὑφήγησιν τῶν κατεσκευασμένων πηδαλίων καὶ ζευγλῶν, καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς διὰ τῆς περιφορᾶς ταύτης, καὶ διὰ τῆς λοιπῆς ἡμῶν διατάξεως τῶν κατ' αὐτὴν ἐπέρχεται χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ ὁ ἵππος τί κάμνει. Ἄλλὰ καὶ ἐπιστήμονες ἂν εἶναι οἱ διδάσκαλοι, πάλιν τοῦτο πρῶτιστον ἔχουσι νὰ ἐπιδιώκωσι, ἐν γὰρ τῷ σχολείῳ, τὸ εἰδέναι ἢ τί ἄλλο δοκεῖ τῷ Κ. Κεχαγιᾶ; Μήπως ἤθελε νὰ ἴδῃ ἐπὶ παιδῶν 6—12 ἐτῶν λάμπον τῷ ἰδεῶδες τῆς προσωπικότητος;

Περὶ τοῦ Kehr ὅμως ἂν λέγει ὁ κ. Κεχαγιᾶς ὅτι δὲν γνωρίζει τὸν τελικὸν σκοπὸν, ἢ χωρὶς νὰ ἀναγνώσῃ αὐτὸν, μόνον ψυχολογῶν, εὑρεν ὅτι ἄνθρωπος, οἷος ὁ Kehr, εἶναι ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τόσον ὑψηλὸν σκοπὸν, ἢ γράφει χάριν ἀναγνώστων μὴ εἰδῶτων καὶ λίαν εὐπίστων, οἵτινες δὲν θὰ κρίνωσιν ἄξιον τοῦ κόπου νὰ ἀναδιφήσωσι τὸν τοσοῦτον κατὰφρονοῦμενον Kehr. Ἄν ἔχομεν μὲν ἀληθῶς οὐδεμίαν ὄρεξιν νὰ ὑπεραπολογώμεθα τοῦ Kehr, ἀλλὰ τῆς ἀληθείας. Ὁ Kehr λέγει « Ἐρωτῶμεν περὶ τοῦ σκοποῦ » τῆς διδασκαλίας; οὗτος δὲν κείται ἐν τῇ συνδιαλέξει, οὔτε ἐν τῇ διασκευάσει, οὔτε ἐν τῇ ἀργυρολογίᾳ, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον ἐν τῇ ἠθικῇ ἀγωγῇ. Ἐκ πάντων τούτων εἶναι φανερόν, ὅτι κυριωτάτη ἀπαίτησις τῆς διδακτικῆς εἶναι ἡ παιδαγωγικὴ διδασκαλία (der erziehende Unterricht). Ἄν μέλλῃ δὲ ἡ διδασκαλία νὰ ἐνεργῇ παιδαγωγοῦσα, πρέπει πρὸ πάντων νὰ διαταχθῇ αὕτη οὕτως, ὥστε σύμπασαι αἱ δυνάμεις τοῦ παιδὸς νὰ ἀναπτύσσωνται κατὰ φύσιν καὶ ἀρμονικῶς. Ὅπου ἡ διδασκαλία στοχάζεται τῆς προσφορᾶς μόνον νεκρῶν γνώσεων. . . . . ὅπου ἡ διδασκαλία δὲν ἀγεί εἰς τὸ θύνασθαι, εἰς τὴν ἐλευθέραν προαιρετικὴν χρῆσιν τοῦ μαθητημένου. . . . . ὅπου ἡ διδασκαλία δὲν μορφώνει σταθεροὺς χαρακτῆρας, δὲν ἐξεγείρει ἱερὰ αἰσθήματα, δὲν δίδει ἐσωτερικὴν δύναμιν, ἐκεῖ δὲν δύναται νὰ γείνη λόγος περὶ παιδαγωγικῆς διδασκαλίας. Τὸ κυριώτατον γνώρισμα τῆς παιδαγωγικῆς διδασκαλίας εἶναι ἡ ἐπενέργεια αὐτῆς ἐπὶ τῆς γνώμης ἢ τοῦ ἤθους (Gesinnung) ἐπὶ τῆς βουλήσεως τοῦ μαθητοῦ. Ὅταν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν μορφοῦται καὶ ἐξευγενίζεται, ὅταν ἡ διδασκαλία μόνον σκοπὸν ἐπιδιώκῃ νὰ ἀναπτύξῃ τὴν διάνοικαν καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἄνθρωπον ἔξυπνον (gescheidt), τότε τῇ ἀληθείᾳ καὶ τὰ σχολεῖα καὶ ἡ ἀνθρωπότης κακῶς διάκειται. Ἄν εἶναι ἀληθὲς ὅτι αἱ πολλαὶ γνώσεις κάμνουσι τὸν ἄνθρωπον ἔξυπνον, πολὺ ὅμως ὀλιγώτερον εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ ἔξυπνότετοι ἄνθρωποι εἶναι καὶ οἱ ἀριστοί. (Kehr Praxis d. Volksschule.)

Ἐσκόπως δὲν εἶναι διόλου ἀληθές ὅτι κατὰ τὸ ἐμπειρικὸν σύστημα ἀρχεῖται ἡ διδασκαλία ἀπὸ τῶν γενικῶν ἐννοιῶν καὶ χωρεῖ πρὸς τὰς ἀτομικὰς, ἐκτὸς ἂν ταῦτα λέγων ὁ κ. Κεχαγιᾶς ἀποβλέπει εἰς τὰ ἡμέτερα δημοτ. σχολεῖα καὶ οὐχὶ εἰς τὰ Γερμανικά.

(ἔπεται τὸ τέλος).

III. ΜΕΡΑΙΩΝ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ

ΠΑΡΑ ΡΩΜΑΙΟΙΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

(ιδ. συγγ. σελ. 159)

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ἴνα δὲ μὴ φαίνηται τέλειον ἑλλείπουσα ἢ τῆς πολιτείας ἐπιμέλεια πιθανῶς ἐθεσπίσθη αὐθεντικῶς ὅπως οἱ τιμηταί, οἱ τὰ ἔθνη τῶν πολιτῶν ἐπιτηροῦντες, συγκαταλέγωσιν εἰς τοὺς ἀτίμους ἐκείνους τῶν γονέων, ὅσοι περὶ τὴν τῶν ἰδίων παιδῶν ἀγωγὴν ἢ ἄγαν αὐστηροὶ ἦσαν ἢ τούναντίον λίαν ἐπιεικεῖς, ἢ καὶ ἀσεβεῖς. Τὸ σύστημα ἐν τούτοις αὐτὸ τοῦ ἰδίου παιδαγωγεῖν τότε τέλος ἀνέλαβεν ἡ πολιτεία, ὅτε μεταβλήθεισος τῆς καταστάσεως ταύτης καὶ τῶν ἠθῶν τῶν πολιτῶν ἀλλοιωθέντων ὁ ὅλος τῶν Ῥωμαίων βίος ἤρχισε νὰ διαστρέφηται καὶ νὰ διαφθείρηται. Διότι ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ἡ ἀγωγή τοσοῦτον συνεδέετο τῇ παιδείᾳ, ὥστ' ἐνόμιζον ὅτι εἰς ταύτην, ὡς κρείττονα καὶ σπουδαιότεραν ὄφειλον νὰ ἐπιστάσῃ πλείονα προσοχὴν. Πρὸ πάντων δὲ περὶ πολλοῦ ἐποιούοντο, ἵνα τὰς τῶν παιδῶν διανοίας ἰθύνωσι μετὰ μεγίστης ἐπιμελείας εἰς τὰ ὁμολογουμένως κόσμια, τίμια καὶ ἔξοχα, ἐν ἐλάσσονι μοίρᾳ τιθέμενοι τὴν περὶ ταῦτα ἐξεζητημένην καὶ βαθύνουσαν παιδείαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, ἐπαυξηθείσης τῆς μαθήσεως καὶ τῆς ποικιλίας, ἡ δημώδης, ἢ μετρία παιδεία δὲν ἐφαίνετο ἤδη ἐξαρκούσα, ἢ παιδεύσις, ἢ ἐγνωμάτευον προτιμητέαν, ἐχωρίσθη ὁσημέρῃ τῆς ἀγωγῆς καὶ δὴ πλείους τῶν καθ' ἑκάστας ἐπιστημῶν ἐλλήνων διδασκάλων ἐκλήθησαν πρὸς διδασκαλίαν τῶν παιδῶν, ὅπερ ἐγένετο οὐχὶ ἐξαπναιῶς ἀλλὰ κατ' ὀλίγον καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος, ὅτε ἡ τῶν Ῥωμαίων πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἐπικοινωνία κτείστη μίξων. Ἐντεῦθεν συχνοὶ τῶν Ἑλλήνων εἴτε δικὴν αἰχμαλώτων ἐν Ῥώμῃ ἀχθέντες, εἴτε δι' ἐσωτερικὰς τῶν πολιτειῶν διχοστα-

σίαις και ξρίδας τῶν ἰδίων πατρίδων ἐκπεσόντες, εἴτε και δι' ἀπορίαν με-
 τοικοῦντες μισθοῦ χάριν μετέβησαν εἰς τὴν κατὰ τὸν Γεωγράφον περι-
 βόητου πόλιν και τῶν πλουσιωτέρων Ῥωμαίων τοὺς υἱοὺς ποικίλην παι-
 δείαν και τέχνας ἐδίδαξαν. Οἱ Ἕλληνας, ὡς δὴ ἀρίγνωτον, διά τε τὸ ἐπί-
 χαρι τῶν ἠθῶν και τὸ ποικίλον τῶν τάσεων ἐφείλκον εἰς ἑαυτοὺς τὰς
 διαθέσεις τῶν προκρίτων Ῥωμαίων. Ὅθεν τούτων οἱ εὐπατρίδαι πολλὰ-
 κίς προσελάμβανον εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας Ἕλληνας ἐξόχως πεπαιδευμέ-
 νους, δεσμεύοντας ἐκείνους διὰ τῆς προσομιλίας και μεγάλην οἰκειό-
 τητα μετ' αὐτῶν συνάπτοντας. Εἰ και συγγραφεῖς τινες Ῥωμαῖοι
 ἀποκαλοῦντες τοὺς Ἕλληνας Γραικύλους οὐχὶ σπανίως ἠτιῶντο ἀσπα-
 θείας, κενοσπουδίας και αἰσχροουργιῶν και αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσ-
 σαν ἀποροῦσαν λέξεων, τὴν δὲ λατινίδα φωνὴν δαψιλεστέραν ἐπω-
 νόμαζον (ἰδ. Κικέρ. de Orat. I, 1, 22. de Fin. 1, 3. Tuscul II, 15),
 οὐδὲν ἤττον κατενόουν τὴν ἐν τῇ παιδείᾳ και ἐν ταῖς ἐλευθερίοις τέ-
 χναις ὑπεροχὴν και διὰ πολλῶν ἄλλων χωρίων ἐγκωμιάζουσι τὸ διαπρε-
 πὲς τῶν Ἑλλήνων, ὁμολογοῦντες ἀναφανδόν, ὅτι και τὴν φιλοσοφίαν και
 ἀπάσας τὰς ἐλευθεροπρεπεῖς μαθήσεις παρ' ἐκείνων ἐκέκτηντο· πρὸς Κι-
 κέρ. de Fin. 21 Tuscul ἔνθ. ἀνωτ. 11, ἔνθα ὁ μέγας ῥήτωρ τῆς Ῥώ-
 μης ἀποφρίνεται: τὰδε τὰξιομνημόνευτα «*doctrina Graecia nos et omni
 litterarum genere superabat*» (τουτέστιν ἡ Ἑλλάς ὑπερέβαλεν ἡμᾶς κατὰ
 τὴν παιδείαν και ἀπάσας τὰς μαθήσεις) πρὸς και Πλίνιον H. N. 8, 24.
 Πολλὰ ἐντεῦθεν παιδεύματα εἰς καλλιέργειαν τῆς ψυχῆς και τοῦ σώματος
 τὸ ἀπάντων λογιώτατον ἔθνος κατ' ὀλίγον ἐνεκαίνισε παρὰ Ῥωμαίους, ὥστε
 τὸ περίρυστον ἐκείνο τοῦ ποιητοῦ ἀληθέστατον ἀνευρίσκειται *Graecia
 capta ferum victorem cepit et artes intulit agresti Latio*¹. Οἱ δὲ
 Ῥωμαῖοι συνδεθέντες πρὸς ἀπειροπληθεῖς Ἕλληνας διὰ τε τῆς συνηθείας
 και τῆς προσομιλίας παρέλαβον τὰς τέχνας ἐκείνας και τὰς μαθήσεις,
 αἱ τινες τότε τὰ μάλιστα ἤμαζον ἐν Ἑλλάδι, ἦτοι τὴν μελέτην τῆς
 γραμματικῆς και τῆς ῥητορικῆς ἐπιμελῶς ὅσον περὶ αὐτὰς διατρίψαντες.
 Ἡ ἀρίστη δηλαδὴ τῶν Ἑλλήνων περίοδος εἶχε παρακμάσει, και δὴ τὸ
 πρωτεύον στοιχεῖον τῆς Ῥωμαϊκῆς παιδείας ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ἀπέβη
 ἡ μελέτη τῆς γραμματικῆς και τῆς ῥητορικῆς. Περὶ δὲ τοῦ συστήματος
 τῆς εἰς τὰ γράμματα παιδείσεως, δι' οὗ τῶν παιδῶν αἱ διάνοιαι ἠδύ-
 ναντο νὰ ἐξεγείρωνται πως και νὰ ἐγγυμνάζωνται και ἐκμορφῶνται, τότε
 τέλος ἦτο δυνατὸν νὰ γίνηται λόγος, ὅτ' ἐν τοῖς παιδαγωγείοις ὠρίσθη

¹ Ἡ ἠττηθεῖσα Ἑλλάς ἐνίκησε τὸν ἄγριον νικητὴν και τέχνας (ἤγουν μαθή-
 σεῖς) εἰσήγαγεν εἰς τὸ ἀγροικὸν Λάτιον.

ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων ὁ κύκλος τῶν διδασκτέων μαθημάτων κατὰ
 ῥητὴν τάξιν και δίκην προγράμματος. Τούτου δ' ἀρχὴ ἐγένετο μεταξὺ
 τοῦ α'. (263—244 π. X.) και τοῦ β'. Φοινικοῦ πολέμου (218—212
 π. X.), ἐπειδὴ ὁ Πλούταρχος ἐν Ῥωμαϊκ. ζητήματ. 59 διαρρήδην μνη-
 μονεῖ: «ὅτι βραδέως ἐγένετο ἀρχὴ τοῦ ἐπὶ μισθῷ διδάσκειν και πρῶτος
 ἠνέφξε παιδαγωγεῖον ὁ Σπύριος Καρβίλιος τοῦ Καρβιλίου ἐκείνου ἀπελευ-
 θερος, τοῦ πρώτου τὴν ἰδίαν γυναῖκα διαζευχθέντος.» Ὁ πατρὸν τοῦ
 ἀπελευθέρου αὐτοῦ Σπύριος Καρβίλιος Μάξιμος Ῥύγας, ὁ ἀπὸ τῶν Σάρ-
 δων θρίκιμβον καταγαγὼν και πρῶτος μνημονεύμενος ὡς διαζυγεῖς τὴν
 ἑαυτοῦ σύζυγον ὑπάτευσε ἔτει 234 π. X. και εἴτα 212 π. X. οἰωνοσκό-
 πος ἀποδειχθεὶς ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν, (ἰδ. Α.β. XXVI. 23.) Τὴν δὲ τῆς
 γραμματικῆς σπουδῆν λέγεται Κράτης ὁ Μαλλώτης, ὁ τῶν Ἀλεξανδρίνων
 ἀντίπαλος περὶ τὸ 170 π. X. ἀκμάσας και μετὰ τοῦ ἀθανάτου Ἀρι-
 στάρχου (160 π. X.) εἰς τοὺς κρατίστους γραμματικούς και κριτικούς
 καταλεγόμενος, πρῶτος εἰς Ῥώμην εἰσαγαγὼν. Οὗτος λοιπὸν συμπρε-
 σθεύσας τοῖς ὑπὸ Ἀττάλου εἰς τὴν σύγκλητον ἀπεσταλμένοις ἀφίκετο ἐν
 Ῥώμῃ κατὰ 167 π. X. ὀλίγον ὕστερον τῆς τελευτῆς τοῦ ποιητοῦ Ἐννίου
 και κατὰ τὴν κόμην τοῦ Παλατίου ἐξολισθήσας και ἐν τῇ ὀπῇ διώρυχος
 θραύσας τὴν κνήμην καθ' ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς θεραπείας πολλὰς συνε-
 χῶς ἐποίησατο ἀκροάσεις, τοῖς Ῥωμαίοις καταστάς ὑπαγοραμμὸς πρὸς μί-
 μησιν (ἰδ. Σουέτων. de illustr. Grammat 2).

(ἔπεται συνέχεια).

N. ΠΕΤΡΗΣ.

Ε'.

Οὐδὲν τὸ μικροῦ λόγον ἄξιον ἐν τῇ διαγωγῇ τοῦ παιδός.

(ἰδε συνέχ. ἐν σελ. 160).

Τὸ παράδειγμα, ὅπερ ὁ παιδαγωγὸς δίδει εἰς τὸν παῖδα εἶνε δραστι-
 κώτερον τῶν περιπαθεστέρων και εὐγλωττοτέρων λόγων. Οἱ παῖδες εἶνε
 καθ' ὑπερβολὴν πονηροί, πανούργοι, λίαν ἀνοικτομμάται, ἀείποτε διατε-
 λούσιν ἐν παρατηρήσει, κρίνουνσι κατὰ τὸν ἰδιάζοντα αὐτοῖς τρόπον και
 ἀναφορὰν τὰς πράξεις τῶν ἀνδρῶν, και μάλιστα τὴν δίκαιαν τῶν γο-
 νίωνων. «Ὅσον περιπαθεῖς και ἂν ὦσιν οἱ λόγοι, δὲν δύνανται νὰ
 ἐμποιήσωσιν εἰς τοὺς παῖδας τόσον ζωηρὰν παράστασιν τῶν ἀρετῶν

καὶ τῶν κακιῶν, ὅσην αἱ πράξεις τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ἀρκεῖ μόνον νὰ συστήσῃ αὐτοῖς νὰ ἐξετάζωσι τὴν τοιοῦτην ἢ τοιαύτην καλὴν ἢ κακὴν ἰδιότητα ἐν ταῖς περιστάσεσιν ἐκείναις, καθ' ἃς αὐταὶ ἐκδηλοῦνται ἐν τῇ πράξει. Οὕτω καὶ ὡς πρὸς τοὺς τρόπους τὸ ἀλλότριον παραδείγμα θὰ κάμῃ τὸν παῖδα νὰ αἰσθανθῇ τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀπρεπὲς πολλῶν πράξεων πολὺ κάλλιον ἢ ὅλα τὰ παραγγέλματα καὶ οἱ συμβουλευτικοὶ λόγοι. Ἄν λοιπὸν θέλῃς διὰ τοῦ παραδείγματός σου νὰ ἀσκήσῃς σωτήριον ἐπὶ τοῦ παιδός σου ἐπιρροήν, ἀνάγκη πρὸς τοῦτο πολλῆς φροντίδος καὶ φρονήσεως. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον ἱκανὴν συμβουλήν θεωροῦμεν, ἂν σοὶ εἴπωμεν νὰ προσέχῃς εἰς τοὺς λόγους καὶ νὰ ἔχῃς ὡς οἶόν τε ἀμεμπτον διαγωγὴν. Ὁ κακὸς σπῆρος, ὁ σπῆρος τῆς διαφθοράς, ὅστις ἔνεκα τῆς ἀπροσεξίης σου ἤθελε πέσει εἰς τὴν καρδίαν τοῦ παιδός, δὲν θὰ βλαστήσῃ εἰμῆ, φεῦ, πρὸς κατάραν τῶν πολιῶν τριχῶν σου, πρὸς αἰσχος τῶν πρεσβυτικῶν ἡμερῶν σου. Ἐν τῇ οἰκογενείᾳ τοῦναντίον, ἐν ἧ' ἡ μήτηρ διδάσκει τὴν κοσμιότητα, τὰ τέκνα διατηροῦσι τὸ ἐπαγωγότερον θέλητρον τοῦ νεαροῦ αὐτῶν μετώπου τὴν αἰδῶ. Ἡ κοινὴ παροιμία λέγει «κατὰ μάττα κατὰ κήρη» καὶ ὄντως οἱ παῖδες εἶνε ἢ ἀντανάκλασις, ἢ ἡχώ τῶν γονέων των. Οἱ λόγοι, αἱ πράξεις, αἱ κινήσεις των εἰσι πάντοτε πανομοιότυπον τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεων τῶν τὴν ζωὴν αὐτοῖς δόντων. Ἡ παιδικὴ ἡλικία εἶναι ἐκ φύσεως μιμητικὴ ἂν τὰ περὶ αὐτῆς ὦσι ἀγαθὰ καὶ εὐσεβῆ, ὁ παῖς θὰ ἀμιλλᾶται νὰ φανῇ τοιοῦτος ἂν δὲ τάναντία εἰσιν ἀσεβῆ, πονηρὰ, ἐλαττωματικά, δὲν θὰ βραδύνη ὁ παῖς νὰ ἀναπαραγάγῃ τὰς αὐτὰς ἐλλείψεις, ὡς ἐν κρυσταλλῶδει ἐπιφανείᾳ τῶν διαυγῶν ὑδάτων ἀντανάκλωνται πιστῶς, εἴτε ἰλαραὶ, εἴτε ἄγριαί αἱ περιστοιχοῦσαι αὐτὰ ὄχθαι, οὕτως ἀναπαραγόνται εἰς τοὺς παῖδας αἱ καλαὶ ἢ αἱ κακαὶ ἕξεις τῶν περιστοιχοῦντων αὐτοὺς γονέων. Δυστυχῶς ὑπάρχουσι γονεῖς καὶ παιδαγωγοὶ ὀλίγον κατανοοῦντες τὴν δύναμιν τοῦ παραδείγματος δὲν διστάζουσι νὰ ἐκθέσωσι τὰ τρυφερὰ ταῦτα φυτὰ εἰς μεμολυσμένην ἀτμόσφαιραν, εἰς ἀτμόσφαιραν δηλητηριάζουσαν τὴν ἀγνὴν των καρδίαν. Ἐνασμενίζονται νὰ προσφέρωσιν εἰς αὐτὰ φευκτέα τινὰ παραδείγματα, ὡς ποτε οἱ Σπαρτιάται, οἵτινες, ἵνα ἐμπνέωσιν εἰς τοὺς παῖδας των ἀπαρέσκεϊαν εἰς τὴν μέθην, ἐξέθετον ὑπὸ τὰ ὄμματα αὐτῶν δούλους λειποθυμοῦντας ὑπὸ μέθης. Ἀγνοοῦσι τὴν μεγίστην εὐθύνην των δὲν ἀναλογίζονται τὸν λόγον, ὅν ἡμέραν τινὰ θὰ δώσωσιν οἱ τοιοῦτοι οὐδέποτε θέλουσι δοκιμάσει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσι νὰ ἀντανάκλωσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ ἀκτῖνες τῆς ἀρετῆς τῆς ὑπὸ τῶν ἰδίων τέκνων ἀσκουμένης.

Ἄλλοι δὲ ἀντὶ νὰ πονῶσιν ὅπως καταστήσωσι τοὺς υἱοὺς των ἢ τοὺς

μαθητὰς των φρονίμους καὶ ἐναρέτους ἀνθρώπους, θεωροῦσιν ὡς πολλοῦ λόγου ἄξιον νὰ ἐκμάθωσιν αὐτοὺς νὰ ὦσιν εὐστροφοί, ἵνα γινώσκῃ ἀηδεῖς λογομάχοι. Οὗτοι αἰσθάνονται πολὺ μείζονα εὐχαρίστησιν ἀκούοντες τοὺς παῖδας αὐτῶν νὰ ὁμιλῶσι καθαρῶς, μετὰ κομψότητος καὶ χάριτος, ἢ νὰ βλέπωσιν αὐτοὺς ἐνεργοῦντας μετ' ἀποφάσεως καὶ σταθερότητος. Τὴν τοιαύτην ἀγωγὴν παραβάλλομεν πρὸς καλῶς κατεσκευασμένον τάφον, κεκοσμημένον μὲν ἔξωθεν, ἔσωθεν δὲ γέμοντὰ κατὰ τὴν γραφὴν ὀστέων καὶ δυσωδίας. Ἴδου τί λέγει ἀρμόδιος περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνὴρ «Πρόσεχε νὰ μὴ συνειθίσῃς τὸ τέκνον σου εἰς τὴν σοφιστικότητα (ergotage) εἴτε αὐτὸ ἀσκούμενον εἰς ταύτην, εἴτε θαυμάζον τοὺς ἐπιτηδεύομένους τὰ τοιαῦτα ἐκτὸς ἂν, ἀντὶ ἀξίου ἀνθρώπου θέλῃς νὰ καταστήσῃς αὐτὸ φιλόνηκον, ἐπιμόνον ἐν ταῖς συζητήσεσιν, τοιοῦτο ὅπερ θὰ θεωρῇ τιμὴν νὰ ἀντιλέγῃ πρὸς πάντας καὶ τὸ χεῖριστον, ὅπερ θὰ θέτῃ τὰ πάντα ὑπὸ συζήτησιν, νομίζον, ὅτι σκοπὸς πάσης συζητήσεως δὲν εἶνε ἡ ἀλήθεια, ἀλλ' ἡ εὐχαρίστησις τοῦ νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του.

(ἀκολουθεῖ).

M. ΓΚΙΩΜΑΣ

Ἡ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΛΕΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ.

Πραγματεία συγγραφεῖσα μὲν

ΥΠΟ Α. HORWITZ,

μεταφραθεῖσα δὲ

ΥΠΟ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΙΑΞΕΜΗΔΟΥ.

Ἡ ψυχολογία εἶνε, ὡς ὁ Λάζαρος¹ εὐστόχως παρατηρεῖ, ἡ μήτηρ τῆς παιδαγωγικῆς. Ὄντως δὲ δὲν σφάλλομεν πολὺ, ἂν εἴπωμεν ὅτι ἡ σχέσις ἀμφοτέρων εἶνε ὁμοία πρὸς τὴν σχέσιν, ἣν ἔχουσιν ἡ μαθηματικὴ καὶ ἡ φυσικὴ πρὸς ἀλλήλας. Διότι εἰς πολλὰ εἶνε βεβαίως ἡ παιδαγωγικὴ οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐφαρμοσμένη ψυχολογία, ὡς ἡ φυσικὴ ἐφαρμοσμένη μαθηματικὴ. Ἄν δ' ἔχει οὕτω, δικαίως πρέπει νὰ θαυμάζωμεν, διότι σήμερον αἱ μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν ἐπιστημῶν ἀναφοραὶ ὑπῆρξαν τοσοῦτον ψυχραὶ καὶ περιορίσθησαν μόνον εἰς τὴν ἀνταλλαγὴν παγετώδους τινὸς εὐπροσγηγορίας. Δὲν εἶχεν ὅμως αἰεὶ ποτε οὕτω, διότι ἡ παλαιότερα ψυχολογία τῶν

¹ Ideale Fragen in Reden und Vortraegen ὑπὸ M. Lazarus. Berlin 1878 κτλ.

Fries, Hoffbauer, Maass, Reinhold, Biunde και ἄλλ. κατώρθωσε νὰ ἔχη δύναμιν τινα ἐπὶ τῶν σχολείων, διὰ δὲ τῶν Herbart, Beneke, Lotze, Fechner, Weber, Helmholtz, Wundt και ἄλλ. ἐφθάσεν ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς ἐπιστήμης ταύτης βαθμὸν τινα, ὅς τις φυσικῶ τῷ λόγῳ εἶνε μὲν πολὺ μακρὰν εἰσέτι δριστικοῦ τινος τέλους, ἔχει ὅμως πρὸς ἐκείνας τὰς παλαιότερας ἀποπειρας ὁμοίαν σχέσιν, οἷαν ἡ νέα χημεία ἀπὸ τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Λαβοιζτέρου πρὸς τὴν χημείαν τοῦ Φλογιστῶνος και τὴν μεταλλουργίαν μακρῶν χρόνων. Ἄλλ' ὅμως μόλις ἤδη εὐρίσκεται ἕχνος τῶν πάλαι ἐσωτερικῶν ἀναφορῶν μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων τῶν μαθημάτων.

Πῶς εἶνε δυνατὸν νὰ μάθῃ τις τέχνην, χωρὶς νὰ ἔχη γνώσιν τοῦ ὕλικου, τοῦ ἐργαλείου, τῶν τεχνημάτων, ἐνὶ λόγῳ τῆς ἐργασίας; Τοῦτο θὰ ἦτο ἀδύνατον, μάλιστα παντελῶς ἀκατανόητον ἀνευ τῆς, μάλιστα λυούσης σπουδαῖον ψυχολογικὸν πρόβλημα, θαυμαστῆς ἀνεξαρτησίας τῆς πράξεως ἀπὸ τῆς θεωρίας. Ὡς πανταχοῦ, οὕτω και ἐν τῷ σχολείῳ ὑπάρχουσι πρακτικοὶ ἐπίσημοι κατὰ τὴν ἱκανότητα, οἳ τινες οὐδ' ὅλως ἠσχολήθησαν περὶ τὴν θεωρίαν. Οὐδεμία δὲ ἀμφιβολία ὅτι, δι' ἐκείνους, οἳ τινες περὶ τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγίας ἐν γένει δὲν φροντίζουσι, πρέπει νὰ εἶνε ἐντελῶς ἀδιάφορος και ἡ συνάφεια αὐτῆς πρὸς τὴν ψυχολογίαν και ἡ βαθυτέρα αὐτῆς θεμελίωσις διὰ τῆς τελευταίας. Ἄλλὰ πρὸς μὲν τοὺς ἀνθρώπους τούτους, ὅσον θαυμαστοὶ και ἂν ἤθελον ἄλλως εἶνε και ὅσον καλὰ ἀποτελέσματα και ἂν ἤθελον ἔχει νὰ ἐπιδείξουσιν, οὐδὲν κοινὸν ἐνταῦθα ἔχομεν, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνους, οἳ τινες ἀσχοῦσι τὴν παιδαγωγικὴν ἢ τοῦλάχιστον αἰσθάνονται, ὅτι εἰς ἐκάστην πράξιν κατ' ἀνάγκην ἀνήκει θεωρία τις, και οἳ τινες, μνήμονες ἐκείνου «ἔπερ κοσμεῖ τὸν ἀνθρώπον», θέλουσι και ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ νὰ ἀνιχνεύσωσιν ὅ τι αὐτοὶ ἐν τῷ πρακτικῷ ἔργῳ ἐξασκοῦσι και πράττουσιν.

Ὅτε ἐσχάτως μετὰ φίλου τινὸς διήλθον διὰ τῶν συχναζομένων ὁδῶν ἐξεπλήξάν με τὰ ἀκατάπαυστα προσαγορεύματα, ἃ περ εἶχε νὰ ἀνταλλάξῃ ὁ φίλος μου, ὅς τις ἀπὸ ἐτῶν διδάσκει ἐν τινὶ ἀνωτέρῳ σχολείῳ. Ὅποιον ὅμως ὑπερήφανον αἰσθημα πρέπει νὰ εἶνε, εἶπον κατ' ἑμαυτὸν, ἂν τις ὡς ἀρχαιότερος διδάσκαλος γενεῶν τινῶν, αἳ τινες ἐδιδάχθησαν ὑπ' αὐτοῦ και φέρουσιν ἐν ἑαυταῖς τοὺς τύπους τοῦ πνεύματός του, τῆς ἀγωγῆς του, τοῦ ἠθους του και τοῦ πάθους του, δύναται ν' ἀποβλέψῃ πρὸς αὐτάς. Τοιοῦτός τις δὲν δύναται νὰ εἴπῃ, ὡς ὁ Προμηθεὺς «ἐνταῦθα κἀθημαὶ και ἀνθρώπους πλάττω;» Τῷ ὄντι μόνη ἡ βάνουσος πράξις, ἡ τις ἀρκεῖται νὰ παρέχῃ τὴν καθ' ὑπογραμμὸν ἡμερησίαν ἐργασίαν εἰς τοὺς

μαθητάς, δὲν δύναται νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ προβῇ ἡ διάνοιά της τόσον ὑψηλά.

Πλάττειν ἀνθρώπους! Ὅς τις ἐπιθυμεῖ τοῦτο, ὅς τις ὑπὸ τὴν ἀληθεστάτην ἔννοιαν πλάττειν ἀνθρώπους, διαμορφοῦν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀποτελεσματικῶς, ὅς τις ὡς κηπουρὸς ἐν τῷ κήπῳ του θέλει νὰ κυβερνᾷ, οὗτος πρέπει νὰ γινώσκῃ τί ἔχει εἰς τὰς χεῖράς του, ὁποῖα εἶνε ἡ φύσις τῶν εὐγενῶν φυτῶν, τῆς ψυχῆς, ὁποῖα εἶνε αἱ ἰδιότητες, τὰ ὄργανα και ἡ φύσις αὐτῆς, πῶς κατορθοῦται ἡ αὔξησις και ἡ προκοπή αὐτῆς, και πῶς ὁ μαρασμὸς και ἡ φθορά, οὗτος πρέπει νὰ ἐννοῇ τὴν κατὰ φύσιν ἱστορίαν τῆς ψυχῆς τοῦλάχιστον τοσοῦτον πολὺ, ὅσον ὁ κηπουρὸς τὴν φυσικὴν ἱστορίαν τῶν ἀνατιθεμένων αὐτῷ.

Ἄν τοῦτο ἰσχύει περὶ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῆς ψυχῆς, πρέπει περὶ τῆς σημερινῆς ψυχολογίας νὰ ἰσχύῃ ἀσυγκρίτως πολὺ περισσότερον ἢ ὅσον ἰσχυσεν ἴσως περὶ τινος προτέρας φάσεως αὐτῆς, και οὐχὶ μόνον νὰ ἰσχύῃ κατὰ τὸ ποσόν, καθ' ὅσον και ἡ ἡμετέρα σημερινὴ ψυχολογία δύναται νὰ καυχᾶται ὅτι εἶνε ἐπιστημονικώτερα ἢ ἡ προτέρα, ἀλλὰ και κατὰ τὸ ποιόν. Διότι ἐκτὸς τοῦ ὅτι προσέχει κατὰ τὴν ἀνωτέραν οὐσίαν τῆς ἀληθείας και τὴν βαθυτέραν εἰσδύσιν εἰς τοὺς ψυχικοὺς ἀγῶνας, ἡ νεωτέρα ψυχολογία προσέχει τῆς παλαιότερας διττῶς, ὅ περ παρέχει εἰς αὐτὴν ἡ διὰ τὴν παιδαγωγικὴν πράξιν ἰδία ἀξία και ἀμεσος χρησιμότης. Πρῶτον ὅτι ἡ ψυχολογία σήμερον ἐποικοδομεῖται ἐν τῇ συναφείᾳ πρὸς τὴν τῆς φύσεως ἐπιστήμην και κατὰ μέρος ἐπὶ ἐπιστημονικῷ θεμελίῳ· δεύτερον, ὅτι ἀποφαίνεται ἐνιαίαν συνάφειαν ἀναπτύξεως μεταξὺ τῶν διαφόρων ψυχικῶν ἐνεργειῶν και διευκολύνει γενετικὴν τινα ἐρμηνείαν τῶν ὑψηλοτέρων και περιπλοκωτέρων ὤψεων ἐκ τῶν κατωτέρων και ἀπλουστέρων. Ὅτι ἀμφοτέρα τὰ προτερήματα ταῦτα ἡ ἐμπειρία ἐν τῇ κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον πλήρει συναφείᾳ τῶν ψυχικῶν πρὸς τὰ φυσικὰ και ἡ ἐνιαία ἀναγωγὴ παντὸς ποικίλου και τοῦ ὅλου εἰς ἐν ἀπλοῦν μόνον στοιχεῖον, ἐκτὸς τῆς θεωρητικῆς ὠφελείας, τὴν ὁποῖαν ταῦτα δι' ἕκαστον πεπαιδευμένον και νουνεχῆ δύναται ν' ἀπαιτήσωσιν, ὠφελοῦσι τὴν παιδαγωγικὴν καθ' ὅλως ἴδιον τρόπον, ὅτι πρέπει νὰ προβιβάξωσιν αὐτὴν και νέαν βαθυτέραν κατανόησιν τῆς τέχνης της, εἰς νέα βοηθητικὰ μέσα εἰς νέας μεθόδους, εἶνε εὐκόλον και κυρίως ἀπ' ἀρχῆς ὁμαλώτατον. Μόνον δὲ τοῦτο ἠδύνατο νὰ ζητηθῇ, ἂν ἡ νεωτέρα ψυχολογία, ἐπειδὴ ἀκόμη εἶνε πολὺ ἀπομακρυσμένη τῆς καθ' ὅλου ἐκτελέσεως τοῦ προγράμματός της, και ἤδη εἰς τὴν νῦν τετραμαχισμένην κατάστασίν της εἶνε τοιαύτη ὥστε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ σχολεῖον τὰς προσδοκώμενας ἀξιολόγους ὑπηρεσίας. Λέγομεν

εὐθὺς μετὰ ταῦτα περὶ τῶν ρηθέντων δύο σκοπῶν τῆς νεωτέρας ψυχολογίας κάπως ἀκριβέστερον.

Ἡ μὲν παλαιότερα ψυχολογία ἐπραγματεύετο τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν, τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ὕλην ὡς ἀποτόμους ἀντιθέσεις, κατὰ ταύτας δὲ ὡς διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων ἀνεξαρτήτους, μόνον κατὰ τύχην πρὸς ἀλλήλας συνδεόμενας οὐσίαις. Περί δὲ τῆς ἀμοιβαίας συναφείας καὶ τῆς ἐπενεργείας ἀλλήλων ἢ οὐδὲ μίαν ἐξήγησιν ἐγίνωσκε νὰ δώσῃ ἢ ἠδύνατο μόνον τοῦλάχιστον νὰ θέσῃ τὰς παραδοξοτάτας καὶ υπερβολικὰς ὑποθέσεις (*influxus physicus*, *Occasionalismus* κτλ.). Ἐμείναν ὅμως ἀεὶ ποτε ὑπερφυσικωτάτη, ὑπεραγαπῶσα τὰ θαύματα, φοβερά διὰ τὰ φαντάσματα ψυχικῆ θεωρία, διότι ἀπεχώριζε τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ διὰ ταύτης ἀπὸ τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως. Ἡ νεωτέρα ὅμως ψυχολογία θέτει τὴν κατὰ φυσικὸν νόμον συνάφειαν μετὰ ἀμφοτέρων τῶν σημείων, ἅτινα ἀποξενοῦσιν ἀλλήλα (τοῦλάχιστον ζητεῖ νὰ θέσῃ ταύτην) καὶ καθίστησιν οὕτω τὸ πνεῦμα ἀξιώτατον καθ' ὅλα πολίτην τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως, ἐν ᾧ πρότερον ἦτο μόνον ξένος δαιτυμὼν ἐν ταύτῃ, ὅς τις μετῴχε μετ' ἀμφιβολίας τῆς φύσεως ἢ ἐξετέλει ἐργασίας τοιαύτας τὰς ὁποίας ἔπρεπε νὰ τελέσῃ διὰ νὰ μὴ ἐκδιωχθῇ τοῦ κόσμου.

Τούτῳ συνέχεται καὶ τὸ δεύτερον. Ἡ παλαιότερα ψυχολογία ἦτο ψυχολογία ὀρισμένη, ἀκριβῶς περιωρισμένη, ὅπως ἑτερογενῆς δύναμις. Διάνοια καὶ αἰσθησις, παράστασις, αἰσθημα, ἐπιθυμία, ἀνάμνησις, μνήμη ἀπετέλουν σχεδὸν ὀρισμένα καὶ ἐκάστοτε διδόμενα μέρη καὶ τμήματα τῆς ψυχῆς, εἰς τὰ ὁποῖα ἠδύνατό τις νὰ διαθέσῃ ἐνδεχόμενόν τι ὕλικὸν τῆς πείρας, ἂν ἤθελε τύχει, τῶν ὁποίων ὅμως τὸ σταθερὸν ἔργον ὀλίγην ἐλπίδα καὶ ὀλίγον θάρρος ἐφαίνετο ὅτι παρεῖχε διὰ τὴν κυριωτάτην παιδαγωγικὴν ἐνέργειαν, τὴν ἀνάπλασιν, μόρφωσιν, κράτυνσιν τοῦ πνεύματος καὶ τὸν χαρακτῆρα. Ἐπρεπε δὲ τὰ πάντα νὰ προέλθωσιν εἰς φυσικὴν κλίσιν. Ὑπάρχουσα δὲ φυσικὴ κλίσις ἠδύνατο νὰ ἀφυπνισθῇ ἢ νὰ ἀμεληθῇ, ὄρμαι δὲ ἠδύνατο νὰ καταστραφῶσιν ἢ νὰ ἀναπτυχθῶσιν; Ἄλλ' ἐν τῷ ὅλῳ εἶδεν ἑαυτὴν ἢ παιδαγωγικὴ ἐνέργεια ἀφ' ἑαυτῆς φυγαδευομένη εἰς τοὺς περιορισμοὺς τῆς ἀτομικῆς ταύτης φυσικῆς κλίσεως καὶ τῶν ὄρμων καὶ τρόπον τινὰ ὑποτεταγμένων εἰς τὴν ἐαυτῆς ἀρχὴν (*initiative*). Δῆλον δὲ εἶνε ὅτι ἐπιστήμη τις, ἢ τις ἐπιχειρεῖ εἰς πάντα ἐκ τοῦ ψυχικοῦ βίου νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀνοικοδόμησιν καὶ τὴν προδιατύπωσιν τῶν ὑψηλοτέρων, περιπλοκωτέρων καὶ μᾶλλον εὐγενεστέρων δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν κατωτέρων καὶ θηριωδεστέρων καὶ οὕτω πειρᾶται νὰ θεμελιώσῃ εἰς τὴν κοινὴν αὐτῶν γένεσιν τὴν ἐνιαίαν συνάφειαν πασῶν τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν

καὶ ἐψέων τοῦ βίου, νὰ παράσῃ δὲ εἰς τὸν παιδαγωγὸν ὅπως ἄλλα σημεῖα καὶ κανόνες διὰ τὴν παιδαγωγικὴν ἑαυτῆς ἐνέργειαν, πρέπει νὰ εἶνε εἰς κατάστασιν νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν καὶ ὅπως ἄλλους σκοποὺς καὶ νὰ παράσῃ ἐλπίδα ὡς ψυχολογία τύπου ἀρχαίου, ἢ τις φέρει τὴν ψυχὴν εἰς οὐσιώδη ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σῶμά της καὶ κρατεῖ προχείρους διὰ τὸν ἀκένωτον πλοῦτον ψυχικῶν ἐμφανειῶν καὶ ἐνεργειῶν πολλὰς στερεοτύπους ἐννοίας τοῦ εἶδους καὶ τοῦ γένους.

Ἐπρεπε ὅμως νὰ εἶνε διαφέρον ταύτην τὴν γνώμην νὰ ἀκολουθῇ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα λεπτομερέστερόν πως καὶ νὰ ἐπιδείξῃ τοῦλάχιστον σημαίνουσαν τὴν χρῆσιν τῆς εἰς τὰ ἀξιολογώτερα εἰδικὰ μέρη τοῦ ψυχικοῦ βίου. Ἀντίστοιχος πρὸς τοὺς τρεῖς κυρίους σκοποὺς τοῦ τελευταίου: τὸ γινώσκειν, αἰσθάνεσθαι, ὀρέγεσθαι (*ἐπιθυμεῖν*) θὰ ἦτο ἡ χρησιμότης τῆς ψυχολογίας νὰ ἐξετασθῇ τριττῶς, καὶ νὰ ἀποδειχθῇ 1) ἐν ἀναφορᾷ εἰς τὸ θεωρητικὸν μάθημα, 2) ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν αἰσθητικὴν καὶ παθητικὴν ἄσκησιν τοῦ αἰσθήματος, 3) ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ἠθικὴν παιδείαν καὶ τὴν κραταίωσιν τῆς βουλήσεως.

(ἔπεται συνέχεια).

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΧΕΣΕΩΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΠΑΙΔΕΥΣΙΝ

ΥΠΟ ΓΟΥΣΤΑΒΟΥ ΕΒΕΡΤΥ.

Διδάκτορος καὶ μέλους τοῦ πρωσσικοῦ κοινοβουλίου

(Μετάφρασις ἐκ τοῦ γερμανικοῦ)

(συντ. ἰδ. Τεύχ. Α' σ. 86)

Ὡς ἐν Γαλλίᾳ οὕτω καὶ ἐν Γερμανίᾳ οἱ ποιηταὶ ἐβάδιζαν ἐπὶ τὰ ἔγνη τῶν φιλοσόφων.

Σὺν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ῥουσσώ «πρὸς τῆς ἐπαναγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν φύσιν,» συνδιεξήγητο καὶ ὁ πόλεμος τοῦ Βολταίρου κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας.

Λέσιγγ.—Οὕτως ὁ Λέσιγγ (*Lessing*), συμφώνως μὲ τὰς διδασκαλίας τῶν φιλοσόφων, ἤρξατο διὰ τοῦ Ἀντιθέου αὐτοῦ (*Anti götze*), τὸν κατὰ τῆς δεισιδαιμονίας, τῆς ψευδολογίας καὶ ἱεροκρατίας πόλεμον καὶ

ἀνύψωσε τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαιότητος εἰς τὴν προσήκουσαν αὐτῆς ἀξίαν. Δι' αὐτοῦ παρεσκευάσθησαν τὰ ἀριστουργήματα τοῦ Σχίλλερ (Schiller) καὶ Φίχτε, δι' ὧν ὁ λαὸς ἐξηγνήσθη καὶ διεμορφώθη πολιτικῶς.

Ἦδη προσεπελάζοντο πάλιν αἱ ζωηφόροι πηγαὶ τῆς ἀναμορφώσεως.

Πρωσσιακὴ Βασιλεία.—Ἐκ τῆς ἀναμορφώσεως προήλθεν ἡ Πρωσσιακὴ Βασιλεία. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς νέας πρωσσιακῆς πολιτείας, οἱ ἄρχοντες αὐτῆς ἐνεφοροῦντο ὑπὸ τῆς ἀναμορφώσεως.

Ὑπὸ τὴν ἐποψὴν ταύτην ἀείποτε ὑπῆρξαν οὗτοι ἀντιπρόσωποι τοῦ Πρωτεστάντισμοῦ.

Φριδερίκος ὁ Α΄.—Ἦδη ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Πρωσίας Φριδερίκος ὁ Α΄, χάριν τῆς γενικῆς ἐποπτείας τῶν ἐκκλησιῶν καὶ σχολείων, διέταξε διὰ τοῦ διατάγματος τῆς 12 Ἀπριλίου τοῦ 1710 νὰ γίνηται ἀκριβεστάτη ἐξέλεξις τῶν χωρικῶν καὶ ἀστυκῶν σχολείων.

Φριδερίκος Γουλιέλμος ὁ Α΄, ὁ πατὴρ τοῦ Μεγάλου Φριδερίκου τρία ἔτη μετὰ ταῦτα ἐξέδωκε τὸν ἀπὸ 4 Ὀκτωβρίου 1713 πρωτεστάντικόν ὄργανισμὸν τῶν σχολείων «ὡς αἰωνίως ἐμμένοντα πραγματικὸν νόμον,» ἐν ᾧ περιλαμβάνετο ἡ καταναγκαστικὴ παιδείσις τῶν νέων ἀπὸ τοῦ 5—12 ἔτους.

Φριδερίκος ὁ Μέγας.—Φριδερίκος ὁ Μέγας ἄμα ἐπανεληθὼν ἐκ τοῦ ἑπταετοῦς πολέμου, ἐξέδωκε τὸ ἀπὸ 12 Αὐγούστου 1763 γενικὸν διατάγμα «περὶ σχολείων,» δι' οὗ ἡ καταναγκαστικὴ παιδείσις ἐπεξετείνετο μέχρι τοῦ 14ου ἔτους. Ἄμεσον δὲ ἀποτέλεσμα τῆς καταναγκαστικῆς παιδείσεως ὑπῆρξεν ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν σχολείων ἀπὸ τῆς θρησκείας.

Ἡ πολιτεία ἐπιβάλλουσα τὴν εἰς τὰ σχολεῖα φοίτησιν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιβάλῃ καὶ τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν ὡφείλε ν' ἀφήσῃ αὐτὴν ἐλευθέραν. Τὸ τοιοῦτον κατέστη ἀναπόφευκτον μετὰ τὴν πρόσληψιν τῆς καθολικῆς Σουεσίας, χάριν τῆς τηρήσεως τῆς πολιτικῆς ἐνότητος.

Φριδερίκος Γουλιέλμος Β΄.—Καὶ αὐτὸς ὁ Φριδερίκος Γουλιέλμος ὁ Β΄, ἐπεμελήθη ἐνζήλωσ τῶν σχολείων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας του. Τὸ 1781 ἴδρυσε τὸ «ἀνώτατον συμβούλιον τῶν σχολείων,» ἐκ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ ὁποῦ καταδεικνύεται ἡ ἀνεξαρτησία αὐτοῦ ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτου προέστησαν οἱ ὄνομαστοὶ ἐν Βερολίῳ γυμνασιάρχαι Meierotto καὶ Gedike μέχρις οὗ ἐν τῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου τούτου ὁ Woelner ὑπεσκέλισε τὸν πρῶτον ἐν Πρωσίᾳ ὑπουργὸν τῆς Παιδείας Τσέδλιτς (Zedlitz).

Βαίλνερ.—Ὁ Βαίλνερ ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων τὸ ἔτος 1788, ἐδολίευσεν τὴν διδασκαλίαν διὰ ψευδευλαθειῶν,

διέφθειρε τὸν χαρακτῆρα τοῦ βασιλέως καὶ ἔφερε τὴν πολιτείαν εἰς τὸ χαῖλος τοῦ βαρᾶθρου.

Ἐνέβαλεν εἰς τὸν βασιλέα τὴν πεποίθησιν, ὅτι διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς καταπίεσεως τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας, ἤθελε τὸν τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν του.

Πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ θρησκευτικοῦ διατάγματος ἐξεδόθη τὸ τῆς βιβλιοκρισίας τῆς 19 Δεκεμβρίου 1788.

Ὅποτε διὰ τῆς καταπίεσεως τῆς ἐλευθερίας ἐξέφρυσεν ἡ ὑπόκρισις καὶ κολακεία, παρήχθη φοβερὰ διαφθορὰ τῶν ἡθῶν. Τὰ θεμέλια τῆς πολιτείας ὑπεσπάπτοτο.

Φριδερίκος Γουλιέλμος Γ΄.—Πρῶτη πράξις τοῦ Φριδερίκου Γουλιέλμου Γ΄, ἦτο ἡ ἀποβολὴ τοῦ Βαίλνερ, γενομένη τὴν 11 Ἰανουαρίου 1798.

Ὑπεδείχθη αὐτῷ ὅτι πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ θρησκευτικοῦ διατάγματος, ὑφίστατο ἀνώτερον θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ ὀλιγώτεροι ὑποκριταὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν χώραν.

Καταναγκαστικοὶ νόμοι.—βία—ἀντίκεινται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ χριστιανισμοῦ.

Τὸ ἐν Βερολίῳ ἀνώτατον πνευματικὸν συμβούλιον διὰ τῆς ἀπὸ 18 Ἰουλίου 1799 ἐγκυκλίου αὐτοῦ, διεκήρυξεν ὅτι τὸ σχολεῖον εἶναι πολιτικὸν καθίδρυμα, πρὸς διάψυξιν τῆς γνώμης, ὅτι τοῦτο ἀνήκει εἰς τὰς διαφόρους θρησκείας.

Ἡ καθόλου θρησκευτικὴ διδασκαλία ὡφείλε νὰ περιορισθῇ μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἠθικῆς, τούναντίον δὲ ἡ διδασκαλία ἐκάστης θρησκείας νὰ ἀφεθῇ εἰς τὸν ἑστέα κατὰ τὸν χρόνον τῆς προπαρασκευῆς τῶν κατηγουμένων.

(ἀκολουθεῖ)

ΣΥΜΜΙΚΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ

ΥΠΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤ. Σ. ΚΟΝΤΟΥ

§ 1. Εὐφημος, εὐφημία, εὐφημῶ, εὐφημισμός.

Πολλὰ λέξεις προσπίπτουσι τοῖς ἀνθρώποις αἱ μὲν φοβερὰ καὶ φρικῶδες ἢ δυσσιώνιστοι καὶ ἀπαίσιοι, αἱ δὲ σκληρὰ καὶ πικρὰ ἢ λυπηρὰ καὶ ἐπαχθεῖς, αἱ δὲ αἰσχυρὰ καὶ βδελυρὰ ἢ ἄγροικοὶ καὶ βυπαρὰ. Φεύ-

γοντες δ' αὐτὰς οἱ εὐλαβέστεροι καὶ δεισιδαιμονέστεροι ἢ οἱ ἐπιεικέστεροι καὶ φιλανθρωπότεροι ἢ οἱ χαριέστεροι καὶ ἀστειότεροι ποιοῦνται ἄλλων χρῆσιν ἢ ὅπως ἐναντίων πρὸς ἀποτροπὴν τῆς βλάβης καὶ ἐπηρείας ἢ μετριωτέρων πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δυσχερείας καὶ δριμύτητος ἢ εὐπρεπέστερων πρὸς ἐπίκρυψιν τῆς ἀηδίας καὶ ἀσχημοσύνης.

Τὰ δεινὰ καὶ βλάσφημα καὶ μυσαρὰ ἢ κακέμφοτα ὀνομάζονται καθόλου *δύσφημα* καὶ ἡ ποιότης αὐτῶν *δυσφημία*, ὡς ἐν ταῖς Διατριβαῖς τοῦ Ἐπικτήτου βιβλ. Γ', κδ', 89 « Σὺ δὲ δύσφημα καλεῖς ἄλλα ἢ τὰ κακοῦ τινος συμμικτικά; *Δύσφημόν* ἐστὶ δειλία, *δύσφημον* ἀγέννησια, πένθος λύπη, ἀναισχυντία. Ταῦτα τὰ ὀνόματα *δύσφημά* ἐστὶ » καὶ ἐν τοῖς Γεωγραφικοῖς τοῦ Στράβωνος σελ. 619 « Τὰς δὲ *δυσφημίας* τῶν ὀνομάτων φεύγοντες τινες ἐνταῦθα μὲν Ποροσελήνην δεῖν λέγειν φασί, τὸ δὲ Ἄσπορδηνὸν ὄρος τὸ περὶ Πέργαμον τραχὺ καὶ λυπρὸν ὄν Ἄσπορηνὸν καὶ τὸ ἱερὸν τὸ ἐνταῦθα τῆς μητρὸς τῶν θεῶν Ἄσπορηνῆς. Τί οὖν φήσομεν τὴν πόρδαλιν καὶ τὸν σαπερδὴν καὶ τὸν Περδικκῶν καὶ τὸ Σιμωνίδου
σὺν πορδαλοῖσιν ἐκπεσόντες εἴμασιν

ἀντὶ τοῦ διαβρόχοις καὶ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ που κωμῳδίᾳ
πορδακὸν τὸ χωρίον

τὸ λιμνάζον; ». Πρβ. καὶ Σχολ. Ἰλ. Τόμ. Γ', σελ. 2, 4 « Οἱ δὲ λέγοντες ὡς ἔχρην ἐπὶ τοῖς οὕτω δυσφήμοις λέγειν αἰδέ μοι, ἡεροφοῖτις Ἐρινύς, τοῦ δέοντος ἀμαρτάνουσιν » καὶ σελ. 8, 5, « Ἐτι ζητεῖται διὰ τί ἀπὸ δυσφήμου ὀνόματος τῆς μήνιδος ἀρχεται » καὶ Σχολ. Ἀπολλ. Ροδ. Α', 1134 « ἵνα μὴ τῆς θυσίας οὐσης *δύσφημος* φωνὴ ἀναφέρεται », κτλ. Παρ' Ἰουλιανῷ σελ. 235, δ' ἀναγινώσκειται « σοὶ δὲ ἀρετῆς ἢ τοῖς σοῖς ἀδελφοῖς — ἀφελῶν δὲ τὸ *δύσφημον* τὸ λειπόμενον αὐτὸς ἀναπλήρωσον, εἰ βούλει δέ, καὶ παρ' ἡμῶν αὐτὸ ἀνάσχου πρῶτος λεγόμενον — τίς μετουσία; » εἶνε δὲ τοῦτο προφανῶς μίμησις τῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους εἰρημένων σελ. 269, 128 « σοὶ δὲ ἀρετῆς, ὦ κάθαρχα, ἢ τοῖς σοῖς τίς μετουσία; » καὶ εὐλογώτατα τὸ παρὰ τῷ Δημοσθένει κείμενον ὦ κάθαρχα ὀνομάζεται ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ *δύσφημον*.

Ἰκανῶς τὰ κατὰ τὴν *δυσφημίαν* παρέστησεν ὁ Ἰάμβλιχος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πυθαγορικοῦ βίου § 171 λέγων: « *Δυσφημίας* δὲ πάσης καθαρῶσειν τῆς τε σχετλιαστικῆς καὶ τῆς μαχίμου καὶ λοιδορητικῆς καὶ τῆς φορτικῆς καὶ γελωτοποιουῦς. »

Τὰ ἐναντία τῶν *δυσφημῶν* καλοῦνται *εὐσημία* ἢ *σεμνία*. Ὅθεν ἄλλοτε μὲν λέγεται ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ *ἀφαιρεῖν τὸ πικρὸν τῆς προσηγορίας*, ὀνόμασι *περικαλύπτειν εὐπρεπέσι*, κτλ., ἄλλοτε δὲ ἐν *εὐσημίοις*

ὀνόμασι κατονομάζειν, λέξει *σεμνῇ κοσμεῖν τὸ αἰσχρὸν*, ὀνόματι *σεμνῷ περικαλύπτειν*, *σεμνολογεῖν εὐφήμως*, κτλ.

Ἄθην. σελ. 263, ἐ « τοὺς Μαριανδυνοὺς ὀνόμαζον μὲν δορυφόρους ἀφαιροῦντες τὸ πικρὸν τῆς ἀπὸ τῶν οἰκετῶν προσηγορίας. » Διονύς. Ἀλικαρν. Ῥωμ. Ἄρχ. σελ. 4025 « ἠναγκάζοντο παράγειν πάλιν τὰς βασιλικὰς καὶ τυραννικὰς ἐξουσίας εἰς μέσον ὀνόμασι περικαλύπτοντες αὐτὰς εὐπρεπέστεροις, Θετταλοὶ μὲν ταγοὺς, Λακεδαιμόνιοι δὲ ἀρμοστὰς καλοῦντες, φοβούμενοι τυράννους ἢ βασιλεῖς αὐτοὺς καλεῖν. » Πρβ. καὶ σελ. 816 « καὶ τοὺς μέλλοντας ἔξειν τὴν ἀπάντων ἐξουσίαν μῆτε βασιλεῖς ἔτι μῆτε μονάρχους καλεῖν, ἀλλὰ μετριωτέραν τινὰ καὶ φιλανθρωποτέραν ἐπ' αὐτοῖς θέσθαι προσηγορίαν. »

Ψευδοπλάτ. Ἀλικιβ. Β', σελ. 140, γ' « καὶ τοὺς μὲν πλεῖστον αὐτῆς μέρος ἔχοντας μαινομένους καλοῦμεν, τοὺς δ' ὀλίγον ἔλαττον ἡλιθίους τε καὶ ἐμβροντήτους » οἱ δὲ ἐν εὐφημοτέροις ὀνόμασι βουλόμενοι κατονομάζειν οἱ μὲν μεγαλοφύχους, οἱ δὲ εὐήθεις, ἕτεροι δὲ ἀκάκους καὶ ἐνεοῦς. » Σχολ. Ὀδυσσ. σελ. 494, 4 « Λέξει *σεμνοτάτη κοσμεῖ τὸ αἰσχρὸν*, ὡς ὁ Ξενοφῶν ἔγνω αὐτὴν ἀντὶ τοῦ ἐμίγη. » Γρηγόρ. Νύσσ. Τόμ. Γ', σελ. 175, δ' « ἀλλὰ καὶ γυναῖξι κατὰ τὸ φανερόν συνοικοῦντες καὶ ἀδελφότητα τὴν τοιαύτην συμβίωσιν ὀνομάζοντες ὡς δὴ τὴν πρὸς χειρὸν ὑπόνοιαν ὀνόματι *σεμνοτέρῳ περικαλύπτοντες*. » Εὐστάθ. σελ. 1231, 44 « Δῆλον οὖν ἐν τούτοις ὅτι οὐ κυριολεκτικῶς ἡ Γνάθαινα ἐλάλησεν, ἀλλ' ἐσεμνολόγησεν εὐφημότερον τοὺς ὄρχεις ὡς νεφροὺς διὰ τὰς αἰδουμένας γυναῖκας. »

Ὡς δὲ γίνεται χρῆσις τοῦ ῥήματος *περικαλύπτειν*, οὕτω καὶ τοῦ συνωνυμοῦντος αὐτῷ *ἐπαμπίσχειν* ἢ *περιαμπέχειν*, οἷον Φίλων Ἰουδ. Τόμ. Ε', σελ. 177 « Τότε γὰρ εὐλάβειαν μὲν τὴν δειλίαν, τὸ δὲ φοβεῖσθαι προμηθῆς, ἀσφάλειαν δὲ τὴν ἀνανδρίαν εἰώθασι καλεῖν, αἰσχιστα ἔργα εὐπρεπέσι καὶ σεμναῖς κλήσεσιν ἐπαμπίσχοντες » καὶ Πλούταρχ. Ἠθικ. σελ. 621, ζ' « Χρηστῶς γε, εἶπεν, ὦ Λεύκιε, τὴν ἀτοπίαν εὐφήμοις *περιαμπέχεις ὀνόμασιν*. »

Ἐφ' ὁμοίας ἐννοίας εἶνε παρειλημμένον τὸ ὀνόματι *περιπέττειν* ὑπὸ τοῦ Ἀριστοφάνους λέγοντος Πλούτ. 158 :

αἰσχυνομένοι γὰρ ἀργύριον αἰτεῖν ἴσως
ὀνόματι περιπέττουσι τὴν μοχθηρίαν.

Σημειωτέον δ' ὅτι καὶ παρὰ Μενάνδρῳ ἔγραψεν ὁ Σαλμάσιος :

τότε τὰς γυναῖκας δεδιέναι μάλιστα δεῖ,
ὅταν τι περιπέττωσι τοῖς χρηστοῖς λόγοις.

ἀντι τοῦ περιπλάττωσι. Ἴδε Δοβραῖον Ἀριστογ. Πλούτ. σελ. 17 καὶ Κόβητον Var. Lect. σελ. 190.

Ἐκ τοῦ ἐπιθέτου εὐφημος ἐσηματίσθη τὸ ῥῆμα εὐφημῶ σημαῖνον εὐφημα λέγω. Συνήθως δ' εἶνε ἐν τε ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἢ προστακτικῇ εὐφήμει (εὐφημα φώνει, εὐφημος ἴσθι) καὶ πληθυντικῶς εὐφημεῖτε, ὅταν τις παραγγέλλῃ ἢ ἐπιτάσῃ τὴν ἀποχὴν ἀνοικεῖων καὶ δυσοικεῖστων λέξεων ἢ ἀποτρέπηται πῶς καὶ ἀποδιοπομπῆται τὰς εἰρημένους ἤδη ὑπὸ τινος.

Ἐν τῇ Πολιτείᾳ τοῦ Πλάτωνος σελ. 329 εἰπόντος τοῦ Σωκράτους « Πῶς, ὦ Σοφοκλεῖς, ἔχεις πρὸς τὰ φροδίσια; ἔτι οἶός τ' εἶ γυναικί συγγίγνεσθαι; » ἀποκρίνεται ὁ Σοφοκλῆς « Εὐφήμει, ὦ ἄνθρωπε! ἀσμεναίτατα μέντοι αὐτὸ ἀπέφυγον, ὥσπερ λυτῶντά τινα καὶ ἄγριον δεσπότην ἀποφυγῶν. »

Λέγεται καὶ εὐφημεῖν χρῆ καὶ εὐφημεῖν κελεύειν, ὡς παρὰ τῷ Ἡρόδοτῳ Γ', 38 « Δαρεῖος δὲ μετὰ ταῦτα καλέσας Ἰνδῶν τοὺς καλεσμένους Καλατίας, οἱ τοὺς γονέας κατεσθίουσι εἴρετο, παρεόντων τῶν Ἑλλήνων καὶ δι' ἔρμηνεὸς μανθανόντων τὰ λεγόμενα, ἐπὶ τίνι χρήματι δεξιάται' ἂν τελευτῶντας τοὺς πατέρας κατακαίειν πυρὶ οἱ δὲ ἀμβώσαντες μέγα εὐφημεῖν μιν ἐκέλευον. »

Φανερόν δ' εἶνε ὅτι τὸ εὐφημῶ σημαῖνον κυρίως εὐφημα λέγω ἢ ἀπέχομαι τῶν δυσφήμων ἀποβαίνει συνώνυμον τῷ σιωπῶ, διότι ἡ σιωπὴ εἶνε ὁ ἀσφαλῆστατος τρόπος, καθ' ὃν δύναται τις νὰ ἐκκλίνῃ ἢ φυλάττηται τὰ δύσφημα. Ὅθεν παρὰ μὲν τῷ Ἀθηναίῳ φέρεται σελ. 308, γ' « ἢ διὰ τὴν ἐχεμυθίαν; θεῖον γὰρ ἡγοῦνται τὴν σιωπὴν » ἢ ὀρθότερον κατὰ τὸν Μεινέκιον « ὅσιον γὰρ ἡγοῦνται τὴν σιωπὴν, » παρὰ δὲ τῷ Μοίριδι σελ. 161 κεῖται « Εὐφήμει Ἀττικῶς, σίγα Ἑλληνικῶς καὶ κοινόν. » Πρβ. Αἰσχύλ. Χοηφ 851 :

ὅμην δ' ἐπαινώ γλῶσσαν εὐφημον φρεῖν,
σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὰ καιρία.

καὶ Σοφοκλ. Οἰδ. Κολ. 130:

καὶ παραμειβόμεσθ' ἀδέρκτως,
ἀφώνως ἀλόγως τὸ τᾶς
εὐφάμου στόμα φροντίδος
ἰέντες.

Ἄλλα παραδείγματα κρίνομεν περιττὸν ἐν τῷ παρόντι νὰ καταλέξωμεν. Παρατηροῦμεν δ' ὅτι κακῶς παρ' Ἡσυχίῳ φέρεται « Ἀφήμωσ: ἐν κόσμῳ, ἡσυχῇ » ἀντι τοῦ εὐφήμωσ (Ἴδε Κόβητον Μημησ. 1160, σελ. 78.)

Ἐμφερῶς τῷ εὐφημῶ ἐννοίας ἔχεται τὸ εὐστομῶ λέγεται δὲ καὶ εὐστομ' ἔχε καὶ εὐστομα κείσθω. Ξυλ. Σοφοκλ. Φιλοκτ. 201 « Εὐστομ' ἔχε, παῖ: Εἰώθασιν οὕτω λέγειν ἀντι τοῦ σιῶπα' τὸ δὲ τοιοῦτον κερίασται, ὅτι Ἑλληνικῶς ποτε ἀναγινώσκων τὰ Ἡρόδοτου ἔλεγε' περὶ δὲ τῶν δέ μοι εὐστομα κείσθω' οὐ διακρῶν εἰς δύο λέξεις ἀλλ' ὡς ἂν τις εἶποι ταῦτα εὐστομα. » Πρβ. καὶ Θεμιστ. σελ. 32, 20 « ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν θεῶν εὐστομα κείσθω κατὰ τὸν Λύξου » Ἴδε Πειρσῶνα Ἡροφιδιαν. σελ. 474 καὶ Στούρζιον Ἑλλαν. σελ. 34 καὶ Βαίριον Ἡροδ. Τόμ. Α', σελ. 814 ἐκδ. β'.

Τοῦ παθητικοῦ εὐφημοῦμαι παρατιθέμεθα μαρτύριον ἐκ τοῦ Σικελιώτου Διοδώρου ΑΖ', 18 « πολιτεία, φησί, παρὰ Κρησὶν εὐφημούμενός ἐστι λῆρος. » Πρβ. καὶ Αἰσχύλ. Ἰκέτ. 512:

εὐφημον εἶη τοῦπος εὐφημουμένη. (*)

Τοῦ ὀνόματος εὐφημία παράδειγμα πρὸς τοῖς ἤδη καταλεχθεῖσι μνημονεύομεν τὸ ἐν τοῖς Ἡθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου κείμενον σελ. 464, γ' « οὕτω τῷ χρόνῳ προῦβαινον εἰς τὸ πρόσθεν τῆς ἀνεξιμακίας ἐγκρατῶς προσέχων καὶ διαφυλάττων μετ' εὐφημίας ἴλω καὶ ἀμῆνιτον ἑμαυτόν, ἀγνεύοντα καὶ λόγων πονηρῶν καὶ πράξεων ἀτόπων. » Πρβ. καὶ Εὐριπ. Ἴφιγ. Αὐλ. 1563:

στὰς δ' ἐν μέσῳ Ταλθόβιος, ᾧ τόδ' ἦν μέλον,
εὐφημίαν ἀνεῖπε καὶ σιγῆν στρατῷ.

Πρὸς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τοῦ ἐπιθέτου εὐφημος ταττομένου ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ εὐοϊώριστος καὶ τοῦ δύσφημος παραλαμβανόμενου ἀντι τοῦ δυσοϊώριστος ἢ δυσκληθόριστος συμβάλλεται, ὡς εἰκός, ἡ ἐξέτασις τοῦ ὀνόματος ἐξ οὗ ταῦτα συνέστησαν. Πολλάκις ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλῶσσῃ εὐρίσκεται τὸ ὄνομα φήμη σημαῖνον φωνὴν ἀνθρωπίνην μαντικὴν ἢ δηλωτικὴν τοῦ μέλλοντος, αὐτομάτως πῶς ὡς τὰ πολλὰ προφερομένην καὶ οἶονεῖ κατὰ θεῖαν ἐπίπνοϊαν, οἶον Ξενοφ. Ἀπομν. Α', α, 3 « ὅσοι μαντικὴν νομίζοντες οἰωνοῖς τε χρωῖνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις καὶ θυσίαις », κτλ. Εὐστάθ. σελ. 799, 11 « Τὸ δὲ φῆμιν φανερῶς διὰ τοῦ Ι γράφεται ἀπὸ τοῦ φημίζω φημίσω—τὸ μέντοι διὰ τοῦ Η γραφόμενον οὐ τὴν ἀπλῶς ἀνθρωπίνην δηλοῖ λαλιὰν ἀλλὰ τινα θειοτέραν δηλωτικὴν τοῦ μέλλοντος, ὅποια καὶ ἡ ὄττα καὶ ἡ κληδὼν καὶ ἡ ὁμφῆ » καὶ σελ. 1432,

(*) Ὁ Ἐρουερόδη (Observat. Crit. in Fragm. Com. σελ. 88) ἀναγινώσκων ἐν ἀποσπάσματι τοῦ Μενάνδρου παρὰ Στράβ. σελ. 452 « ἀλλὰ κατ' εὐχὴν σὴν, δεσποτ' ἀναξ, εὐφημείσθω τέμενος πέρι Λευκάδος ἀκτῆς » ἐκλαμβάνει τὸ εὐφημείσθω ἰσοδύναμον τῷ εὐφημία στω.

23 « Ἔστι δὲ φήμη λόγος δηλωτικὸς μέλλοντός τινος ἐξ αὐτομάτου λαλούμενος » καὶ σελ. 1840 14 « Καίρε δὲ κληδόνι διὸς Ὀδυσσεύς, φήμην δηλαδὴ τὸν λόγον δεξάμενος, ὃ ἐστὶ μαντείαν τινὰ ἐπὶ τοιαύτης γὰρ σημασίας, καθάπερ ἡ ὕσσα καὶ ἡ ἔμφη, οὕτω καὶ ἡ κληδὼν καὶ ἡ φήμη, θεία τις καὶ αὐτὴ λέξις οὔσα, οὐ μὴν καὶ ἡ φήμις ἐκείνη γὰρ λαλιὰν ἀπλῶς ἀνθρωπίνην δηλοῖ » (Πρβ. καὶ σελ. 1439, 7 καὶ σελ. 1884, 50 καὶ σελ. 1885, 2. Ἴδε καὶ Σμιδίτιον *Synon. d. Griech. Sprach.* Τόμ. Α', σελ. 58 κέξ. καὶ Λέριον *de Arist. Stud. Hom.* σελ. 81 καὶ σελ. 88 ἐκδ. β'.) Παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἡ φήμη ἐκαλεῖτο *omen*, οἷον Κικέρ. *de divinat.* I, 45 « Neque solum deorum voces Pythagorei observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant omina » (Πρβ. Δινδύριον *Ξενοφ. Ἀπομν.* σελ. 289).

Συνώνυμον τῷ ἐπιθέτῳ *δύσφημος* ὑπάρχει τὸ *δυσώνυμος*, οὗ παρέχει ἡμῖν παράδειγμα ὁ Σοφοκλῆς λέγων Αἴ. 914 « ὁ δυστράπελος *δυσώνυμος* Αἴας. » Πρβ. στίχ. 430 :

Αἴατ' τίς ἂν ποτ' ᾤεθ' ὦδ' ἐπώνυμον
τοῦμόν ξυνοίσειν ὄνομα τοῖς ἐμοῖς κακοῖς;

Σχολ. Τόμ. Β', σελ. 224, 8 « *δυσώνυμος* : ὁ *δύσφημον* ὄνομα ἔχων ». Λέγεται δὲ καὶ *κακογλώσσος* παρ' Εὐριπίδῃ Ἔκ. 661 :

τί δ', ὦ τάλαινα σῆς κακογλώσσου βοῆς;
ὡς οὐποθ' εὐδαί λυπρὰ σου κηρόγματα.
Ἐκάβη φέρω τόδ' ἄλγος· ἐν κακοῖσι δὲ
οὐ βῆδιον βροτοῖσιν εὐφημεῖν στόμα.

Ὅτι δὲ μέγα τοῖς Ἕλλησι διέφερον ἂν ἐγένετο χρῆσις εὐοικωνίστων ἢ δυσοικωνίστων λέξεων καὶ ἄλλοθεν πολλαχόθεν ἀποδείκνυται καὶ ἐξ ὧν γράφει ὁ Λυκούργος ἐν τῷ κατὰ Λεωκράτους λόγῳ § 137 « Ἐγὼ δέ, ὦ ἄνδρες, οὐκ ἠγνούουν τοῦτο τὸ ἀδίκημα ἄξιον ὂν τῆς μεγίστης τιμωρίας, ἀλλ' οὐκ ἠγούμην δεῖν περὶ προδοσίας τοῦτον κρίναι ὄνομα Διὸς σωτήρος ἐπιγράψαι πρὸς τὴν εἰσαγγελίαν. »

Οὐχὶ περιττὸν δ' ἡμῖν φαίνεται νὰ ὑπομνήσωμεν ἐνταῦθα ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι μάλιστα τῶν Ἑλλήνων σεμνοὶ καὶ ἐμβριθεῖς ὄντες ἐσπούδαζον περὶ τὴν εὐφημίαν φεύγοντες τὴν βλασφημίαν. Πευδοπλάτ. Ἀλκιβ. Β', σελ. 149, ε' « τὰδε λέγει Ἀμμων φησὶν ἂν βούλεσθαι αὐτῷ τὴν Λακεδαιμονίαν εὐφημίαν εἶναι μᾶλλον ἢ τὰ ξύμπαντα τῶν Ἑλλήνων ἱερά. » Πρβ. Πλούταρχ. Λυκούργ. 21 « Ἡ δὲ περὶ τὰς ψῆδας καὶ τὰ μέλη παιδείσεις οὐκ ἤττον ἐσπουδάζετο τῆς ἐν τοῖς λόγοις *εὐφημίας* καὶ καθαραιότητος, » ἀνθ' οὗ ὁ Κόβητος (*Μνημοσ.* 1878, σελ. 124) ἔγρα-

φεν *εὐφημίας*, καὶ Ξενοφ. Λακεδ. Πολιτ. Β', 6 « καὶ γὰρ δὴ ἐπιχώριον ἐν τοῖς φιλιτῆσι λέγεσθαι ὅτι ἂν καλῶς τις ἐν τῇ πόλει ποιήσῃ ὥστ' ἐκεῖ ἥμιστα μὲν ὕβριν, ἥμιστα δὲ παροιμίαν, ἥμιστα δὲ αἰσχροουργίαν καὶ αἰσχρολογίαν ἐγγίγνεσθαι. » Πολλῆς τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ἠξιοῦτο ἡ εὐφημία καὶ ἐν τῇ τῶν Πυθαγορείων φιλοσοφίᾳ. Ἰάμβλιχ. περὶ τοῦ Πυθαγορ. βίου § 99 « ἔτι πρὸς τούτοις περὶ τε τοῦ θεοῦ καὶ περὶ τοῦ δαιμονίου καὶ περὶ ἡρωικοῦ γένους εὐφημεῖν τε καὶ ἀγαθὴν ἔχειν διάνοιαν » (Πρβ. καὶ § 149) καὶ § 101 « τὰς ἐπανορθώσεις τε καὶ νοουητήσεις, ἀς δὴ πεδαρτάσεις ἐκάλουν ἐκεῖνοι, μετὰ πολλῆς εὐφημίας τε καὶ εὐλαθείας ᾤοντο δεῖν γίνεσθαι παρὰ τῶν προσβυτέρων τοῖς νεωτέροις » καὶ § 257 « καὶ ὅτι κατὰ τὸν ὕστατον καιρὸν παρήγγελλε μὴ βλασφημεῖν ἀλλ' ὥσπερ ἐν ταῖς ἀναγωγαῖς οἰωνίζεσθαι μετὰ τῆς εὐφημίας » (Πρβ. καὶ § 145). Ἐν τῷ Φαίδωνι τοῦ Πλάτωνος σελ. 117, ε' ἀναγινώσκειται « καὶ γὰρ ἀκήμοα ὅτι ἐν εὐφημίᾳ χρῆ τελευτᾶν », σημειοῦται δ' ὁ Ὀλυμπιόδωρος « ὅτι ἐν εὐφημίᾳ τελευτᾶν ἠξίουσι οἱ Πυθαγόρειοι, ὡς ἀγαθοῦ καὶ ἱεροῦ τοῦ πράγματος ὄντος. » Πρβ. καὶ Εὐριπίδ. Ἀποσπ. 452 Ναυκ. :

Ἐρχῆν γὰρ ἡμᾶς σύλλογον ποιουμένους
τὸν φύντα θρηνεῖν εἰς ὅσ' ἔρχεται κακά,
τὸν δ' αὖ θανόντα καὶ πόνων πεπαυμένον
χαίροντας εὐφημοῦντας ἐκπέμπειν δόμων.

(Ἴδε Κοραῆν *Ἠλιόδ.* Τόμ. Β', σελ. 237 καὶ Βυττεμβάχιον *Πλάτ. Φαίδ.* σελ. 337 ἐκδ. ε'). Ἐν τοῖς Χαρώνδα τοῦ Κατανζίου Προσιμίσι Νόμοις παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. ΜΔ', 40 φέρεται « ξένον δὲ πάντα τὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πατρίδι—εὐφῆμως καὶ οἰκείως προσδέχεσθαι καὶ ἀποπέλλειν », ἐν δὲ τοῖς Πλάτωνος Νόμοις σελ. 717, γ' κεῖται « παρὰ δὲ πάντα τὸν βίον ἔχειν τε καὶ ἐσχηκέναι χρῆ πρὸς αὐτοῦ γονέας εὐφημίαν διαφερόντως, διότι κούφων καὶ πτηνῶν λόγων βαρυτάτη ζῆμια. »

Ἡ χρῆσις τῆς εὐφημίας καλεῖται *εὐφημισμὸς*, γίνεται δ' αὐτοῦ μνεῖα καὶ ἐξήγησις ὑπὸ τῶν ῥητόρων καὶ τῶν γραμματικῶν.

Δημήτρ. περὶ Ἑρμην. 281 « Τάχα δὲ καὶ ὁ εὐφημισμὸς καλούμενος μετέχει τῆς δεινότητος καὶ ὁ τὰ δύσφημα εὐφημα ποιῶν καὶ ὁ τὰ ἀσεβήματα εὐσεβήματα, οἷον ὁ τὰς Νίκας τὰς χρυσαῖς χωνεύειν κελεύων καὶ καταχρῆσθαι τοῖς χρήμασιν εἰς τὸν πόλεμον οὐχ οὕτως εἶπε προχείρω, ὅτι κατακόψωμεν τὰς Νίκας εἰς τὸν πόλεμον· δύσφημον γὰρ ἂν οὕτω καὶ λοιδοροῦντι εἰκόσ ἦν τὰς θεάς· ἀλλ' εὐφημότερον, ὅτι συγχερσώμεθα ταῖς Νίκαις εἰς τὸν πόλεμον· οὐ γὰρ κατακόπτουσι τὰς Νίκας εἰκὼν οὕτω ῥηθὲν ἀλλὰ συμμάχους μεταποιοῦντι. » Πρβ. καὶ Κυντιλιαν. IX,

2, 92 « qui Victorias aureas in usum belli conflare volebat ita declinavit, Victoriis utendum esse » και « Themistocles suasisse existimatur Atheniensibus, ut urbem apud deos deponerent, quia durum erat dicere, ut relinquerent. » Ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλέους ἔκειτο ἐν ψήφισματι μνημονευμένῳ ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου Τόμ. Β', σελ. 256 « γράψαι (Θεμιστοκλή) τὸ ψήφισμα τοῦτο· τὴν μὲν πόλιν παρακαταθέσθαι Ἀθηνᾶν Ἀθηνῶν μεδεούσῃ, κτέ. » και ὑπὸ τοῦ Πλουτάρχ. Θεμισ. 10.

Εὐστάθ. σελ. 1398,50 « Ἄλλως δὲ ὅμως εὐφημότερον κατακιονῶντες τὴν φαυλότητα τοῦ πράγματος χρηστότητι κλήσεως ἀριστερά τε ἐκάλουν τὰ λαϊά, ἐκ τοῦ ἀρίστου παρονομάζοντες αὐτά, ὡσαύτως και εὐώνυμα διὰ τὸ ἀγαθοῦ τυχεῖν ὀνόματος, τοῦ ἀρίστου δηλαδή, ἐξ οὗ παρονομάζεται τὸ ἀριστερόν. Καί ἐστι τὸ σχῆμα εὐφημισμὸς ἀγαθῆ κλήσει περιστελλῶν τὸ φαῦλον, ὡσπερ και τὰς Ἐρινῦς Εὐμενίδας διὰ τὸ εὐφημον κατωνόμαζον, καίτοι δυσμενεῖς οὖσας. » Πρβ. και Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α', σελ. 36.

Σχολ. Πλάτ. Πολιτ. σελ. 329, 6' « Ὑμνοῦσιν: ἀντὶ τοῦ ὀδύρονται, λοιδοροῦσι, μέμφονται, κατ' εὐφημισμὸν. » Νόμ. σελ. 871, α' « Ὑμνεῖν: μέμψασθαι, ἢ λοιδορεῖν—κατ' εὐφημισμὸν. » Τίμ. Σοφ. Δεξ. Πλάτ. σελ. 262 « Ὑμνοῦσι: λέγεται και ἐξ ὀρθῆς λέξεως και κατ' εὐφημισμὸν ἀντὶ τοῦ ἐπαιτιῶνται τὸ γῆρας, ὡς ἐν Α' Πολιτείαις » (Ἴδὲ Ῥουγκῆνιον Τίμ. σελ. 262 κέξ. και Σταλβώμιον Πλάτ. Φαίδ. σελ. 18 ἐκδ. γ').

Ἐνίοτε λαμβάνεται τὸ ὄνομα εὐφημία ἐνθα ἀρμόζει μᾶλλον τὸ εἰρωνεῖα, οἷον Σχολ. Πλάτ. Γοργ. σελ. 497, α' « Σοφός: ἀνόητος κατ' εὐφημίαν. » Πρβ. σελ. 495, δ' « Ὁ σοφώτατε σύ: κατ' εἰρωνεῖαν ὑπὸ Καλλικλέους εἴρηται, ὡς φησι Πλούταρχος » και σελ. 494, ε' « Ἡδὺς εἶ: κατ' εἰρωνεῖαν τοῦτό φησι Καλλικλῆς. »

Τὸ εὐφῆμως φθέγγομαι ἢ εὐφημία χρώμαι λέγεται εὐφημιζομαι παρὰ τῷ Ἠσυχίῳ λ. εὐδῖαιον και εὐοῖαιον. Εἶνε δὲ τὸ εὐοῖαιον πλημμελῆς ἀνάγνωσις τοῦ εὐδῖαιον. Πρβ. και Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 388, 43 « και γὰρ οἱ μετάβολοι εὐφημιζόμενοι τοὺς πρώτους ὠνητὰς εὐάρχους καλοῦσι. » Ἄλλ' ἀκριβέστερον περὶ τοῦ ῥήματος τούτου θὰ γράψωμεν ἄλλαχού.

§ 2. Ἀντιφράζω, ἀντίφρασις, περιπλοκή.

Ἐπειδὴ οἱ περὶ τὴν εὐφημίαν σπουδάζοντες ποιοῦνται πολλάκις χρῆσιν λέξεων ἐναντίων τῶν κυρίως ἢ ἐτύμως ἐμφανίζουσάν τὰ πράγματα, διὰ τοῦτο ἀντὶ τοῦ εὐφημία χρώμαι ἢ εὐφῆμως τι παρίστημι τίθεται

ἐνίοτε τὸ ἀντιφράζω ἢ εὐφῆμως ἀντιφράζω, πρὸς δῆλωσιν δὲ τοῦ εὐφημισμοῦ παραλαμβάνεται και τὸ ὄνομα ἀντίφρασις, ὅπερ κατὰ τινὰς τῶν ῥητόρων εἶνε γένος περιλαμβάνον τὸν εὐφημισμὸν ὡς εἶδος.

Εὐστάθ. σελ. 1082,30 « Καί οἱ Λυδοὶ τὸ πικρὸν τῆς πράξεως ὑποκριζόμενοι, τουτέστιν εὐφῆμως ἀντιφράζοντες, ἐκάλουν τὸν τόπον γυναικῶν ἀγκῶνα ἢ ἀγῶνα, ἔτι δὲ και γλυκὺν ἀγκῶνα. »

Φώτ. Βιβλιοθ. σελ. 321,6 « Σκολιὸν δὲ εἴρηται οὐχ, ὡς ἐνίοτε ἐδοξε, κατὰ ἀντίφρασιν (τὰ γὰρ κατὰ ἀντίφρασιν ὡς ἐπίπαν τοῦ εὐφημισμοῦ στοχάζεται, οὐκ εἰς κακοφημίαν μεταβάλλει τὸ εὐφημον), ἀλλὰ διὰ τὸ κτέ. » και σελ. 535,4 (ἐκ τοῦ Ἑλλαδίου) « Ὅτι τὸ μὴ λέγειν δύσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μὲν φροντὶς ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις· διὸ και τὸ δεσμοκτήριον οἴκημα ἐκάλουν και τὸν δῆμιον κοινόν, τὰς δὲ Ἐρινῦς Εὐμενίδας ἢ σεμνάς θεάς, τὸ δὲ μύσος ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι και τὴν χολὴν γλυκείαν, τὸν δὲ βόρβορον ὀχετόν. Οἱ δὲ γραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν. Οἶδα δὲ τινὰς, φησί, τῶν φιλολόγων και τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας καλλιάν. »

Ἠσυχ. « Εὐφημοῦσι: στένουσι, κωκύουσι κατὰ ἀντίφρασιν » και « Εὐφῆμοις γόοις: δυσφῆμοις κατὰ ἀντίφρασιν. Αἰσχύλος Γλαύκῳ Ποτινεῖ » και « Ἄνευφημήσει: ἀνοιμῶξει κατὰ ἀντίφρασιν. Σοφοκλῆς Τραχινίαις. » Τὰντίγραφα τοῦ Σοφοκλέους φέρουσιν ἐν Τραχινίαις στίχ. 783:

ἄπας δ' ἀνευφώνησεν οἰμωγῇ λεώς

ἢ ἀνευ φωνῆς ἐν, ὅπερ ὀρθῶς ὑπὸ τῶν κριτικῶν μετεβλήθη εἰς τὸ ἀνευφημῆσεν. Πρβ. Σχολ. Εὐριπ. Τόμ. Α', σελ. 57,40 Δινδ. « Παιῖνα δὲ φησι κατὰ ἀντίφρασιν, ὡς τὸ

ἄπας δ' ἀνευφήμησεν οἰμωγῇ λεώς. »

Ἄναγνωστῆρον δὲ και παρ' Ἠσυχίῳ, καθὰ και ἄλλοι ἐκέλευσαν, « Ἄνευφημῆσεν: ἀνώμωξε κατὰ ἀντίφρασιν. Σοφοκλῆς Τραχινίαις. »

Αἰφιλ. Σίφν. παρ' Ἀθην. σελ. 90, β' « κατ' εὐφημισμὸν γὰρ τῆς ἀντιφράσεως ὀνόμασται: οὐ γὰρ πρασιά ἐστι και ἀπαλή τῇ ἀφῆ, τραχεῖα δὲ και ἀηδής. »

Περὶ ἀντιφράσεως ποιούμενος λόγον ὁ Τρύφων ἐν τῷ περὶ Τρόπων γράφει (Ῥητ. Οὐαλζ. Τόμ. Η', σελ. 755,14) « Ἀντίφρασις ἐστι λέξις διὰ τοῦ ἐναντίου ἢ παρακειμένου τὸ ἐναντίον παριστῶσα χωρὶς ὑποκρίσεως διὰ τὴν εἰρωνεῖαν. Διὰ μὲν τοῦ ἐναντίου τὸ ἐναντίον ἀντιφράζεται οὕτως:

ἐπεὶ οὐ μιν ἀφαιρούτατος βάλ' Ἀχαιῶν,

ἀλλ' ὁ ἄριστος δηλονότι· και

οὐδ' ἄρα τῷ γε ἰδῶν γήθησεν Ἀχιλλεύς,

ἀλλὰ συνεχύθη καὶ ἐλυπήθη. Ἐνίοτε καὶ αὐτὸ προτίθεται (Γρ. ΠΡΟΣτίθεται) τὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου, οἷον οὐχ ὁ κάκιστος ἀλλ' ὁ ἄριστος. Διὰ δὲ τοῦ παρακειμένου τὰ κατ' εὐφημισμὸν λεγόμενα καὶ τὴν κακίαν περιστελλόντα, ὡς ὅταν τὴν χολὴν ἠδεῖαν λέγωμεν καὶ τὰς Ἐρινύας Εὐμενίδας καὶ Χάρωνα τὸν λύπης ποιητικὸν καὶ τὸν δυσειδῆ πίθηκον κάλλιστον (Γρ. καλλιάρ) (*) καὶ τὴν σακίαν εὐώνυμον καὶ τοὺς ἄλλας ἠδυντήρας. » Πρὸς καὶ Γρηγόρ. Κορ. περὶ Τρόπ. (σελ. 774,1) « Ἡ ἀντίφρασις ἐστὶ λέξις τὸ ἐναντίον διὰ τοῦ ἐναντίου σημαίνουσα χωρὶς ὑποκρίσεως. Τίθεται δὲ ἤτοι κατ' εὐφημισμὸν ἢ κατ' ἐναντίωσιν κατ' εὐφημισμὸν μὲν, ὅταν τὴν ἀκανθαν βάτον λέγωμεν, ἧς οὐκ ἔστιν ἐπιβῆναι, καὶ τὴν χολὴν γλυκεῖαν κατ' ἐναντίωσιν δὲ

οὐδ' ἄρα τῷ γε ἰδὼν γήθησεν Ἀχιλλεύς,

ἀντὶ τοῦ ἠνιάθη » καὶ Κοκόνδρ. περὶ Τρόπ. (σελ. 785,27).

Πολλάκις δ' οἱ ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκκλίνωσιν ἐκφορὰν αἰσχροῦ ἢ τραχέϊαν ὀπωσθήποτε καὶ ἐπαχθῆ ἀναγκάζονται νὰ μὴ εὐθυρημονῶσι καὶ ἀποκεκαλυμμένως παριστῶσιν ὅτι διανοοῦνται ἀλλὰ πλαγίως πως μετ' εὐπρεπειᾶς νὰ ὑποδηλώσῃ τοῦτο περιφράσεων καὶ περιπλοκῶν ποιούμενοι χρήσιν. Ἐντεῦθεν καὶ ὁ τρόπος οὗτος τῆς φράσεως καλεῖται περιπλοκὴ καὶ τὸ οὕτω διαλέγεσθαι περιπλέκειν.

Καλῶς τὰ κατὰ τὴν περιπλοκὴν ἐπεξῆλθεν ὁ Ἐρμογένης ἐν τῷ περὶ Μεθόδου δεινότητος κεφ. Η' (Τόμ. Γ', σελ. 410 Οὐαλζ.) γράφων « Τὸ περιπλέκειν διαβάλλεται ὡς κακία τοῦ λέγειν, εἰ δὲ ἐν καιρῷ γίνωτο, ζηλωτὸν ἀν σχῆμα εὐρεθείη. Καιρὸς οὖν τῆς περιπλοκῆς τῶν λόγων τριπλοῦς. Περιπλέκομεν γὰρ ἤτοι ὅταν αἰσχροῦ ἢ τὰ λεγόμενα φυλαττόμενοι γὰρ τὴν ἀπρέπειαν τοῦ λόγου αὐτῷ τῷ περιπλέκειν δηλοῦμεν ἢ θέλομεν εὐπρεπῶς καὶ πικρότερον τὸν λόγον ποιούμεθα ἢ ὅταν λυπηρὰ ἢ τοῖς ἀκούουσιν ἢ ἐπαχθῆ τοῖς λέγουσι. Παράδειγμα τῶν μὲν αἰσχροῦ ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου φησὶν Αἰσχίνης εἰδὼς δ' αὐτὸν ἔροχον ὄντα, θέλει μὲν εἰπεῖν τῇ πορείᾳ, φυλαττόμενος δὲ τὸ αἰσχρὸν περιπλέκει λέγων οἷς ὀλίγω πρότερον ἠκούσατ' ἀναγνώσκοντος τοῦ γραμματέως. Τῶν δὲ λυπηρῶν ὁ Δημοσθένης, ὅς ἐν τοῖς Φιλιππικοῖς φησὶν ὁ μὲν οὖν παρὼν καιρὸς μοι οὐκ ἐπιφέρει λέγει φωνῆν ἀφίεις ὅτι τῶν πραγμάτων ὑμῖν ἐκεῖνων αὐτοῖς ἀντιληπτέον ἐστί, καὶ ἐπειδὴ λυπηρὸν ἐστὶ τὸ λέγειν εἰ δὲ μὴ, ἀπολείπεται τὰ πράγματα, περιέπλεξεν εἶπερ ὑπὲρ σωτηρίας ὑμῶν αὐτῶν φροντίζετε καὶ πάλιν παρὰ πόδας ἔνεστί γε περιπλοκὴ μετὰ συλλήψεως,

(*) Ἴδε τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι Ἀθηναίῳ Τόμ. Ζ', σ. 352.

ἡμεῖς δὲ, ὑπακούεται ἀμελοῦμεν, ἀλλὰ τοῦτο λυπηρὸν ἐστὶ τοῖς Ἀθηναίοις πῶς οὖν περιέπλεξεν; οὐκ οἶδ' ὅτινά μοι δοκοῦμεν ἔχειν τρόπον πρὸς αὐτά. Τῶν δ' ἐπαχθῶν παράδειγμα ἐν τῷ κατὰ Μειδίου φησὶ γὰρ ὁ Δημοσθένης πρῶτον μὲν ὅτι θελοῦντος χορηγήσειν ἐπέστη, ὅπερ ἐστὶ φιλοτιμίας, εἶτα δὲ κληρουμένων πάντων πρῶτος αἰρεῖσθαι τὸν ἀλητῆρα ἔλαχον, ὅπερ ἐστὶν εὐτυχίας· ἐπάγει γοῦν λέγων ἡμεῖς μὲν οὖν, ὡς εἰκός, ἀμφοτέρω ἀποδέξασθε, τῆν τε φιλοτιμίαν τὴν ἐμὴν, καὶ ἐπειδὴ ἐπαχθὲς ἐστὶ τὸ λέγειν καὶ τὴν εὐτυχίαν, περιέπλεξε καὶ τὸ συμβᾶν ἀπὸ τῆς τύχης. Ὅτι δὲ τὸ ὄνομα τοῦ σχήματος τούτου ἐστὶν ἡ περιπλοκὴ, Αἰσχίνης φησὶν ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου οὕτως· γαρήσεται οὖν οὐ μόνον ἡταιρηκῶς ἀλλὰ, μὰ τὸν Διόνυσον οὐκ οἶδ' ὅπως δεῖ περιπλέκειν ὄλην τὴν ἡμέραν, καὶ πεπορνευμένος, ὡς δι' ὄλου τοῦ λόγου περιπλέξας διὰ τὸ αἰσχροῦ εἶναι τὰ ῥήματα, ἐπὶ τέλει δὲ νικηθεὶς εἶπεν ὑπὸ τῆς χολῆς καὶ πεπορνευμένος » (Πρὸς καὶ Γρηγόρ. Κορ. Σχολ. εἰς Ἐρμογέν. περὶ Μεθ. Δεινότη. κεφ. Η', Τόμ. Ζ', σελ. 4175—4186). Εἶπε δ' ὁ Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου λόγῳ § 37 καὶ « δέομαι δ' ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, συγγνώμην μοι ἔχειν, ἐὰν ἀναγκάζομενος λέγειν περὶ ἐπιτηδευμάτων φύσει μὲν μὴ καλῶν, τούτῳ δὲ πεπραγμένων ἐξαχθῶ τι ῥῆμα εἰπεῖν, ὃ ἐστὶν ὅμοιον τοῖς ἔργοις τοῖς Τιμάρχου. » Πρὸς καὶ Δημοσθέν. σελ. 540,79. Ἄλλα παραδείγματα κρίνομεν περιττὸν ἐν τῷ παρόντι νὰ μνημονεύσωμεν.

Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἐπίρρημα σαφῶς εἶνε παρελημμένη ἡ μετοχὴ περιπλέκων ὑπὸ τοῦ Γαληνοῦ λέγοντος Τόμ. Η', σελ. 948 « τοῦτ' οὖν ἡμᾶς διδάξον σαφῶς, μὴ περιπλέκων. » Πρὸς καὶ Ἐπίκτ. Διατρ. Β', ιθ', 27 « τί γὰρ δεῖ περιπλέκειν; » καὶ Δίων. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 346 « ὃ ποιοῦσι πάντες οἱ ψευδόμενοι σχεδόν, ἐμπλέκοντες καὶ περιπλέκοντες καὶ οὐδὲν βουλόμενοι λέγειν ἐφεξῆς, » κτλ. Ἐν τῇ Σοφιστικῇ Προπαρασκευῇ τοῦ Φρυγίου σελ. 3,22 καίται « Αἰσχυρόμενος (γὰρ) περιπλέκει τὴν συμφορὰν: ἐν συνουσίᾳ χρῶ. »

§ 3. Ὑποκορίζομαι, ὑποκόρισμα, ὑποκορισμός.

Τὸ ὑποκορίζομαι εὐρίσκεται ἐνίοτ' ἐν τῇ γλώσσῃ τῶν παλαιῶν, συχνότερον δ' ἐν τῇ τῶν μεταγενεστέρων κείμενον ἐπὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἐπικαλύπτω τὸ αἰσχρὸν καὶ χαλεπὸν εὐπρεπῆ καὶ ἐπισκεῖ ὀνόματι ἢ καλῶ εὐφῆμως ἐλαττῶν οὕτως ἢ καὶ ἀφαιρῶν τὸ ἀηδὲς καὶ ἐπαχθὲς τῆς διὰ τοῦ κυρίου ὀνόματος προσαγορευσεως ἢ παραστάσεως. Λέγεται δὲ καὶ εὐφῆμως ὑποκορίζομαι καὶ εὐφῆμῳ ῥήματι ὑποκορίζομαι.

Πλάτ. Πολιτ. σελ. 560, ε' « τὸ μετὰ τοῦτο ἤδη ὕβριν καὶ ἀναρχίαν καὶ ἀσωτίαν καὶ ἀναίδειαν λαμπρὰς μετὰ πολλοῦ χοροῦ κατὰ γούσιν ἐστειφανωμένας ἐγκωμιάζοντες καὶ ὑποκοριζόμενοι, ὕβριν μὲν εὐπαιδευσίαν καλοῦντες, ἀναρχίαν δὲ ἐλευθερίαν, ἀσωτίαν δὲ μεγαλοπρέπειαν, ἀναίδειαν δὲ ἀνδρείαν. » Πρβ. καὶ σελ. 474, ε' « μελιχλῶρους δὲ καὶ τοῦνομα οἶει τινὸς ἄλλου ποίημα εἶναι ἢ ἔραστοῦ ὑποκοριζομένου τε καὶ εὐχερῶς φέροντος τὴν ὠχρότητα, ἐὰν ἐπὶ ὄρα ἦ » καὶ σελ. 400, ε' « εὐλογία ἄρα καὶ εὐαρμοστία καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθμία εὐθηεῖα ἀκολουθεῖ, οὐχ ἢν ἄνοιαν οὐσαν ὑποκοριζόμενοι καλοῦμεν [ὡς] εὐθηεῖαν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἀληθῶς εὐ τε καὶ καλῶς τὸ ἦθος κάτεσκευασμένην διάνοιαν. » Σχολ. « Ὑποκοριζόμενοι : διασύροντες, ὡς Ξενοφῶν, ἢ τὸ αἰσχρὸν εὐφήμως ὀνομάζοντες, ὡς Δημοσθένης, κολακεύοντες, ὑποκρινόμενοι. » Πρβ. Βερνάρδον Σουὺδ. Τόμ. Β', β', σελ. 1365 καὶ Ναβῆρον Φωτ. Αἰξ. Τόμ. Α', σελ. 36 καὶ Τόμ. Β', σελ. 247.

Δημοσθέν. σελ. 424, 259 « οἱ γὰρ ἐν ταῖς πόλεσι γνωριμώτατοι καὶ προστάται τῶν κοινῶν ἀξιούμενοι τὴν αὐτῶν προδιδόντες ἐλευθερίαν οἱ δυστυχεῖς αὐθαίρετον αὐτοῖς ἐπάγονται δουλείαν Φιλίππῳ ξενίαν καὶ ἐταιρείαν καὶ φιλίαν καὶ τοιαῦθ' ὑποκοριζόμενοι ». Σχολ. « Ὑποκοριζοσθαί ἐστι κυρίως τὸ τοῖς παισὶ πρὸς ψυχαγωγίαν καὶ ἀπάτην λέγειν τινὰ ὄνοματι, οἷον ὡς Διόνυσός ἐστιν, ὡς βασιλεὺς καὶ τὰ τοιαῦτα καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ εὐφήμως ὀνόμασι κλέπτειν τὴν ἀτοπίαν. » Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 782, 34 (Κραμ. Ἄν. Παρ. Τόμ. Δ', σελ. 476, 19) « Ὑποκοριζόμενοι : Ξενοφῶν ἀντὶ τοῦ διασύροντες. Ὁ δὲ Δημοσθένης ἐχρήσατο τῇ λέξει ἐπὶ τοῦ εὐφημοῦντες καὶ τὸ αἰσχρὸν εὐφήμως ὀνομάζοντες ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας » καὶ Φώτ. Αἰξ. σελ. 628, 12.

Πλούτ. Σόλ. 15 « Ἄ δ' οὖν οἱ νεώτεροι τοὺς Ἀθηναίους λέγουσι τὰς τῶν πραγμάτων δυσχερείας ὀνόμασι χρῆστοις καὶ φιλανθρώποις ἐπικαλύπτοντας ἀστείως ὑποκοριζοσθαί, τὰς μὲν πόρναις ἐταίρας, τοὺς δὲ φόρους συντάξεις, φυλακὰς δὲ τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων, οἰκῆμα δὲ τὸ δεσμοτήριον καλοῦντας, πρῶτον Σόλωνος ἦν, ὡς ἔοικε, σφίσιμα τὴν τῶν χρεῶν ἀποκοπήν σεισάχθειαν ὀνομάσαντος. » Ἀράτ. 38 « τούτους ἐπάγεσθαι δεσπότης ταῖς πόλεσι συμμάχους ὑποκοριζόμενον. » Ἠθικ. σελ. 44, ζ' « οἱ γοῦν ἐν ὄρα πάντες, ὡς φησὶν ὁ Πλάτων, ἀμνηστέα δάκνουσι τὸν ἔρωτικόν καὶ λευκὸν μὲν θεῶν παῖδας ἀνακαλῶν μέλανας δ' ἀνδρικούς, καὶ τὸν γρυπὸν βασιλικὸν καὶ τὸν σιμὸν ἐπίχαριν τὸν δὲ ὠχρὸν ὑποκοριζόμενος μελίχρουν ἀσπάζεται καὶ ἀγαπᾷ » (Πρβ. καὶ σελ. 56, δ'). σελ. 56, ε' « ὁ δὲ ταῖς κακίαις ἐθίζων ἔπαινος ὡς ἀρεταῖς, ὡς μὴ ἀχθόμενον ἀλλὰ χαίροντα χρῆσθαι, καὶ τὸ αἰδεῖσθαι τῶν ἀμαρτανομένων ἀφαιρῶν, οὗτος ἐπέτριψε Σικελιώτας τὴν Διονυσίου καὶ Φαλαρίδος ὀμότητα μισοπονηρίαν προσαγορεύων, οὗτος Αἴγυπτον ἀπώλεσε τὴν Πτολεμαίου θηλυτητα καὶ θεοληψίαν καὶ ἄλολυγμὸς καὶ τυμπάνων χαράξεις εὐσέβειαν ὀνομάζων καὶ θεῶν λατρείαν, οὗτος τὰ Ῥωμαίων ἤδη τηλικαῦτα παρ' οὐδὲν ἤλθεν ἀνατρέψαι καὶ ἀνελεῖν τὰς Ἀντωνίου τρυφὰς καὶ ἀκολασίας

καὶ πανηγυρισμοὺς ἰλαρὰ πράγματα καὶ φιλάνθρωπα χρωμένης ἀφθόνως αὐτῷ τῆς τύχης ὑποκοριζόμενος » (Πρβ. καὶ σελ. 462, ε' καὶ σελ. 528, ε' καὶ σελ. 607, δ'). Ἐν σελ. 449, α' εἰπὼν ὁ Πλούταρχος « ταύτην μὲν οὐδενὸς ἂν αἰτιασαμένου τὴν εὐφημίαν » ἐπιφέρει μετ' ὀλίγα « ὅταν δὲ προθυμίας τὰς ἐπιθυμίας ὑποκοριζοσθαι. » Ἄξια δὲ παραθέσεως ἡμῖν φαίνονται καὶ τὰ ἐν σελ. 855, β' κείμενα « Πρῶτον μὲν οὖν ὁ τοῖς δυσχερεστάτοις ὀνόμασι καὶ ῥήμασι, ἐπιεικεστέρων παρόντων, ἐν τῷ λέγειν τὰ πεπραγμένα χρώμενος, ὥσπερ εἰ θειασμῷ προσκείμενον ἄγαν ἔξον εἰπεῖν τὸν Νικίαν, ὁ δὲ θεόληπτον προσείποι ἢ θρασύτητα καὶ μακρίαν Κλέωνος μάλλον ἢ κουφολογίαν, οὐκ εὐμενῆς ἐστὶν ἀλλ' οἷον ἀπολαύων πῶς τῷ σοβαρῶς διηγεῖσθαι τοῦ πράγματος. »

Ἀριστείδ. Τόμ. Α', σελ. 735 « Ταῦτ' οὖν πότερον δωρεὰς καὶ φιλανθρωπίας καὶ κέρδη τῶν λαθόντων καὶ ὡς ἂν τις εὐφήμως ὑποκοριζοσθαι ἢ δέλεαρ καὶ πάγην—ἄμεινον καλεῖν ; » (Πρβ. καὶ σελ. 784). Τόμ. Β', σελ. 451 « οὔτε τὰς κακίας ὑποκοριζοσθαι τῷ τῆς ἀρετῆς ὀνόματι οὔτε τὰς ἀρετὰς φαυλίσειν τὰ τῆς κακίας ἐκάστη παρατιθέοντα » (Πρβ. καὶ σελ. 548). Σχολ. σελ. 432, 1 « Τὸ ὑποκοριζοσθαι ἀντὶ τοῦ σεμνολογεῖσθαι ἐστὶν, ὡς ἔχει καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας. Φιλίππου ξενίαν καὶ ἐταιρείαν καὶ τὰ τοιαῦτα ὑποκοριζόμενοι. »

Φιλόστρατ. Νεώτ. σελ. 864 « σχήματι εὐπρεπεῖ τὸ ῥάθυμον ὑποκοριζόμενοι. »

Μάξιμ. Τύρ. Λόγ. ΑΔ', 2 « ὑποκοριζόμενοι δ' οἱ ἰατροὶ μετέβαλον τοῦνομα, ὡς ἔλαττον ἡμῖν τὸ δεινὸν φανούμενον, εἰ πυρετὸς κκλοῖτο ἀλλὰ μὴ πῦρ. »

Ἀθῆν. σελ. 546, α' « ὅθεν οἱ Λυδοὶ τὸ πικρὸν τῆς πράξεως ὑποκοριζόμενοι τὸν τόπον καλοῦσι [γυναικῶν ἀγῶνα] γλυκὸν ἀγκῶνα. »

Λιβάν. Τόμ. Β', σελ. 74 « καλοῦμεν δὲ τῶν μὲν δούλων ἡμᾶς αὐτοὺς δεσπότης, τοὺς δὲ ἡμῶν αὐτῶν δεσπότης ἄρχοντας, ὑποκοριζόμενοι τὴν ἀνάγκην εὐφήμῳ ῥήματι. » Εἶπε δὲ καὶ ἀλλαχοῦ ὁ Λιβάνιος « ὁ δὲ τὴν εὐβουλίαν εὐλάβειαν καλεῖ καὶ τὸν λογισμὸν ὡς ἄκρον καλεῖται, καὶ τὴν μὲν ἀπόνοιαν [ὡς] ἀνδρείαν ὑποκοριζοσθαι, τὸ δ' ἀσφαλὲς εἰς δειλίαν μέμφεται. » Ἴδε Κόβητον Μνημοσ. 1875, σελ. 10.

Φώτ. Βιβλιοθ. σελ. 336, 38 « διὸ καὶ θαμὰ δὴ προστέκρουεν οὐκ ἀνεχόμενος αὐτῶν τὴν κακίαν ὑποκοριζοσθαι. »

Κικέρ. Ἐπιστ. πρὸς Ἀττ. IX, 10 « infinitum bellum iunctum mi-serrimum fuga, quam tu peregrinationem ὑποκοριζοσθαι. »

Ἰπάρχει καὶ ἐπίρρημα ὑποκοριζοσθαι, οἷον Ῥήτ. Οὐαλζ. Τόμ. Α' σελ. 598, 13 « ταῦτα καὶ τοιαῦθ' ἕτερα ὁ λύκος ὑφειμένους πῶς καὶ ὑποκοριζοσθαι διεξιῶν, ὡς μὴ δοκεῖν εἶναι ταῦτ' ἀδικήματα — καὶ τὸν ὄνον τὰ οἰκεία λέγειν προὔτρεψατο. »

Τοῦ ὀνόματος ὑποκοριζοσθαι παρατιθέμεθα μαρτύρια ἐκ τοῦ Πλουτάρχου λέγοντος Ἠθικ. σελ. 807, δ' « καὶ τὴν σεισάχθειαν (τοῦτο δ' ἦν ὑποκοριζοσθαι χρεῶν ἀποκοπῆς) εἰσενεγκεῖν » καὶ Γάλλ. 20 « εἰδὼς φυγῆς

ὑποκόρισμα καὶ παρακάλυμμα τὴν ἀρχὴν αὐτῷ δεδομένην.» Πρβ. καὶ Ἄλεξ. παρ' Ἀθην. σελ. 424, δ' καὶ σελ. 463, δ'.

Ὁ Εὐστάθιος μνημονεύων ἐν ταῖς εἰς Ὅμηρον Παρακβολαῖς σελ. 1082, 30 τὴν ἐκ τοῦ Ἀθηναίου παρατεθεισάν ὑφ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἐπάνω βῆσιν γράφει «ὑποκορίζομενοι, τούτέστιν εὐφῆμως ἀντιγράφοντες.»

Ἐν τῷ Λεξικῷ τοῦ Φωτίου σελ. 628, 9 φέρεται «ὑποκορίζεται: κολλακεῖ, ὑποκρίνεται.» Πρβ. καὶ Ἐτυμ. Μέγ. σελ. 782, 24. Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ῥήματος ὑποκορίζομαι ἀντὶ τοῦ ὑποκρίνομαι ἢ προσποιῶμαι ἔγραψεν ὁ Ρουγκῆσιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Τιμαίου σελ. 267.

Δὲν φαίνονται ἡμῖν πλημμελείας ἀπηλλαγμένα τὰ παρὰ Θωμᾶ τῷ Μαγίστρῳ ἀναγινωσκόμενα σελ. 366, 1 «ὑποκορίζομαι: τὰ μετὰ σεμνολογίας σμικρύνω. Ἀριστοφάνης ἐν Πλούτῳ.

νιττάριον καὶ βάττιον ὑπεκορίζετο (*).

Ἀρισταίδης ἐν τῷ κατὰ τῶν ἐξορχουμένων ἀνθρώπων ὑποκοριζομένων τὴν αὐτῶν φαυλότητα καὶ δυστυχίαν. Πλούταρχος ἐν τῷ περὶ τοῦ πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τοῦ φίλου ἀστείως ὑποκορίζεσθαι τὰς μὲν πόρνας ἐταίρας, τὰς δὲ συντάξεις φόρους (Γρ. τοὺς δὲ φόρους συντάξεις), φυλακὰς δὲ τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων.» Πρβ. καὶ Σχολ. Ἀρισταίδ. σελ. 432, 4 «Τὸ ὑποκορίζεσθαι ἀντὶ τοῦ σεμνολογεῖσθαι ἔστιν, ὡς ἔχει καὶ τὸ τοῦ Δημοσθένους ἐν τῷ Παραπροσθεῖας — Φησὶ δὲ καὶ Ἀριστοφάνης καὶ νῆ Δία γε εἰ λυπούμενην αἰσθοίτο, νιττάριον καὶ βάττιον ὑπεκορίζετο ἀντὶ τοῦ εὐφῆμως ὠνόμαζεν.» Ὁ Ἀριστοφάνης ἔγραψε «καὶ νῆ Δι' εἰ λυπούμενην γ' αἰσθοιτό με» καὶ «νηττάριον ἀν κτέ.»

Ἀτόπως τὸ ἐν τῷ χωρίῳ τοῦ Ἀριστοφάνους κείμενον ὑπεκορίζετο ἐκλαμβάνεται ἰσοδύναμον τῷ μετὰ σεμνολογίας ἐσμικρύνει ἢ τῷ εὐφῆμως ὠνόμαζεν ἐρμηνεύον προφανῶς τὴν ἔνοιαν τοῦ θωπεύων προσρηγόρευε. Καθ' ὅμοιον τρόπον λέγεται ἐν τοῖς Ἡθικοῖς τοῦ Πλουτάρχου σελ. 692, δ' «ὡσπερ ψυχὴν καὶ κεφαλὴν τὸν ἄνθρωπον εἰώθαμεν ἀπὸ τῶν κυριωτάτων ὑποκορίζεσθαι.» Πρβ. καὶ σελ. 624, β' «ἐν οἷς καὶ τὸν πύκτην Ἡρακλείδην ἐτίθεσαν, ὃν Ἡρακλοῦν Ἀλεξάνδρῳ ὑπεκορίζοντο» καὶ σελ. 1107, δ' «Κολώτης, ὃν Ἐπίκουρος εἰώθει Κολωτάρην ὑποκορίζεσθαι καὶ Κολωτάριον» καὶ Θησ. 14 «καὶ τὴν Ἐκάλην ἐτίμων Ἐκαλίην ὑποκορίζομενοι διὰ τὸ κάκεινην νέον ὄντα κομιδῇ τὸν Θησέα ξενίζουσαν ἀσπάσασθαι προσβυτικῶς καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοιούτοις ὑποκορισμοῖς» (Ἴδε Βυττερβάχιον Πλουτ. Ἡθικ. Τόμ. 5', σελ. 462 καὶ Ναιίκιον Οὐρσε. Τόμ. Β', σελ. 154). Φέρεται δὲ καὶ παρ' Ἀρτεμιδώρῳ Β', 36

(*) Ἀντὶ τοῦ νιττάριον ἢ νιτάριον ὀρθῶς νῦν γράφεται παρὰ τῷ Ἀριστοφάνει νηττάριον (Ἴδε Δοβρατὸν Ἀριστοφ. Πλούτ. σελ. 125. Πρβ. καὶ Βάστιον Ἐπιστ. Κριτ. σελ. 195). Τὸ δὲ βάττιον ἢ βάτιον ἄλλοι μὲν ἔτρεψαν εἰς τὸ φάττιον, ὃ δὲ Μεινέκιος εἰς τὸ φάβιον (Ἴδε Αἰνδόρριον Ἀριστοφ. Τόμ. Γ', σελ. 94 καὶ Μεινέκιον Vindic. Aristoph. σελ. 220).

«ἤλιους γὰρ καὶ τὰ ἀρρενικὰ τέκνα οἱ γονεῖς ὑποκορίζομενοι καλοῦσι» καὶ παρ' Ἀθηναίῳ σελ. 585, 5 «φιλάργυρος δέ τις ἐραστὴς ὑποκορίζομενος αὐτὴν εἶπεν Ἀφροδίσιον εἰ Πραξιτέλους ἢ δὲ σὺ δ' Ἐρως Φειδίου» καὶ παρ' Εὐσταθίῳ σελ. 717, 44 «τούτέστιν εἰ καὶ οὕτω με λυπεῖ πατήρ, ἀλλ' ἐν καιρῷ ὑποκορίζεται με συνήθει προσφθέγματι.» Ἀναγνωστὴν δὲ καὶ ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις σελ. 164, 46 «χρυσομηλολόνηθιον: ἐπὶ τινος μετεώρου ὁ γέρον ἐφεστῶς προσκαλεῖται ὑποκορίζομενος τὴν ἐταίρην» ἀντὶ τοῦ ΠΡΟΚΟΡΙΖΟΜΕΝΟΣ.

Παρεισημιωτέον δ' ὅτι τοῦ περὶ οὗ λόγος ὑπεκορίζετο γίνεται ἐν τοῖς εἰς Ἀριστοφάνη Σχολίοις ἐξήγησις διὰ τοῦ ὑποκοριστικῶς ἐκολάκευεν καὶ ὑποκοριστικῶς ἔλεγεν. Πρβ. καὶ Ἀλκίφρ. Ἐπιστ. Γ', λγ', 2 «Παρθένιον δὲ ἢ ἰππόπορνος μεθ' ὑποκορισμῶν ἐκθεραπεύεται ὅλον σε αὐτοῖς ἀγοῖς καταπιούσα.»

Ἐν τοῖς εἰς τὴν γραμματικὴν Διονυσίου τοῦ Θρακῆς σχολίοις φέρεται σελ. 857, 20 «Τὸ ὑποκοριστικὸν ἐλάττωσιν τινα σημαίνει. Εἴρηται δὲ παρὰ τοὺς κόρους, τούτέστι τοὺς μικροὺς νέους, ἢ τὰς κόρας τούτους γὰρ πολλάκις ἢ ταύτας ὑποθωπεύοντες τοιούτοις κερήμεθα ὀνόμασιν, ὡς παρὰ Μενάνδρῳ νηττάριον» (Πρβ. καὶ Κρμ. Ἄν. Ὁξ. Τόμ. Δ', σελ. 329, 9). Ἐν δὲ τῇ Σοφιστικῇ Προπαρασκευῇ τοῦ Φρυνίχου κεῖται σελ. 47, 31 «Κορίζεσθαι καὶ ὑποκορίζεσθαι: ἄμφω σημαίνει δὲ τὸ πρὸς τὰ κομιδῇ παιδία (ἢ) νῆπια ψελλίζομενον τῇ φωνῇ παίζειν κόρος γὰρ ὁ παῖς. Καὶ τούνομα διττῶς, κόρισμα καὶ ὑποκόρισμα.» Πρβ. Θεόφραστ. Καρκατ. Κ' «καὶ τὸ παιδίον τῆς τίτθης ἀφελόμενος μασώμενος σιτίζειν αὐτὸς καὶ ὑποκορίζεσθαι πομπύζων» καὶ Αἰσχίν. κατὰ Τιμ. 126 «εἰ μὴ καὶ ἐμὲ δεῖ, φησὶν, ὑπακούειν τοῖς ὄχλοις μὴ Δημοσθένην καλούμενον ἀλλὰ Βάταλον, ὅτι ταύτην ἐξ ὑποκορίσματος τίτθης τὴν ἐπωνυμίαν ἔχω.» Τοῦ ἀπλοῦ κορίζομαι παρέχει ἡμῖν παράδειγμα ὁ Ἀριστοφάνης λέγων ἐν ταῖς Νεφέλαις στίχ. 68:

τούτον τὸν υἱὸν λαμβάνουσι ἐκορίζετο,
ὅταν σὺ μέγας ὦν ἄρμ' ἐλαύνῃς πρὸς πόλιν
ὡσπερ Μεγακλήης, ξυστιδ' ἔχων.

Σχολ. «Ἐκορίζετο: ἐκολάκευεν.» Σουῖδ. «Ἐκορίζετο: ἐκολάκευεν, οἷα τοῖς μικροῖς παιδίοις ἔθος χαριεντιζομένους προσπαίζειν τοὺς γονεῖς.» Γράφει δ' ὁ Σουῖδας καὶ «Ἐκορίζετο: ὑπεκορίζετο, εὐφημοτέρους ἐχρήτο λόγοις.» Παρ' Ἠσυχίῳ ἀναγινώσκεται «Κορίζομαι: ὑποκορίζομαι» καὶ «Ἐκορίζετο: ὑπεκορίζετο» παρὰ τὸν παῖδα, ὃν κόρον φασίν.»

Ἀναντίλεκτος φαίνεται ἢ ἐκ τοῦ ὀνόματος κόρος ἢ κόρη ἐτυμολογία τοῦ ῥήματος κορίζομαι, προκρίνομεν δ' ἡμεῖς τὴν ἐκ τοῦ θηλυκοῦ ὀνόματος. Ἄν ἡ γνώμη ἡμῶν ἔχη ὀρθῶς, ἢ πρώτη σημασία τοῦ ῥήματος, ἰκανῶς ἐκ τοῦ τύπου ὀριζομένη, εἶνε προσφέρομαι ὡς κόρη ἢ μιμούμαι τὰς κόρας ἢ διαλέγομαι ὁμοίως ταῖς κοραῖς, τούτέστι τρυφερῶς καὶ ἐρασιμῶς ἢ γλυκῶς καὶ θωπευτικῶς. Τὴν αὐτὴν δ' ἔνοιαν ἐμφαίνον κυρίως καὶ τὸ πολλῶ συγνότερον ὑποκορίζομαι, κεκολασμένην διὰ τῆς ΥΠΟ

προθέσεως (=κορίζομαι τι ἢ κορίζομαι πως), λαμβάνεται ἔπειτα καθόλου ἀντὶ τοῦ θωπεύω ἢ κολακεύω μαλακωτέρων καὶ πραοτέρων λέξεων χρῆσιν ποιούμενος. Ἐντεῦθεν μεταπίπτει τὸ μὲν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εὐλαβοῦμενος τὸ δυσάρεστον καὶ ὀχληρὸν ἐπικαλύπτω τὸ δεινὸν ἢ αἰσχροῦν καὶ εὐρήμως καλῶ, τὸ δὲ εἰς τὴν τοῦ μικρῶν τι θωπευτικῶς καὶ ἀπλῶς μικρῶν, ἐξ ἧς προέρχεται ἡ τοῦ φανλιζω καὶ ἐξευτελιζω. Ἄρισταιδ. Τόμ. Β', σελ. 253 «οὐκ ἐξελέγγων ἀλλ' οἶον ὑποκοριζόμενος τῷ τῆς ναυαρχίας ὀνόματι.» Πατέρ. Ἀποστολ. Τόμ. Β', σελ. 268, 32 ἐκδ. 1876 «μὴ πᾶσι πίστευε, μὴ πᾶσι θάρρει, μηδὲ ἂν τις ὑποκοριζήται σε.» Δί. Χρυσόστ. Τόμ. Α', σελ. 273 «ὑποκοριζόμενος αὐτὸν οἶμαι κατὰ τὴν γένεσιν.» Θεμιστ. σελ. 471, 10 «τοὺς ἀπὸ τῆς θείας θεωρίας καταβαίνοντας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ὑποκορίζεται τούτῳ τῷ ῥηματίῳ.» Ἐπίκτ. Διατρ. Δ', α', 164 «ὅρα πῶς ὑποκορίζεται καὶ σκώπτει τὸν θάνατον», κτλ. Ἄξιον παραθέσεως εἶνε καὶ τὸ τοῦ Φιλοστράτου σελ. 587 «καὶ τοὺς μὲν φθέγμα ὑποκοριζομένους, τοὺς δὲ τὸ βᾶδισμα, τοὺς δὲ τὸ εὐσχημον τῆς σχολῆς,» τουτέστιν ὑποκρινομένους ἢ μιμουμένους.

Περὶ τοῦ ὑποκορισμοῦ ποιούμενος λόγον ὁ Ἄριστοτέλης ἐν τῇ Ῥητορικῇ Γ', β', 15 γράφει «Ἐτι δὲ τὸ αὐτὸ ὑποκορίζεσθαι ἔστι δ' ὁ ὑποκορισμὸς ὅς ἔλαττον ποιεῖ καὶ τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀγαθόν, ὥσπερ καὶ ὁ Ἄριστοφάνης σκώπτει ἐν τοῖς Βαβυλωνίοις ἀντὶ μὲν χρυσοῦ χρυσιδάριον, ἀντὶ δ' ἱματίου ἱματιδάριον, ἀντὶ δὲ λαιδορίας λαιδορημάτιον καὶ νοσημάτιον εὐλαβεῖσθαι δὲ δεῖ καὶ παρατηρεῖν ἐν ἀμοῖσιν τὸ μέτριον» (Πρβ. Ρουγκήνιον Τιμ. σελ. 266 καὶ Ἐρνεστον Λεξ. Τεχν. σελ. 366). Προσφιλέστατα τοῖς κωμικοῖς ποιηταῖς καὶ τοῖς στωϊκοῖς φιλοσόφοις εἶνε τὰ ὑποκοριστικά, ὡς θὰ παραστήσωμεν ἄλλοτ' ἀκριβῶς. Μνημονεύομεν δ' ἐν τῷ παρόντι τὸ γέμον ὑποκοριστικῶν ἀπόσπασμα τοῦ κωμικοῦ Ἀναξανδρίδου παρ' Ἀθην. σελ. 405, γ' :

καὶ συμπαίξει καριδάριοις
μετὰ περκιδίων καὶ θραττιδίων
καὶ ψητταριοῖς μετὰ κωθαρίων
καὶ σκινδαριοῖς μετὰ κωιδίων.

Πρὸς τῷ τύπῳ ὑποκορισμὸς φέρεται καὶ ὑποκορισίς ἐν ταῖς εἰς Ὀμηρον Παρεκβολαῖς τοῦ Εὐσταθίου σελ. 1196, 14 «οἵπερ οὐ μόνον οἰκίον φησι τὸν οἶκον καθ' ὑποκορίσιν ἀλλὰ καὶ οἰκίδιον.» Γίνεται δ' ὅμως ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου χρῆσις καὶ τοῦ εἰς ΜΟΣ περατοῦμένου τύπου, ὅστις καὶ συχνότερος εἶνε, οἷον Παρεκβ. εἰς Διονύσι. σελ. 233, 6 «ὅτι τὸν Σικελικὸν πορθμὸν καθ' ὑποκορισμὸν ἢ παρωνυμίαν πορθμίδα καλεῖ» καὶ σελ. 258, 19 καὶ σελ. 327, 16 καὶ σελ. 337, 21.

Ἐν τῷ μεταγενεστέρῳ ἑλληνισμῷ ἀπαντᾷ καὶ ἐπίθετον ὑποκοριστικῶς, ὅθεν ὄνομα ὑποκοριστικὸν καὶ ἀπλῶς τὸ ὑποκοριστικόν, καὶ ἐπίρρημα ἐξ αὐτοῦ ἐσηματισμένον ὑποκοριστικῶς.

Εὐσέβ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Ε', ις', 8 «τὸ βλαψίφρον καὶ ὑποκοριστικὸν καὶ λαοπλάνον πνεῦμα προῦκαλοῦντο.» Ὀριγέν. Τόμ. Β', σελ. 474 «ἐμφαίνοντος οἰμαί τι καὶ τοῦ ὑποκοριστικοῦ (δηλ. τοῦ τεχνία)». Ἀθην. σελ.

650, ε' «ροίδιον μέντοι, ὡς βοίδιον τὸ ὑποκοριστικόν.» Διονύσι. Θραξ σελ. 635, 15 «ὑποκοριστικὸν δὲ ἔστι τὸ μείωσιν τοῦ πρωτοτύπου δηλοῦν ἀσυγκρίτως, οἷον ἀνθρωπίσκος, λίθαξ, μειρακύλλιον.» Πρβ. καὶ Κραμ. Ἄν. Ὀξ. Τόμ. Δ', σελ. 273, 1, κλπ.

Πλούτ. Ἠθικ. σελ. 847, ε' «οἱ δὲ ὑποκοριστικῶς ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τῆς τροφῆς λέγουσιν αὐτὸν οὕτω λελοιδορησθαι.» Κλήμ. Ἀλεξ. σελ. 105 «παιδισκάρια δὲ τὰς δούλας καὶ νεάνιδας δὲ καὶ (Γρ. τὰς) αὐτάς πρὸς τὸ εὐθαλές τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὑποκοριστικῶς τιμωμέναις». Στράβ. σελ. 250 «εἰκόσ δὲ διὰ τοῦτο καὶ Σαβέλλου αὐτοὺς ὑποκοριστικῶς ἀπὸ τῶν γονέων προσαγορευθῆναι.» Γαλην. Τόμ. ΙΗ', β', σελ. 485 «νῦν οὖν τοὺς μικροὺς ἄξονας ὀνόσκους εἴρηκεν ὑποκοριστικῶς». Ἀθην. σελ. 308, γ' «ὑποκοριστικῶς δὲ ὀνόμασεν αὐτοὺς Φερεκράτης ἐν Ἐπιλήσμονι.» Φρόν. Βεκκ. Ἄν. σελ. 59, 10 «Προχοίδιον : ὑποκοριστικῶς ἀπὸ τοῦ πρόχους.» Εὐστάθ. σελ. 1196, 10 «τὰ δὲ οἰκία οὐδ' αὐτὰ νῦν ὑποκοριστικῶς ἐφράσθη ἀλλὰ κατὰ παραγωγὴν ἔγνωσται γὰρ ὅτι σπάνια τὰ ὑποκοριστικά παρ' Ὀμήρῳ,» κτλ.

Τῆς παρηκμακυσίας γλώσσης ἰδία εἶνε ἡ χρῆσις τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ὑποκορίζω, οἷον Φώτ. Βιβλ. σελ. 341, 5 «καὶ βᾶδιον καὶ παιδίον ἀνεκάλαι ὑποκορίζουσα τὴν φωνήν.» Ἐπιστολ. σελ. 436 Βαλ. «καὶ ὑποκορίζων τὴν δυστυχίαν». Σχολ. Ἰλ. 278, 25 «ὑποκορίζων δὲ Ἐκτορί φησι.» Εὐστάθ. Παρεκβ. εἰς Ὀμηρ. σελ. 1196, 13 «ἦν δὲ καὶ γελοῖον τὰ σμερδαλέα καὶ εὐρώεντα ὑποκορίσαι μικροφῶς—οἱ μὲντοι μεθ' Ὀμηρον ἀφειδῶς ὑποκορίζουσι σχήμασι κατασμικρύνοντες μυρίοις τὰ πρωτότυπα.» σελ. 1283, 40 «τὰς δὲ ἀγκάλας ἀγκαλίδας εἰπὼν συνυποκορίζει αὐτάς τῇ βραχύτητι τοῦ ἐγκοιμωμένου αὐταῖς βρεφυλλίου.» (Πρβ. καὶ Συγγραμμάτ. σελ. 145, 50) (*). Παρὰ Σουίδα κεῖται «ὑποκορίζει : κολακεύει.» Τὸν τύπον ὑποκορίζεσθαι βλέπει τις παρὰ Πινδάρῳ Πυθ. Γ', 19.

Παρατηρητέον δ' ὅτι ὑπὸ τοῦ Εὐσταθίου γίνεται χρῆσις τοῦ ὑποκορίζεσθαι ἐπὶ παθητικῆς ἐννοίας ἐν τε ταῖς εἰς Ὀμηρον Παρεκβ. σ. 242, 46 «οὐχ ὑποκορίζεται δὲ οὐδὲ ἡ πατρὶς ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐξάγκωται σεμνότερον» καὶ σελ. 924, 8 «οὐ μόνον ὁ μείζων ἀλλὰ καὶ ὁ ὑποκοριζόμενος εἰς φαλάγγιον» καὶ ἐν ταῖς εἰς Διονύσιον σελ. 247, 21 «οὐ γὰρ ὑποκορίζεται ἀπὸ τῆς τραπέζης» καὶ ἐν τοῖς Συγγραμμάτοις σελ. 60, 33 «εἶδη ὑποκορισθῆν εἰς εἰδύλλια». Πρβ. καὶ Ἀπολλών. Βεκκ. Ἄν. σελ. 586, 12 «καὶ τὸ γῆδιον ὑποκοριζόμενον ἐφύλαξε τὸ Η τοῦ γῆ» καὶ Ζωναρ. Ἐπιτ. Ἱστορ. Τόμ. Δ', σελ. 19, 41 Δινδ. «διὰ τὸ τῆς ἡλικίας βράχιστον ὑποκοριζόμενος καὶ Θεοφιλιτῆς καλούμενος».

Ἄδριςτος ὑποκορίσθη μετ' ἐνεργητικῆς σημασίας εὐρίσκειται παρ' Ἐπιφανίῳ λέγοντι Τόμ. Β', σελ. 6, 29 «ὑποκορίσθη δὲ οὗτος τοὺς ἀποστόλους». Πρβ. ὑπεκρίθη ἀντὶ τοῦ ὑπεκρινάμην, κτλ.

Σημειωτέον ἐν τέλει ὅτι τὸ παρὰ Μοίριδι κεῖμενον σελ. 380 «ὑποκορίζεσθαι Ἀττικῶς, ἐπικορίζεσθαι Ἑλληνικῶς» μετέγραψεν ὁ Ρουγκήνιος ἐν τῇ ἐκδόσει τοῦ Τιμαίου σελ. 267 «ὑποκορίζεσθαι Ἀττικῶς, ὑποκορίζειν Ἑλληνικῶς».

(*) Ἴδε καὶ Σπουδῆσιον Ὀρπυσε. σελ. 201.

ΣΧΕΔΙΟΝ ΝΟΜΟΥ

Περὶ ἐπιθεωρήσεως τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικῶν σχολείων.

(ἰδ. συνέλιον σελ. 168).

ΜΕΡΟΣ Β΄

Περὶ γενικῆς ἐπιθεωρήσεως τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Ἄρθ. 10. Ὁ Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς ὀφείλει ἀπαξ τοῦ ἔτους νὰ ἐξέλθῃ εἰς ἐπιθεωρήσιν ὅτι πλείονων δημοτικῶν σχολείων συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 71, ἐδάφιον α' τοῦ περὶ δημοτικῶν σχολείων Διατάγματος τοῦ 1834.

Ἄρθ. 11. Τὴν α' Ἰουλίου ἐκάστου ἔτους ἐκπέμπονται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργείου Ἐπιθεωρητὰ πρὸς ἐπιθεωρήσιν τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ δημοτικῶν σχολείων.

Ἄρθ. 12. Ἐπιθεωρητὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων διορίζονται ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργείου, τῇ προτάσει τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων, εἰς ὀρισμένης ἐπαρχίας τοῦ Βασιλείου κατὰ τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ Ἰουλίου, οἱ ἐν τῷ ἄρθρῳ 13 τοῦ ΧΘ' νόμου περὶ συστάσεως Διδασκαλείου ἐν Ἀθήναις ἀναφερόμενοι καθηγηταὶ, γυμνασιάρχαι ἢ καθηγηταὶ γυμνασίων, διδάκτορες τῆς φιλολογίας καὶ ἔχοντες ἐμπειρίαν περὶ τὰ παιδαγωγικά, καὶ τῶν νομαρχικῶν δημοδιδασκάλων τῶν φερόντων πτυχίον τοῦ Διδασκαλείου οἱ ἰκανώτεροι.

Ἄρθ. 13. Οἱ οὕτω διοριζόμενοι Ἐπιθεωρητὰ ὀφείλουσι νὰ ἐξέλθωσιν ἀμέσως εἰς ἐπιθεωρήσιν πάντων τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς διορίσθησαν, δημοτικῶν σχολείων ἀρρένων καὶ θηλέων, ἢν θέλουσι περατώσει μέχρι τῆς δεκάτης πέμπτης Αὐγούστου τὸ πολὺ.

Ἄρθ. 14. Περὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῆς ἐπιθεωρήσεως σὺν τῷ διορισμῷ θέλουσι λαμβάνει παρὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τὰς ἀναγκαίας ὁδηγίας.

Ἄρθ. 15. Πᾶς ἐπιθεωρητὴς, ἐξερχόμενος εἰς ἐπιθεωρήσιν, λαμβάνει ἀποζημίωσιν, ἂν μὲν ἔχῃ βαθμὸν ἀνώτερον ὑπουργικοῦ γραμματέως, δέκα δραχμὰς, ἂν δὲ ἴσον ἢ κατώτερον ἐξ δραχμὰς δι' ἐκάστην ἡμέραν τῆς περιουσίας του καὶ τὰ περιοδικὰ του ἐξοδα, πληρονόμενος διὰ καταστάσεως κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ Δημοσίου Λογιστικοῦ Νόμου ἐκ τοῦ κεφαλαίου τοῦ εἰδικοῦ προϋπολογισμοῦ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως «Ἐπιθεωρήσεις δημοτικῶν σχολείων.»

Ἄρθ. 16. Οἱ Ἐπιθεωρητὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων, διαρκούσης τῆς περιουσίας των, ἔχουσι πάντα τὰ δικαιώματα τοῦ Γενικοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων Ἐπιθεωρητοῦ, τὰ ἀναγραφόμενα ἐν τῷ ἄρθρῳ 70 τοῦ περὶ δημοτικῶν σχολείων νόμου.

Ἄρθ. 17. Οἱ ἐπιθεωρητὰ τῶν δημοτικῶν σχολείων θέλουσιν ὑποβάλλει μετὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιθεωρήσεως μέχρι τῆς πρώτης Σεπτεμβρίου τὸ πολὺ

ἐκθεσίαν περὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως ἐκάστου ἐπιθεωρηθέντος σχολείου συμφώνως ὁ πρὸς αὐτὸν ἔλαβον ὁδηγίας.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

Περὶ μεταθέσεως καὶ παύσεως δημοδιδασκάλων.

Ἄρθ. 18. Αἱ ἐπὶ τοῦ προσωπικοῦ τῶν δημοδιδασκάλων ἐπενεκτέαι μεταβολαὶ ἐνεργουμένη ἐντὸς τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Ἀπὸ τῆς πρώτης δ' Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς πρώτης τοῦ ἐπιόντος Σεπτεμβρίου ἐκάστου ἔτους οὐδεὶς δημοδιδάσκαλος μετατίθεται, εἰμὴ κατὰ τὰς ἐξῆς περιπτώσεις:

1) Προτάσει ἠτιολογημένη τῆς ἀρμοδίας Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γνωμοδοτήσεσι τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων.

2) Τῇ αἰτήσει δημοδιδασκάλων περὶ ἀμοιβαίας μεταθέσεως, ἂν μὴ ἐπέρχηται ἐκ ταύτης βλάβη τις ἐν τοῖς οἰκείοις σχολείοις.

3) Εἰς κενὴν θέσιν τῇ αἰτήσει τοῦ ἐπιζητούντος αὐτὴν καὶ τῇ γνωμοδοτήσει τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους.

Ἄρθ. 19. Οὐδεὶς δημοδιδάσκαλος παύεται εἰμὴ εἰς τὰς ἐξῆς περιπτώσεις.

1) Τῇ ἠτιολογημένη ἀποχρώντως προτάσει τῆς ἀρμοδίας Ἐφορευτικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ τοῦ ἐκτάκτου ἢ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους δι' ἀνικανότητα ἢ ἀσύγγνωστον ἀμέλειαν ἢ δι' ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα διαγωγὴν, κατὰ γνωμοδοτήσιν πάντοτε τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ.

2) Δι' αὐτογνώμονα ἐγκατάλειψιν τῆς θέσεώς του, γνωστοποιουμένην ὑπὸ τοῦ ἀρμοδίου δημάρχου.

3) Διὰ σωματικὴν ἀσθένειαν καθιστώσαν αὐτὸν ἀνίκανον νὰ διδάσκῃ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὑποβάλλεται εἰς ἰατρικὴν ἐξέτασιν, διαταγῇ τοῦ Ἰπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθ. 20. Πᾶσα διάταξις τοῦ περὶ δημοδιδασκαλίας ἐν γένει Διατάγματος τῆς 6 Φεβρουαρίου 1834, καὶ τοῦ ἀπὸ 12 Ἰουλίου 1871 ΥΠ' νόμου περὶ μὴ μεταθέσεως καθηγητῶν καὶ διδασκάλων διαρκούντος τοῦ σχολικοῦ ἔτους, ἀντικειμένη εἰς τὸν παρόντα νόμον, καταργεῖται.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 23 Νοεμβρίου 1878.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς
Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ἰπουργός

Α. Δ. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Διὰ τοῦ ἀμεταβλήτου πολλαπλασιαστέου

1 2, 3 4 5, 6 7 9

εὐρίσκειται συνεχῆς ὀλικὸν γινόμενον οἷος δὴ ποτε ἀριθμὸς, ἐὰν προηγουμένως τεθῇ ὁ ἐπὶ τούτῳ κατάλληλος πολλαπλασιαστής.

Ἐπιθυμῆ τις π. χ. νὰ εὐρεθῆ γινόμενον, συγκείμενον ἐκ σειράς ἀριθμῶν (ὄλο) 3· ὁ γινώσκων τὴν μέθοδον ταύτην, ἵνα δεῖξῃ πολυμάθειαν, ψελλίζει, ὡς ἄλλος μάντις, λέξεις τινὰς καὶ εἶτα προβαίνει εἰς τὴν εὐρεσιν τοῦ ζητουμένου.

Ἄλλὰ τί πράττει ἄρα γε ὁ κάτοχος τῆς μεθόδου ταύτης;

Πολλαπλασιάζει κατὰ νοῦν τὸν εὐρεθησόμενον ἀριθμὸν ἐπὶ τοῦ τελευταίου πρὸς τὰ δεξιὰ ψηφίου τοῦ πολλαπλασιαστέου (ἦτοι τοῦ 9), τὸ δὲ γινόμενον θέτει ὡς πολλαπλασιαστὴν καὶ κατὰ τὸ σῆμα ἐκτελεῖ τὴν πράξιν.

Παράδειγμα α'.

Θέλει τις νὰ εὐρεθῆ ὁ ἀνωτέρω ἀριθμὸς 3· λέγομεν $3 \times 9 = 27$, ὅπερ ἔτομεν πολλαπλασιαστὴν, καὶ ἐκτελοῦμεν τὴν πράξιν ὡς ἑξῆς.

12345679	πολλαπλασιαστέος
27	πολλαπλασιαστής
86449753	
24694358	
33333333	
	ὄλικόν γινόμενον

Παράδειγμα β'.

Ἄλλος τις ἐπιθυμῆ τὴν εὐρεσιν τοῦ ἀριθμοῦ 5· ($5 \times 9 = 45$).

12345679	
45	
61728365	
49382716	
55555555	

N. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ἐν Βερολίῳ συνέστη ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ διδασκαλικοῦ συλλόγου σχολὴ πρὸς περαιτέρω μόρφωσιν τῶν διδασκάλων Βερολίνου καὶ τῶν περιχώρων. Τὰ ἐπιστημονικὰ μαθήματα, ἅτινα κατὰ τὸν παρελθόντα ἤδη χειμῶνα ἐδιδάχθησαν ἦσαν: Ψυχολογία, λογικὴ, συστηματικὴ παιδαγωγικὴ, ἱστορία τῆς παιδαγωγικῆς, μεθοδική, γραμμικὴ καὶ ἱστορία τῆς φιλολογίας, λατινικά, γαλλικά, ἀγγλικά, φυσικαὶ ἐπιστῆμαι, καὶ μαθηματικά. Ἀκροαταὶ ἦσαν περὶ τοὺς 200 διδασκάλους. Ἡ δημοτικὴ ἀρχὴ παραχώρησεν τὸν φωτισμὸν καὶ τὸ οἶκημα, ἡ δὲ κυβέρνησις 4000 δραχ. περίπου δι' ἄλλας δαπάνας. Αἱ συνεισφοραὶ τοῦ διδασκαλικοῦ συλλόγου κατὰ τὰ 3 ἔτη πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀνήλθον εἰς 45,000 φράγκων, ὁ δὲ δῆμος τοῦ Βερολίνου σκέπτεται ἤδη νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ κατὰστημα.